yeni Açılım

Aylık Siyasal Dergi

Fiyatı: 3000 TL. (KDV Dahil)

- **Geleneksel Parti Anlayışı** / *N.Kocabıyıkoğlu*
- **Parti İçi Yaşam Üstüne** / *O.Atabek*
- **TİP'den TBKP'ye** / *S.Baysan*
- **Kürtler Ayrı Örgütlenebilir mi?** / *N.Meriç*
- **Türkiye'de Sol Kuşaklar** / *A.Akar*

PARTİ İÇİNDE DEMOKRATİZM

OCAK 1990 **21**

yeni Açılım

Aylık Siyasal Dergi

İÇİNDEKİLER

Yeni Açılım, Aylık Siyasal Dergi
Sahibi: Su Basım Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş. adına Şefik Çalık ☐ **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:** Saffet Ersanlı ☐ **Yönetim Yeri:** Çatalçeşme Sk. 15/1 Cağaloğlu-İSTANBUL **Tel:** 522 11 96 ☐ **Kapak Baskı:** Kent Basımevi ☐ **İç Baskı:** Paşahan Basımevi ☐ **Dizgi:** Maraton Dizgievi ☐ **Dağıtım:** Etkin Dağıtım Ltd. Şti. Molla Fenari Sok. no: 5 Tel: 513 77 10 Çağaloğlu - İstanbul
Abone Koşulları: (Yurtiçi) 6 Aylık 15.000 TL., 1 yıllık 30.000 TL.; (Yurtdışı) 6 aylık 20 DM, 1 yıllık 40 DM, Tek Dergi 4 DM **B. Almanya Temsilcisi:** Bahattin Erdem
Hesap No: 1056-30421-1066904 Türkiye İş Bankası Türbe Şubesi-İSTANBUL
Döviz Hesap No: 30100/2308 Türkiye İş Bankası Türbe Şubesi - İSTANBUL

SUNUŞ

Bu sayımız 1990 yılının ilk sayısı oluyor. Bu vesileyle tüm okurlarımızın, yazarlarımızın ve bizlere şu ya da bu şekilde katkı yapan herkesin yeni yılını kutlamak, mutlu ve başarılı bir yeni yıl dilemek istiyoruz.

Ayrıca, bu sayımız 70 yıllık geleneği olan komünist hareketin önemli bir bileşeninin, TBKP'nin illegal etkinliğe son vererek, yasala çıkmasının ardından yayınlanan ilk sayı da oluyor. Bu olgu, söz konusu eylemin ana motifleriyle birlikte algılandığında, bizlere, "1990 yılının ülkemizde çağdaş bir komünist partisinin oluşturulmasına tanık olması" yolunda bir dileği dile getirmek olanağı da sağlamaktadır.

★ ★ ★

Ocak 1990 tarihli sayımız, **N.Kocabıyıkoğlu**'nun bir yazısıyla başlamaktadır. Yazar, bu yazısında, geleneksel leninci parti anlayışının hangi koşullarda oluşturulduğunu bir kez daha anımsatarak, bu koşulların günümüze pek oturmayan parti yapılarını ve bir parti anlayışını beslediğini ima etmektedir. Ülkemiz için çağdaş bir marksist partinin temel karakteristiklerini ise, ayrı bir yazıda işlemeyi düşündüğünü not etmektedir.

O.Atabek, "Parti İçi Yaşam Üstüne Düşünceler"inde, yeni tarz bir komünist partinin yapısal normlarını özetliyor. Açık, özgür, çoğulcu, demokratik ve katılımcı bir yapı gereksinimini öne çıkaran yazar, bireyin örgüt için değil, örgütün birey için var olduğunu vurguluyor.

Bu sayımızdaki "TİP'den TBKP'ye" başlıklı çalışmasıyla **S.Baysan**, Aralık sayımızda C.A.Kanat'ın "TKP'den TBKP'ye" geçiş sürecini ele alan yazısını tamamlamaya yöneliyor. S.Baysan'ın şu vurguları üzerinde düşünmek yararlı olabilir: "Özellikle 1975 sonrasında, TİP'in yasal çalışma ana eksenini kazıdığımızda, altından eğer, sözgelişi yalnızca poststalinist bir yapı çıkıyorsa, TİP'in TBKP'ye ve şimdi, asıl amaçlanan marksistlerin çağdaş, yığınsal, birleşik partisine aktaracağı 'alttan çıkan' değil, yasal çalışma deneyimi olmalıdır."

E.Turan, illegal çalışmadan çıkış sonrasında TBKP'nin karşı karşıya olduğu pratik ve örgütsel sorunları işlediği yazısında, "birbirini yöneten örgütlerden vazgeçip yerel, genel, her düzeyde dışa açılmaya", "üyeler için değil, halk için politika yapmaya" yönelmekle yenilenme arasındaki sıkı ilintiye işaret ediyor.

Parti sorununu kadın sorunu bağlamında ele alan **S.Atabek**, TBKP'nin kadınları bağımsız bir politik güç olarak öngördüğünü anımsatarak, kadın hareketine ilişkin konum ve istemlerin parti merkezi tarafından netleştirilmesi yaklaşımının sağlıksızlığına işaret etmektedir.

N.Meriç örgütlenme bazında Kürt sorununu ele alıyor. "Ayrı örgütlenme" sorusuna salt kuramsal belirlemeler, kalıplar, şablonlar düzeyinde yanıt aramamak gereğini vurgulayan N.Meriç, bu sorunun TBKP'li Kürt komünistler için taşıdığı anlamı düşünmek gereğini de duyumsatıyor.

Oldukça geniş bir alanda gezinen **A.C.Utkan**, "Özlemler ve Gerçeğimiz" başlıklı yazısında, "partinin öneminin sosyalizm mücadelesinde gereğinden fazla abartılması"na karşı uyarıda bulunuyor ve bireysellik, insiyatif ve merkeziyetçilik üstüne önemli düşünceler geliştiriyor.

"Parti, Demokrasi ve İlgililik" konusundaki çalışmasıyla, **S.Çelik** bürokratik normları eleştiriyor ve kimi önermeler geliştiriyor. S.Çelik, bu süreçte farklılıkların içselleştirilmesine ve açıklığa özel bir önem vermektedir.

M.Karakuş, "Tartışma İçin Notlar"ında, yeni ve birleşik bir marksist partinin örülmesi gereğine işaret ederek, şimdiki tartışmaların "birleşik partinin asıl güçlerini önemli ölçüde dışlayan tartışmalar" olduğunu düşünüyor.

Siyasal yaşamda, parti yapılarında demokratizm ve "sivilleşme" sorununu öne çıkaran **A.Aka** bu bağlamda, hapiste, poliste, işkencede korkmayanların yüreğinden "korku"nun sökülüp atılması gereğini vurguluyor.

S.Talay ise "Değinmeler"inde, yenilenme sorunu ile Kürt sorunu arasındaki kimi iç ilişkileri, güncel pratikler bağlamında ele almayı amaçlıyor.

Ayrıca, bu sayımıza güncel politikalara ilişkin yazısıyla **N.Cingirt** de katkı yapıyor.

Eski Tüfek Sosyalistler başlıklı kitabından tanıdığımız **A.Akar**, komünist hareketin geçmişine ilişkin ilginç saptamalar geliştirdiği "Türkiye'de Sol Kuşaklar: Bir Gözlem (1920-1960)" başlıklı çalışmasıyla, bu sayımızda yer almaktadır. Yazar "eski tüfekler"in inanç ve bağlılığını vurguladıktan sonra, bu kuşağın genel kuramsal yetersizliğini ve aralarındaki genel hoşgörüsüz ilişkileri dile getiriyor.

"Eski tüfekler"den **Dr. M.H.Dosdoğru**'nun "Gerçekler Saptırılamaz" başlıklı bir yazısı da Ocak sayımızın sayfalarından yer alıyor.

H.Korkmaz, özgün bir yazım biçemiyle, çeşitli emek kategorileri arasındaki ilişkileri irdelemeye çalışıyor.

A.Çelik, Türk-İş 15. Genel Kurulu'ndan hareketle, oluşan durumun neden ve sonuçlarına değinerek, "sağ-sol bloklaşması"nın yarattığı olumsuz kemikleşmeyi ve bunun sonucunda, liberal delegelerin dışlanmasını betimliyor.

Bu sayımızın son yazısı, **E.Ş.Karasoy** tarafından, Şubat sayımızın ana tema'sı olan kadın sorununa ilişkin olarak hazırlanan tartışma tezleri...

★ ★ ★

Gördüğümüz gibi, **Yeni Açılım** bundan böyle, bir sonraki sayısının ana tema'sına ilişkin tartışma tezleri yayınlamaya başlıyor. Bu tezlerle, söz konusu sorunun daha geniş bir şekilde ve daha büyük bir katılımla tartışılmasına katkı yapmak amaçlanıyor.

Bu bağlamda, önümüzdeki ayların ana temalarını da şöyle belirlemiş bulunuyoruz: Şubat ve Mart sayılarımız kadın sorununa, ayrıca Mart sayımız sendikal sorunla ilgili tartışmalara, Nisan ve Mayıs sayılarımız ise bilimsel-teknolojik devrimin getirdiği sonuçlara ve genelde kapitalizmin bugünkü durumuna ve potansiyellerine ayrılmış bulunuyor.

Dergimizin yeni ve köklü bir dönüşüm gerçekleştirmesine ilişkin sorunların ve olanakların ele alındığı şu günlerde, var olan durumuyla da derginin kalitesine özen göstermek gereğine inanarak, yazıların 5'er sayfa ile sınırlandırılmasının tartışmalara katılımı da büyük oranda arttırdığını ve daha fazla görüşün dergi sayfalarına yansıtılmasına yardım ettiğini düşünüyoruz.

Bu ayki Sunuş yazımızı bitirmeden önce, geçen sayımızın kapağında yer almış olup, düzeltme olanağı bulamadığımız teknik bir hatadan dolayı, yazarımız S.Baysan'dan ve okurlarımızdan özür dilemek istiyoruz.

GELENEKSEL PARTİ ANLAYIŞI VE GÜNÜMÜZÜN SİYASAL KÜLTÜRÜ

Neşet KOCABIYIKOĞLU

"Nasıl bir parti?" sorusunu önyargılarımızdan olabildiğince arınmış bir biçimde tartışabilecek miyiz?

Henüz marksistler arasında birbirini anlamaya çalışma atmosferi tam olarak gelişebilmiş değil. Zaman zaman sabırsız ve hoşgörüsüz davranabiliyoruz; söylenenlere değil de altında neler yattığını anlamaya çalışma alışkanlığımızı tam olarak bir kenara koyabilmiş değiliz.

Öte yandan karşısındakine güven vermeyi esas almayan her hareket, her davranış, her faaliyet, kim tarafından yapılırsa yapılsın, önyargıları kökleştiriyor. Einstein'a bakacak olursak önyargıları parçalamak, atomları parçalamaktan daha zor. Önyargıları yıkmayı esas almadıkça da elbirliğiyle yeni ve güzel şeyleri yaratmak düşünülmemeli. Bu elbette herkese, hepimize düşen bir sorumluluk.

Aynı şekilde yenilenme gereksinimi herkesi, her grup ya da akımı ilgilendirmesi gereken bir gereksinim. Marksistler arasında TBKP'nin yenilenmesinden rahatsız olanlar da var, yenilenmesini talep edenler de. Rahatsız olanlar daha çok yenilenmenin kimler tarafından ve neden başlatıldığına bakıyorlar; altında yatan etmenlere dikkat çekiyorlar. Yenilenmesini talep edenler ise, geçmişe ilişkin haklı şeyler söylemelerine karşın, yenilenmeyi yalnızca TBKP'ye özgü bir gereksinim olarak görme eğilimine giriyorlar. Oysa hangi etmenlerle ortaya çıkmış olursa olsun, yenilenme gereksinimi ortak bir gereksinimdir; marksistler olarak, eğer bir kez daha doğruların bayraktarlığını yalnızca bizler yapıyoruz, gerçeğin "gizlerine" yalnızca bizler sahibiz demek istemiyorsak, bu süreci paylaşmak ve birbirimizi etkilemek zorundayız.

Parti konusuna dönecek olursak, fikirlerin yenilenmesine ilişkin geniş çaplı bir tartışma yürütmeden önce, "o" fikirleri yaşama geçirecek olan aracın tartışmasını yapmak bana biraz ters geliyor. Dahası, "Nasıl bir parti?" sorusu genellikle eski anlayışlara göre biçimlenmiş, eski anlayışlara koşut tarzda faaliyet gösteren örgütsel yapılarda tartışılıyor. Eski tarzda örgütsel faaliyet gösterirken, yeni bir tarzda düşünmeye çalışmak bir hayli zor olsa gerek. İnsan kendi günlük örgütsel faaliyetini reddederek değil, eleştirerek yeni düşünceler üretebilir. Eğer yeni tarzda örgütsel-siyasal bir faaliyet içine girilmeye çalışılmazsa, ortaya çıkan sonuç ya örgütsel faaliyetten uzak durma ya da -belki de farkına bile varmaksızın- eski tarz faaliyeti yineleme olabilir. Çözüm yeni tür bir siyasal faaliyeti yaşamın içinde geliştirmeye çalışırken, yeni kavrayışları da onunla atbaşı geliştirebilmekten geçiyor.

★ ★ ★

Çağdaş bir marksist partinin nasıl olması gerektiğini araştırırken, neyin çağdaş, neyin aşılmış olduğunu incelemek büyük önem taşıyor. Bu bakımdan da, ele alınacak konuların başın-

da Leninist parti kuramının çağdaş siyasal kültür karşısındaki durumu geliyor.

Siyasal kültürden söz ederken ideoloji, parti anlayışı, siyasal yaşam tarzı, gelenekler, ritüeller, simgeler, değerler vb. kastediyorum. İrili, ufaklı, her siyasal birimin nasıl yönetildiği, yönetsel mekanizmaların yapısına olduğu kadar, siyaset yapma faaliyetinin ne tür bir siyasal kültürle yürütüldüğüne bağlıdır. Günümüzde siyasetin gerçekleştiği kültürel ortam, artık Lenin'in yaşadığı ve marksizmi yaratıcı bir biçimde geliştirdiği ortamdan büyük ölçüde farklıdır.

Lenin'in yaşadığı ortamdan bir kesit alacak olursak, bu ortam dönemin en modern sınıfı olarak işçi sınıfının nitel ve nicel bakımdan hızla geliştiği bir ortamdı. Buna karşın proletaryanın nüfus içindeki oranı daha henüz en ileri ülkelerden birisi olan A.B.D.'de bile yüzde beş dolayındaydı. 1900'lerin başında kentleşme hızla gelişiyordu, ama yeryüzünde bir milyonu aşkın nüfusa sahip yalnızca ondokuz kent vardı. Sanayinin büyüme hızı bugünkü ile kıyaslandığında gülünç denecek ölçülerde kalıyordu. Sözgelimi Fransa'da 1910 ile 2. Dünya Savaşı'nın başladığı yıllara kadar süren 29 yılda sınai üretim ancak yüzde 5 artarken, 1948-1965 yılları arasındaki 17 yılda artış yüzde 220'yi bulacaktı. Dünya, bırakalım nükleer bir savaşın tehlikesi ile yüzyüze kalmayı, henüz iki büyük dünya savaşının vahşetini yaşamamıştı. Sömürge imparatorlukları ve halkların tutsaklığı sürüp gidiyordu. İrrasyonel düşünce karşısında büyük zaferler kazanmış olan bilim alanına gelindiğinde bilimle uğraşanların sayısı henüz 50.000'i ancak buluyordu; insanlık henüz gökyüzündeki galaksilerin varlığını bile bilemiyordu. Bugün örnek demokrasi olarak nitelenen kimi ülkelerde genel oy hakkı yoktu; kimilerinde de kadınlar oy kullanmaya değer görülmüyordu.

Dünyanın büyük çalkantılara, ayaklanmalara ve günümüz dünyasını çok yakından etkilemiş bir sosyalist devrime gebe olduğu koşullarda Lenin devrimci mücadelenin başarısını onun örgütlü bir biçimde yapılmasıyla çok yakından ilişkili görmüş ve yeni tip bir parti kuramını mücadelenin eksenine oturtmuştur. "Bana bir devrimciler örgütü verin, Rusya'yı altüst edeyim" derken, örgütü o günün koşullarındaki en büyük kaldıraç olarak gören Lenin, işçi sınıfının kendiliğinden eyleminin sınırlılığına dikkati çekmiştir. Lenin'e göre "Tüm ülkelerin tarihi göstermiştir ki, işçi sınıfı yalnız kendi çabasıyla ancak sendikal bilinç geliştirebilir..." Dolayısıyla işçi sınıfına bilinç "dışardan" verilmek zorundadır. Devrimci kuram, mülk sahibi sınıfların temsilcilerince, aydınlarca geliştirilmiş olan felsefi, tarihsel ve ekonomik kuramlardan ortaya çıkmıştır. devrimci kuram olmadan devrimci eylem de olamaz. Burjuva ideolojisinin güçlü olduğu koşullarda, işçi sınıfının kendiliğinden eylemi, eğer ona dışardan bilinç öğesi katılmazsa kaçınılmaz olarak burjuva ideolojisinin etki alanının içine girer. İşçi sınıfının mücadelesinin gelişip olgunlaşması, devrimci kuramı bilen, en bilinçli öğeleri bünyesinde barındıran bir partinin öncülüğünde olanaklıdır. Parti, tarihsel bir misyonu gerçekleştirmek için sınıfı *eğitmek*, mücadelenin alabileceği en karmaşık biçimlerde ona yol göstermek zorundadır.

Lenin'in yaklaşımları yaratıcı bir yaklaşımdır. Lenin'in görüşleri doğrultusunda gerçekleştirilen yeni tür parti de günün koşullarında mücadelenin gereklerine yanıt vermeye yetenekli bir partidir.

Hızla karar alabilen, kararlarını bütün üyelerinin sıkı bir disiplin çerçevesindeki katılımıyla yaşama geçirebilen, gücünü üyelerinin tümünün katılımıyla ve aynı noktada yoğunlaştırabilmesiyle birkaç kat artırabilen bir partidir bu parti. Lenin'in çabalarıyla yalnızca mücadeleyi düşünen, politikada ustalaşmış, sınıf savaşının bütün zorluklarına göğüs gerebilen, çarlığın baskısından ve takibinden kurtulmayı ve mücadeleyi kesintisiz bir biçimde sürdürmeyi bilen devrimcilerin oluşturduğu bir örgüt ortaya çıkmıştır.

Dönemin koşulları dikkate alındığında, Lenin'in partiye ilişkin tanımlamalarının modern bir örgütün pek çok özelliğine de sahip olduğunu görürüz. Merkeziyetçilik, sıkı bir disiplin, üretim birimleri arasındaki kademe anlayışı, bilgi ve denetimin yukardan aşağıya gerçekleş-

mesi gibi özellikler, o dönemin en ileri örgüt tiplerinin özellikleri arasında yer almaktadır. 1918 yılında Almanların üretim yaşamında gerçekleştirdiği "disiplin ilkesi, örgüt, modern makina sanayi temelinde uyumlu bir işbirliği, kesin muhasebe ve denetim"i övecek olan Lenin'in, dönemin en modern sanayi birimlerini incelemiş olduğu açıktır. Ayrıca dönemin en modern sınıfı olan proletaryanın iş kültürünün de modern makina sanayi temelinde biçimlendiği gözden uzak tutulmamalıdır. Lenin, örneğin sendikalar ile parti arasındaki ilişkiyi bir "nakliye kayışı"na benzetirken, dönemin en ileri sınıfının iş kültüründen esinlenmektedir.

Öte yandan devrimin barışçıl gelişme şansının çok az olduğu bir dönemde yaşayan Lenin'in askerlik bilimini incelememiş olduğu ve en eski örgüt yapılarından birisi olan ordudan esinlenmediği de söylenemez. Nitekim Lenin partiyi bir "savaş örgütü" olarak tanımlamakta ve partinin bütün mücadele biçimlerine hazır olması gerektiğini düşünmektedir. Leninizmin yarattığı siyasal kültürün ayrılmaz parçalarından birisidir askerlik terimleri. Lenin partideki disiplin anlayışını "ordudakine yaklaşan" bir disiplin anlayışı olarak tanımlamış, böylece hem dönemin üretim birimlerinin, hem de askerlik sanat ve biliminin yarattığı gereklerini bir arada mütalaa etmiştir.

Dönemin kültürel değerleri göz önüne alındığında, Lenin'in söylediklerinin o dönemde proletaryanın kültürel düzeyi ile uyumlu olduğu düşünülebilir. Kaldı ki Lenin, Rusya söz konusu olduğunda, proletaryanın sosyalizmi kurmak için belirli bir kültür düzeyine sahip olması gerektiğini de gözardı etmemiş, ama bunu da devrimin ve proletaryanın öncü müfrezesinin görevleri arasında görmüştür. Kültür konusunda şunları söylemiştir: "Eğer sosyalizmi kurmak için belirli bir kültür düzeyine erişmek gerekli ise (bu 'kültür düzeyi'nin ne olduğunu kimse söyleyemez, çünkü bütün Batı devletlerinde birbirinden farklıdır) ne diye önce bu düzeye ulaşmak için gerekli koşulları devrimle yaratıp, *arkasından da* işçi köylü iktidarı ve sovyet rejimiyle güçlenmiş olarak harekete geçmeyelim ve diğer halklara yetişmeyelim?" Görüldüğü gibi, işçi sınıfının ekonomik, siyasal, kültürel ve eğitsel mücadelesini yönetmek zorunda olan partinin işlevleri devrimden sonra da devlete egemen olarak *artarak* sürmek zorundadır.

Bugünün siyasal kültürü noktasından dönüp bakıldığında, Lenin'in işçi sınıfının ideolojik ve siyasal mücadelesine öncülük edecek donanıma sahip olan ve işçi sınıfını eğitecek, bilinçlendirecek bir güç olarak öncü güç ile kitleler arasında ister istemez bir ayrım çizgisi çektiği görülüyor. Ayrıca, başlangıçta partiye öncülük misyonunu kitleler vermemiş, parti bu misyonunu marksist kuram üzerindeki egemenliğine, bilimsel gerçeğe sahip olduğu yolundaki kesin kanısına dayanarak üstlenmiştir.

Ancak Lenin'in kendi döneminin çok ötesine uzanan bir siyasal kültüre sahip olduğu da kesinlikle unutulmamalıdır. Bu bakımdan Lenin ile, örneğin Stalin arasında büyük bir fark vardır. Lenin kitleler ile parti arasındaki bu ayrımın doğurabileceği sakıncaları ortadan kaldırabilmek için de büyük bir özen göstermiştir. Demokrasinin tam olarak gerçekleşmek zorunda olduğunu, partinin kitlelerin hem eğitmeni, hem de öğrencisi sayılmak gerektiğini, devrimci öncünün bu rolünü ancak kitlelerin güvenini kazanarak ve onlarla kaynaşarak gerçekleştirebileceğini defalarca belirtmiştir. Aynı şekilde Lenin'in partiyi "yaşayan bir organizma" olarak gördüğünü, bu organizmanın kitlelerle kaynaşarak kendini geliştirebileceği gerçeğinin altını çizdiğini de biliyoruz. Lenin partide değişik görüşlerin bir arada olması, kurullarda işçi ağırlığının artması, kitle örgütleriyle parti ilişkisinin "emir-komuta" biçiminde anlaşılmaması konusunda da uyarılar yaptığı biliniyor. Lenin'in merkezi gelenekleri kullanarak bu gelenekleri kırmak ve bunu yaparken de kitlelerle kaynaşmak, ikna yöntemine başvurmak gibi bir yolu tercih ettiğini söyleyerek onu kendisinden sonra gelenlerden ayrılabiliriz. Lenin zamanında ve onun tarafından parti yaşamında gözetilen değerler ve dengeler özellikle Stalin tarafından hoyratça bozulurken, leninist parti kuramı deforme mi edilmiştir? Çağdaş siyasal kültür düzeyini gözönünde tutarak buna ancak kısmen "evet" diyebiliriz.

Her şeyden önce, Lenin'in parti kuramında, gerek devrim öncesinde, gerek devrim sonrasında partinin rolünün azalmasına, kitlelerin rolünün artmasına yönelik kuramsal vurgulamalar eksik kalmaktadır. Vurgulamaların eksikliği bir yana, partinin rolünün bu kadar vurgulandığı, onun bir "savaş örgütü", "Komünistlerin Ordusu", bir "öncü", bir "eğitmen" olarak görüldüğü bir kuram, kitlelerin rol, çıkar ve girişimlerinin öne çıkmasına gerektiği gibi yardımcı olamaz; çünkü toplumda yaşayan, henüz sosyalizmin kültüründen çok uzak olan siyasal kültür kendini bu vurgulamalarda bulacak ve onları geriye de çekerek yineleyecektir. Bir yandan kitlelere devrimci siyasal kültürü öğretmek durumunda kalan parti, parti kuramındaki merkeziyetçi vb. vurgulamalar nedeniyle, devrimci bir siyasal kültürün tam olarak boy atmasından sanki başlangıçta vazgeçmiş gibidir.

Gene çağdaş siyasal kültür bakımından irdeleyecek olursak, partinin eğitici, örgütleyici, doğrulara egemen rolü o kadar vurgulanmıştır ki, artık partinin kitleler üzerinde bir vesayeti söz konusudur. Kitleleri örgütleyerek, onlara önderlik ederek, onlar adına iktidara gelen parti, devrimden sonra da kitlelere bu kez sosyalist kuruculuğu ve bu arada kendi kendilerini yönetmeyi *öğretmek* durumunda kalmış, partinin doğrulara egemen bir eğitmen olma rolünde hiçbir değişiklik olmamıştır. Başka bir deyişle, kitlelerin kendi istem ve çıkarlarının gerçekleşmesi için daha doğrudan, dolaysız kanallar açacak olan da partidir, üstlenmiş olduğu tarihsel misyon nedeniyle onların gerçek istem ve çıkarlarının nerede yattığını bilen de. Aynı parti, hem kitlelere gerçek çıkarlarının nerede yattığını öğretmekle "yükümlü"dür, hem de onların istem ve çıkarlarının temsilcisi olmak. Dolayısıyla devrimci siyasal kültür partinin vesayeti altında kitlelere öğretilmek durumundadır ve bu vesayetin ne kadar süreceği liderliğin ustalığına ve siyasal kültür düzeyinin gelişkinliğine büyük ölçüde bağlı kılınmıştır.

Lenin gibi siyasal kültürü yüksek bir insanın yönetiminde bu vesayet çok daha kısa olabilirdi ve Büyük Ekim Devrimi'nin yaratmış olduğu etki çok daha güçlü bir biçime bürünebilirdi. Ama bizim konumuz bu değildir; bizim araştırmak istediğimiz konu çağdaş siyasal kültür karşısında leninist parti anlayışının durumudur.

Günümüz dünyasında insanî değerlere, barışseverliğe, çoğulculuğa, demokratizme, kitlelerin dolaysız girişimlerine çok daha fazla önem veren bir siyasal kültür vardır ve bu kültür sosyalizmin yaratmak istediği siyasal kültürle büyük bir uyum göstermesinin yanısıra, marksistlerin katkısından da bağımsız değildir.

Lenin'in parti anlayışını bugünkü siyasal kültürden uzaklaştıran konulardan birisi, düşünme ve örgütsel yaşam tarzının askeri kavramlara sıkça başvurularak ifade edilmiş olmasıdır. Sosyalizmin siyasal kültürünün bu tür vurgulamalara açık duruma gelmesi, özünde barışsever ve insansever olan bu siyasal kültürün, özellikle askeri ve merkeziyetçi geleneklerin egemen olduğu toplumlarda geri bir reel siyasal kültür tarafından deforme edilmesine neden olmuştur. Bu tür vurgulamaların devrimci siyasal kültürün bir öğesi olarak kabul edildiği bir durumda, bu geri reel siyasal kültürün etkisiyle sosyalizmin siyasal kültürünün deforme edilmemesi kaçınılmazdır. Böylece "ordununkine yaklaşan disiplin" anlayışının bir kışla disiplini olarak anlaşılması, partinin "emir-komuta" yöntemleriyle yönetilmesi önüne kolaylıkla geçilemeyecek bir durum olup çıkacaktır; nitekim öyle olmuştur.

Savaş mantığının en önemli hasarı, savaşın iki tarafını da yöntem bakımından birbirine yaklaştırmasıdır. Özellikle de söz konusu olan savaş uzun süreli bir savaş olarak görülüyorsa. Amaç savaşı kazanmaktır; dolayısıyla başlangıçtaki amaçlar ne kadar düzgün olursa olsun, savaşın mantığı genele egemen olur. Kullanılan araçlarda "kutsallık" aranmamaya başlanır ve "savaşı kazanmak için her şey mübahtır" anlayışı araçların da kutsal olmasına büyük bir özen göstermesi gereken marksistler arasında da başlangıçta savaşın rasyonalize edilmiş olmasından ötürü kolayca rasyonalize edilebilir. Ahlak, standartlar, normlar savaşa gö-

re yeniden tanımlanmaya başlanır; sosyalist ahlakın yaşama geçirilmesi bilinmeyen bir zamana ertelenir.

Bizler bu mantığı özellikle soğuk savaş döneminde yaşama fırsatını bulduk. Dünyadaki temel çelişkinin iki sistem arasında olduğu yönündeki saptamaya koşut olarak, her komünistin asıl görevinin "başta devrimin kalesi Sovyetler Birliği olmak üzere, dünya sosyalist sisteminin korunması" yönünde tanımlanmasıyla birlikte düşünsel yaşam da cendereye sokuldu. Standartlar çiftleşti, sosyalist sistemin hataları "sistemi koruma" mantığı ile rasyonalize edilir oldu. Fikirlerin özüne inilemedi, kim tarafından ve hangi amaçla söylendiğine, hangi tarafa hizmet eder göründüğüne bakıldı. Herkes safını belirlemeye çağrılırken, sosyalist sisteme ilişkin her türlü eleştiri, eğer bir "ihanet" olarak anlaşılmadıysa, en azından kuşku ve önyargı ile karşılandı.

Dünya soğuk savaş ortamını büyük ölçüde her renkten, görüşten, cinsten insanın, standartları tekleştirerek ve elbirliğiyle yürüttüğü barış hareketinin sayesinde aştı. Barış hareketi yeni bir siyasal kültürün ortaya çıkması bakımından belirleyici bir katkı yaptı.

Yeniden parti konusuna dönecek olursak, partinin monolitik yapısının da büyük ölçüde "ideolojik savaş", "ideolojik birlik" gerekçeleriyle belirlendiğini görürüz. Lenin'in keskin polemiklerinde yer alan üslup, gerçeğin tekelinin kimseye ait olmadığının anlaşıldığı günümüz koşullarında geçerliliğini yitirmiş bir üsluptur. Böyle bir üslup artık ne günümüzün bilimsel çalışma ve tartışma anlayışıyla, ne de çağdaş siyasal tartışma üslubuyla bağdaşabilir.

Stalin, parti yaşamının görece canlı ve renkliliğine ilişkin geleneklere sahip birinci kuşak devrimcileri tasfiye eder ya da etkisizleştirirken, büyük ölçüde Lenin'in parti anlayışında merkeziyetçiliğe, ideolojik birliğe yapılan vurgulara ve onun partiyi bir "savaş örgütü" olarak gören üslubuna yaslanmıştır; kolayca yönetebilmek için, bunların, pek çoğu kırsal kesimden yeni koparak proleterleşmiş olan geri kesimlerin siyasal kültürü üzerinde yaptığı etkiden yararlanmıştır. Dolayısıyla bir bakıma Stalin, leninist siyasal kültürü geriye çeken, onu geleneksel, geri siyasal kültür bağlamında algılamaya yatkın olan kesimlerin de bir ürünüdür.

Geleneksel kültür bağlamında parti artık merkezi öneme sahip bir yer olmanın ötesinde "kutsal" bir yerdir de. Parti deyince akan sular durmaya başlamış, her şey partinin korunmasına ilişkin olarak biçimlenmiştir. Dinsel kültürün de etkisiyle, parti liderleri için efsanevi bir ortam yaratılmış, yaratılan mitoslar yönetmeyi büyük ölçüde kolaylaştırır olmuştur. Doğruların tekeli partide olduğu kadar, parti içinde de doğruları tekelinde tutan otoriteler aranmıştır. Geleneksel kavrayışların etkisiyle, başta Krupskaya olmak üzere, birinci kuşak devrimcilerinin itirazlarına karşın, ölümünden sonra Lenin'i bir aziz mertebesine yükseltecek törensel uygulamalara gidilirken, hem Lenin'e ilişkin dogmatik kavrayışlar özendirilmiş, hem de Lenin sonrasında "başöğretmen" olacak bir otoriteye duyulan gereksinim dayatılmıştır. Parti içinde ideolojik birliği sağlayacak olan da büyük ölçüde artık bu otorite olmuştur.

Partinin değeri bu kadar yüceltilirken, insan parti karşısında alabildiğine ufak bir yere sahip olmaya başlamıştır. Parti kitleleri eğitmek ve onları örgütlemek üzere, en bilinçli, en özverili öğelerden oluşurken, kaçınılmaz olarak aynı zamanda da bir "seçkinler örgütü" haline dönüşmeye başlamıştır. Bolşevik Partisi'ni yaratan, devrimi gerçekleştiren devrimcilerin olağanüstü koşullara göğüs gerdikleri, devrimden sonra da olağanüstü özveriler gösterdikleri açıktır. Bu noktadan hareket edilerek ve onların pek çoğunun asla kendilerine özel bir çıkar istemedikleri gözönünde tutularak birer "seçkin" olarak görülmelerine itiraz edilebilir. Bununla birlikte onların "sıradan" birer insan olmadıkları, kendilerine "kurtarıcı" misyonu verdikleri ve böyle bir misyon nedeniyle kendilerini davaya adadıkları açıktır. Azizler de kendilerine seçkin bir yer istememişlerdir; ama bu onların seçkin olarak görülmelerine engel olmamıştır. devrimcilere gelince, üstlendikleri misyon nedeniyle, kitlelerin siyasal yaşama katılı-

mının önünde manevi bir engele dönüşmemeleri düşünülebilir mi? Siyasal katılım kanalları genişlemezken, törenlerin sayısının artması biraz da bu "seçkin" insanların ödüllendirilmesi, onurlandırılması gereksiniminden doğmamış mıdır?

Partinin kutsal bir yer olarak görülmeye başlanması ile birlikte, parti artık bir *araç* olarak görülmenin de ötesinde, kendi içinde bir *amaca* dönüşmüştür. Parti içinde, partiye özgü değerler ve ilişkiler sistemi ve bir "parti kültürü" oluşmaya başlamış, parti bu kültür nedeniyle de kitlelerle arasına bir engel koyar olmuştur. Parti, ideolojik, politik ve örgütsel mücadeleyi sürdürecek öncü güç olduğuna göre, onun her bakımdan korunması artık en önde gelen görevdir. Partiyi içerden ve dışardan gelebilecek "parti yıkıcısı", "parti düşmanı" görüşlere karşı korumak herkesin, ama en başta da parti merkezinin görevidir. Parti merkezi, özellikle gözden ırak olduğu ölçüde, büyüktür ve üyelerin bile gözünde partiyle özdeşleşmeye adaydır. Disiplinli bir parti üyesinin, hiyerarşik olarak önce sosyalizm, sonra da onun öncüsü için kendisini feda etmesinin beklendiği bir ortamda, parti insanlar için var olan bir örgüt olmaktan çıkmaya, insanlar parti için, çoğu kez de parti ile özdeşleştirdikleri parti merkezi için var olur duruma gelmeye başlarlar. İnsan hakları ve düşünce özgürlüğü sorunu parti içinde de boy atar.

Tanımları gereği, otorite ile katılım arasındaki ilişki ters bir ilişkidir. Aynı şekilde, monolitik bir yapı ya da herkesin tek tip olmasının ve "aynı pota içinde erimesinin" istendiği bir yapı ile, çok renklilik birbirleriyle çelişir; birinin olduğu yerden diğeri dışlanmaya başlanır. Kimi insanların "eğitmen", "örgütleyici", "öncü", "kurtarıcı" oldukları yerde toplum içinde de, parti içinde de katılımın kültürel ortamı ve çekiciliği yoktur. Kendiliğinden girişimlerin küçümsendiği bir ortamda, insanların kendi çıkar ve özlemlerini gerçekleştirmek için bağımsız girişimler yapması da alabildiğine zorlaşmış demektir.

Lenin'in parti anlayışı, onun deforme edilmeye açık yanlarını absorbe eden geri siyasal kültürün etkisiyle iyice geriye çekilerek Komintern geleneğinin de bir parçası olmuştur. Lenin'in dikkati çektiği gibi, kendi ülkelerinin özgün koşullarını dikkate alan, dünyadaki siyasal kültürün gelişimine koşut bir seyir izleyen siyasal partiler bu geleneğin dışına çıkarak Lenin'in yaratıcı yaklaşımını esas alırken, pek çok ülkede de leninist parti anlayışı iyice karikatürleştirilmiştir. Ülkemizde de, farklı marksist kesimlerce aynı gelenek kimi farklarla da olsa sürdürülmüş, ama ağır basan özellik deforme edilmiş bir parti anlayışının katıksız biçimde yaşama geçirilmeye çalışılması ve dünyada ve ülkemizde siyasal kültür alanında yaşanan gelişmelerin gözardı edilmesi olmuştur.

Bugün siyasal kültür düzeyi bakımından dünyamız ve ülkemiz sosyalizme özgü siyasal kültürün gerçekleştirilmesi için çok daha ileri bir noktadadır. Marksizmin kendini hakkıyla gerçekleştirmesinin ve aşmasının koşulları giderek daha da olgunlaşmaktadır. Yeter ki biz önyargılara ve daha geri bir siyasal kültürün dayanılmaz ağırlığına teslim olmayalım; günümüz dünyasında oluşan siyasal kültür ve uygulamalara, deneylere gözlerimizi kapatmayalım.

Ülkemizde çağdaş bir marksist partinin nasıl olması gerektiği sorusu ise, benim açımdan bir başka yazının konusunu oluşturuyor.

PARTİ İÇİ YAŞAM ÜSTÜNE DÜŞÜNCELER

Oğuz ATABEK

Her partinin iç yaşamı, onun politik amaçlarının, politika ve politik mücadele anlayışlarının uzantısıdır. Çoğulcu katılımcı bir anlayışa sahip bir partide iç işleyiş bu anlayışın olgun bir örneği olmalıdır.

Parti işleyişinde çoğulculuğun, katılımcılığın kurumlaştırılabilmesi için, kanımca yukardan aşağı işlemesine alışık olduğumuz mekanizmaların artık aşağıdan yukarıya doğru işleyebilmesine olanak verecek bir ortam üretilmelidir.

Bu yaklaşımı, basit biçimde, karar süreçlerinde tabanın söz ve karar sahibi olması diye geçiştirmekten yana değilim. Bu ilkeyi yaşama geçirme iddiası taşıyan, ama sadece alınmış kararları benimseyici tartışmalar anlamına gelen birçok -karar değil- onay toplantısına tanıklık ettim. Solun geleneğinde daha olumsuz karar süreçlerinin de varlığı bilinerek buna da değer biçilebilir. En azından tabandaki kişilere saygı gösterildiğinden sözedilebilir. Ancak artık soyut saygıdan öteye bir şeylerin yaşanması gereklidir.

Karar üreten tavan; onaylayan, (haydi bir iyimserlik yapalım) eleştiren ve uygulayan taban ikileminden kurtulmak, bence konunun kilit noktasıdır. Karar üretme sorumluluğu, seçilmiş de olsa, bir kısım insanla sınırlandırılmamalıdır. Her birey bu konuda kendi önünün açık olduğunu görebilmelidir. Merkeziyetçi yapılanmalarda olduğu gibi karar alımında parti kurumlarının sınırları yukarıya doğru değil, aşağıya doğru genişlemelidir. Gerçek anlamda çoğulcu katılımcı yapı, ünvandan ya da bir nicellikten güç alma gereksinimi olmaksızın her bireyin karar üretme hakkı ve karar süreçlerini etkileme olanağı bulabildiği yapıdır. Bireyler, fikirlerini partide etkili kılabilmek için herhangi bir yönetim kademesine gelme ya da kulis angajmanları yapma gereği ile karşı karşıya kalmamalıdırlar. Düşünsel ve edimsel bir birey dinamizmi yeni partinin temel taşı olmak zorundadır. Müritlikten kurtulunmalıdır.

Bunu başarabilmek için bireylere cesaret ve konuşma özgürlüğü vermenin dışında bilgilenme özgürlü-

ğü de tanımak gereklidir. Demek ki ilk adım, bilgilenmeye tekel kurmamak, çağın enformasyon zenginliğine açık olmayı kimi yargılarla engellememek ve bağrındaki her türlü bilgiyi, düşünceyi ve zaafı ortaya serebilecek biçimde şeffaf bir yapı olabilmektir. Bilgi düşünceyi, düşünce sorumluluğu, sorumluluk insiyatifi geliştirecektir, hele, partide kişiden bunu bekleyen bir anlayış egemense.

Parti yapıları geniş gruplardan oluşmalı, forum tarzında toplantılarla çalışmalı, dar organlaşmalardan uzaklaşılmalıdır.

"Herkes kendi alanındaki ya da uzmanlaştığı işlere bakar, partinin genel ve bütünsel işleri ise merkezin sorunları olarak kalır" sonucunu doğuran bir işbölümü anlayışıyla örgütlenilmemelidir. Uzmanlaşma, birçok uğraşın yanında bir konuda derinleşmenin gereği olarak olumluluk taşırken, toplumsal var oluş tarzına dönüştüğünde olumsuzluk taşımaya başlar kanısındayım. Üstelik bugünün politik parti çalışmalarının, politikanın bütünselliğini yakalama ve tekil özgürlükçü hareketlerin yaklaşım ve girişimlerini bütünsellik içinde yeniden üretme işlevi taşıması gerektiği göz önüne alındığında tekil alanlara yönelik seksiyonel organlaşma yerine bütünsel bir bakış üretebilecek karma organlaşmaları tercih etmek sanırım anlaşılır bir yaklaşımdır. Geçmişte devrimciliği, politikayla ilgilenmeyi meslekleştirdik. Şimdi bir daha bunu denememek gerek. Hele politika mesleğinin alt mesleklerini hiç üretmemek gerek. Sendikal alan komünisti, gençlik alanı komünisti, kadın alanı komünisti gibi alansal meslekleştirmeler de, eğitimci, örgütçü, ideolog, propagandacı gibi göreve dair meslekleştirmeler de yersizdir düşüncesindeyim. Parti üyesi böylesi uzmanlık ayrımlarını aşarak çok yönlü bir politik kişilik kazanmalıdır. Kişilerin parti üyeliğini tercih nedenleri de bu olabilmelidir.

Parti için niyet, kendi iktidarını kurmak değilse yığın hareketlerine de insiyatif dayatma diye bir hedefi olamaz. Böyle bir hedefin olmadığı koşulda, yığın hareketlerinin çok sesli, çok çelişkili ama kendine ait karar mekanizmalarına saygı göstermek, bu mekanizmalarda yer alan parti üyelerine de insiyatif özgürlüğü tanımak gereklidir. Yığın hareketlerinin karar mekanizmalarının üzerinde (açıktan değil, bir disiplin anlayışıyla, üyeler eliyle de olsa) başkaca karar mekanizmaları oluşturulmayacaksa, o yığın hereketi bazında komiteleşmenin ne anlamı olacaktır? Yığın hareketi içinde koordinasyon gereksinimi duyulduğunda, bu kendi doğallığında esnek biçimlerle oluşabilir. Bu sorun başlıbaşına partinin değil partililerin, hatta sadece partililerin de değil, o an belli bir somut fikri ya da girişimi benimseyen daha geniş çevrelerin sorunu olacaktır.

Bireyin çok yönlülük kazanması ve gelişmesi koşullarını üretecek böylesi karma ve geniş yapıların pratik kararlar alma ve eylemlilik açısından hantallık yaratacağı düşünülebilir. Pratik kararlar ve eylemlilik partinin sırtına yüklendiğinde (ki bence bu marjinalleştirici bir anlayıştır) bu düşünce haklıdır. Ancak pratik kararlar ve eylemlilik partili bireye, onun doğal çevresine, ordaki ilişkilerine ve girişimciliğine bağlandığında, ona böylesi geniş ve kollektif bir yapının sunabileceği zengin olanak daha iyi farkedilebilir. Gerçekten de, hem yığınlar arasındaki parti üyesinin, hem de yığın hareketlerinin partiden bekleyeceği, bu tarz yapılanmalarla kolektif bir beyin olabilmesi, bütünsel açılımlar sunabilmesidir. Yoksa her taşın altından çıkan, her işe koşan, her şeyi beceren, yığınların eylem alanını kendininkini genişletme adına daraltan bir parti faaliyeti değil.

Geniş gruplaşmalarla forumlar tarzında çalışmanın başarılı olabilmesi için bireyler arasında hak ve sorumluluk eşitliğine özen gösterilmelidir. Hiçbir koşulda kişiler arasında hiyerarşi oluşmasına olanak verilmemelidir. Önceleri daha sorumlu bir göreve gelmek bir rütbe almaktan farksızdı. Alay yönetmiş albaya benzer biçimde, komite sekreteri bir daha bölük yönetmeye dönmüyordu. Ya yükselinecek, ya kadro beklenecek ya merkez valiliği gibi işlevsiz ama eşdeğer ünvanda bir göreve tayin olunacak, ya da bir kulp bulunarak kenara bırakılınacak. Kişilerin politik gelişkinlikleri işlevlilikleri görev ünvanlarından anlaşılır olmuştu. Politik olarak daha gelişkin daha işlevli olmak gibi olumlu kişisel hedefler, bu hedeflere yakınlığın ölçüsü olarak kabul gören ünvanların peşinde koşmaya kolayca dönüşüyorlardı. Zaten "öncü" bir parti üyesi olmakla bir ayrıcalık kazanmış olan kişi, aldığı ünvanla daha fazla baştan çıkarak, dar bir alanda bile olsa "öncünün öncüsü" olarak yeni doyumlar, yeni ayrıcalıklar elde etme eğilimi kazanabiliyordu. Kişiler arasındaki hiyerarşinin kariyerizm geliştirmesi kaçınılmazdır.

Gizlilik ya da kapalılık ortamlarında daha fazla enformasyona sahip olmak da hiyerarşi üretmekte-

dir. Ünvanla elde ettiği konumundan tümüyle tatmin olmayan, bu yüzden de enformasyon cakası satan kişilere sanırım tanık olan çoktur. Katılımcılığın da bir gereği olan açıklık, enformasyon dengesizliğinin doğurduğu eşitsizliği de gidericidir.

Parti içinde birimler arasında bir hiyerarşi olması gerektiği kanısındayım. Ancak bu, parti bütünlüğünü, kolektivizmi sağlayabilmek için birimler arası iletişimi, koordinasyonu anlatan bir işleyiş tarzı olmalıdır. Hak eşitsizliği üreten merkeziyetçi hiyerarşi anlayışı tümüyle terk edilmelidir. Konumlanışına bakılmaksızın her birim bir başkasına müdahale edebilmelidir. Bence, yönetici üst kurullar alta talimatlar yerine, parti bütününden derlenmiş yaklaşımları, kolektif olarak alınmış kararların uygulanışlarını, kendi faaliyetinin doğrultularını açıklamak, bu bağlamda partinin bütünsel politik gündemini vermek, tartışmak, ama, önerilerde bulunsa da, onların insiyatifine saygı göstermek zorundadır. Kanımca artık, yönetici olmayı başarma ölçütünün, kararları daha alt birimler düşünmemişken alabilmiş olmak, uyarı öneri ve eleştiriden önce davranabilmiş olmak, herkesin atması gereken adımları bilerek onlara söyleyebilmek, her adımda daha üstün ve gelişkin olduğunu ispat etmek olmadığını bilincimize çıkartmak gerekiyor. Bence iyi yöneticiliğin ölçütü, kararların olanaklı en geniş katılımla ve çoğulculuk anlayışına uygun olarak çoğulcu bir karakterde üretilmesini ve özgür girişimlerle yaşama geçmesini sağlayabilmektir.

Kanımca denetim de, geleneksel hiyerarşi anlayışına uygun olarak eşitsizlik üreten bir tarzda yürüyordu. Alttan yukarı sürekli rapor giderken, dolayısıyla üst altı eleştirmek için onca olanak bulurken, alt üstün ve diğer birimlerin çalışmalarından çoğunlukla haberdar bile olmamıştır. Bu dert de edilmemiştir, çünkü klasik denetim anlayışına göre denetlenmeye layık olan sadece alt birimlerdir. Artık kendini denetletmeyen hiçbir birim denetim hakkına sahip olmamalıdır.

Eşitsizliği ve çok yatkın olduğumuz tebalaşmayı doğuran bir etken de, kanımca, işin selameti adına, bir disiplin gereği olarak önce iş, sonra tartışma anlayışının öne konmasıdır. Panik ve telaş içerisinde, tartışmanın, tartışarak katkısını koyabilecek bireyin geriye itilmesi, pratiğin mutlaklaştırılması ve partinin birliği adına karara uymanın dayatılması, bireyin müritleştirilmesidir. Bir kararın parti merkezinin kararı olması onun her üye tarafından otomatik olarak sahiplenilmesini getiremez. Bunu talep eden bir parti merkezi, çoğulculuğun, katılımcılığın yaratacağı zenginliği reddederek bindiği dalı kesiyor demektir. Partinin eylembirliği, ancak, tartışmaların ürünü olarak, geniş katılımlarla, çok sesli katkılarla, çoğulcu kararlarla, yani her aktif bireyin kendinden birşeyler bulabildiği sonuçlandırmalarla sağlanabilir. Tekil bir düşünce etrafında örgütsel normlarla birlik sağlama yerine, çoğulcu bir ortamda, etkiye, etkilenmeye açık bir tartışma tarzıyla, düşünce ve iknaya dayalı birlik sağlama tercih edilmelidir kanısındayım. Bu, bireyin önemsenmesi yaklaşımdır.

Bireye, insanlaşma sürecine önem veren her yaklaşım bireyin seçme özgürlüğüne de sınır koymaksızın saygı gösterebilmelidir. Burada sadece, artık vurgulamanın bile gereksiz olduğunu düşündüğüm yöneticilerin seçimlerle işbaşına getirilmesinden sözetmiyorum. Bu çok önemli ama bunu tartışırken yeterince gündeme gelmeyen, oysa özgür bireylerin yapması gereken başka seçimlerin de varolduğu kanısındayım. Kararları, doğrultuları seçmek, kendi işlevini seçmek, katkı biçimine karar verebilmek gibi. Bir başka önemli nokta da bence seçme tarzıdır. Çoğulcu katılımcı bir anlayış ışığında seçim, var olanlar arasında bir tercih yapmaya indirgenemez. Seçme hakkına sahip her bireyin yeni bir alternatifle ortaya çıkma hakkı da varolabilmelidir.

Her parti üyesi kendi değerini ve parti içinde nasıl bir işleve sahip olacağını kendi belirleyebilmelidir. Bu belirlemeyi, yönetici üst organların ya da kimi daha kıdemli üyelerin eline bırakmak, kişiler arasında eşitsizlik ve hiyerarşi oluşturucudur, birey özgürlüğünün önünü kesicidir. Birey olmak, kanımca kendini değerlendirebilmeyle başlar. Kadro politikası adı altında, kimi parti kademelerine, üyeleri değerlendirme, görevlerini tayin etme yetkisi tanımak seçim özgürlüğünün yukarda saymaya çalıştığım genişlikte yaşanmasının önünü kesmek demektir. Kendine ilişkin doğal seçim haklarını kullanmayan birey hiçbir zaman iyi bir seçmen olamaz.

Bireylerin parti içinde nasıl bir işlev taşıyacağına neden parti kademeleri karar veriyor? Denebilir ki, sorun gelişmişlik sorunu, şimdilik birey bu yetkiyi kullanamıyor. Tarzı böyle koyarsanız, böylesi üyeler derlemek kaçınılmazdır. Gizli çalışma döneminin belki haklı görülebilecek bir savunması var: Partinin ih-

tiyaçları herkesçe bilinemiyor. Açık, demokratik bir çalışma ortamında partinin istihdam dahil tüm problemlerini sahiplenen üyeler kendilerini de bunları aşmak için işlevlendirebileceklerdir. Ama kanımca bu konuda asıl sorun olan, artık değişmesi gereken bir anlayıştır: Üyenin parti için var olduğu anlayışı. Birey parti için değil, parti birey için var olmalıdır. Zaten partinin amacı da insanın özgürleşmesi değil mi? Kişi partiye özgürleşmek için gelmelidir. Parti gündelik faaliyetiyle de bir özgürlük aracı olmalıdır. Disiplin kutsamasıyla tabiyet aracı değil. Kişinin partiden beklediği, kendine bir değer biçmesi ve görev vermesi değil, daha gelişkin bir toplumsal politik katkı için olanaklar sunması olmalıdır. Parti, ne işi olsa yapacak işsizler gibi toplumsal işlevsiz insanlar yeri değil, ne istediğini bilen, özgür, girişimci ve işlevli insanlar topluluğu olmalıdır. Yeni komünist partisinde de işlevli üyelik olmalıdır, ama artık bence bu işlevlilik merkezden verilen bir parti görevini yapmak olarak değil, üyenin özgür katılım ortamında kendi özgün katkısını yapabilmesi olarak tanımlanmalıdır.

Bireyin partiyi sahiplenmesinin tek gerçekçi yolu olan bu yol dışlandığında militer anlayışa yaklaşan bir tarikatlaşmadan, hiyerarşiden kurtulunamaz. Parti, sahiplenilme konusunda daha geniş de düşünebilmelidir. Parti yönetim kademelerinin partiyi bencilce sahiplenmesi yaklaşımından uzaklaşarak, tüm üyelerin sahiplenebilmesine dolayısıyla partinin kaderini etkilemelerine, daha da ileri giderek parti dışındaki kimi aktif bireylerin de onu sahiplenebilmesine, dolayısıyla onların da partinin kaderini etkileyebilmelerine olanak tanınmalıdır. Kişiye görev vererek onu kendine bağlamak, bu yolla örgütlenmek tarzı yerine , artık kişinin etki ve katkısına açık olarak örgütü sahiplenmesine ve bu yolla örgütsel bir işlev talep etmesine olanak tanıyan bir çalışma tarzı tercih edilir olmalıdır.

Herşeyi saptama iddiası taşımadan, düşünebildiğim bu noktalar ışığında parti içi yaşamın çoğulcu katılımcı bir anlayışla hemen şimdi yenilenebileceği kanısındayım. Bunun için: -Partinin bütününü etkileyecek kararlar partinin bütün üyelerinin katkısına açık olmalıdır. -Parti hiçbir şeyden utanmadan çekinmeden şeffaflaşabilmelidir. -Birimlerde kararları uygulayıcıları almalıdır. -Üyeler arasında hiyerarşi oluşmasına izin verilmemeli, yöneticilik ayrıcalık olmaktan kurtulmalıdır. -Parti kurulları arasındaki ilişkiler, eşitsizlik üreten yarı askeri anlayışlardan uzaklaşılarak alt üst arasında hak eşitliği temelinde, iletişim ve bütünlük amacıyla yenilenmelidir. -Partinin eylem birliği örgütsel normlarla sağlanmaya çalışmamalıdır. -Tartışılmamış sahiplenilmemiş bir karara katılma sorumluluğu kimseden istenmemelidir. -Kendini denetletmeyen hiçbir kurul denetim hakkına sahip olmamalıdır. -Parti yaşamı, üyelerinden kurumlarına kadar her alanda bireyin özgür seçimlerine olanak sağlamalıdır. -Farklılıkların mücadelesi sonucunda tek sesli kararlara varılacağı beklentisinden vazgeçilerek, artık ancak çoğulcu karakterde kararlarla adım atılabileceği kabul edilmelidir. -Çoğulculuk anlayışı daha derinleştirilerek kavranmaya, parti yaşamına yerleştirilmeye çalışılmalı, üyeler de bunu kendi günlük yaşamlarında geçerli kılmaya çalışmalıdırlar.

TİP'DEN TBKP'YE

Serhat BAYSAN

Türkiye İşçi Partisi'nin 1961-1988 arasını değerlendirmek denilince, (bu tarihi, süreklilik gösteren bir bütün olarak alabilmek mümkün değildir; 1961-68, 1968-71, 1971-75, 1975-80, 1980-88 önemli farklılıkları olan devrelerdir, ancak tümünün de genel değerlendirmeye alınacak ortak yanı vardır) galiba öncelikle "yasal çalışma", "sosyalizmi açık ve kitleler içinde anlatma" özellikleri akla gelir.

1961'den 1988'e olan parti tarihi, elbette, bu yazının iddiası dışındadır. Ve yapılmak istenen, partinin bu mücadele yıllarının genel bir soyutlaması, oradan bugüne kalan (daha doğrusu kalması gereken) birikimin değerlendirilmesidir. Ve yine hiç kuşkusuz, bu deneme, bu tarihin yalnızca ikinci ve üçüncü kısmında yeralmış, önceki bölümünü parti belgelerinden ya da anlatılanlardan öğrenmiş bir kişinin çalışmasıdır. Yani kısacası, eksikliklerle malüldür.

Yasal çalışma ve sosyalizmin kitlelere tanıtılması dışında; bugün marksist hareketin saflarında yer alanların hemen tümünün, bir nevi 'okul'dan geçercesine geçtiği bu deneyimin, sosyalist hareketin "bilimsel sosyalistleşmesi", birçok tabunun kırılması doğrultusunda da önemli misyonlar taşıdığını söylemek gereklidir. Yine bugün artık oldukça rahat konuşulur, tartışılır hale gelmiş olan Kürt sorununun ilk kez telaffuz edilmesi; seçimler vesilesiyle radyo-TV'nin kullanılması; on yılı aşkın bir süre önce komünizmin anlatılabilmesi; özellikle birinci dönemde yükseltilen bağımsızlık bayrağı ve bu doğrultuda mecliste bulunmanın da olanaklarıyla, Türkiye'nin bir arka bahçe durumuna getirilmesine karşı kitlesel direniş yaratılabilmesi... ve bir çırpıda sayılabilecek daha niceleri TİP'in 1961-68 pratiğidir. Ama yine de, tüm bunlar içinden, TİP denilince, yasal çalışma ve sosyalizmin kitlelere açık tanıtımı öne çıkar, belirginleşir.

Bu durum o kadar nettir ki, 1971'de 12 Mart döneminde parti yöneticileri tutuklanıp, daha sonra parti kapatılınca, 1975'de yeniden kuruluşa kadar geçen süre, yine "yasal durumu" koruma dönemidir. Mahkeme savunmaları tümüyle buna yöneliktir: TİP'in ve dolaylı ya da dolaysız biçimde sosyalizmin yasallığının (meşruluğunun) korunması.

1975-1980 arası dönem, özellikle 1978 sonrası tırmandırılan faşist teröre karşı mü-

cadele ekseninin ana doğrultusu bile, partinin ve dolayısıyla bilimsel sosyalizmin yasallığının korunmasıdır.

1980 12 Eylül'ünün hemen ertesinde; partinin 1977 2. Kongre kararları ve darbe olmasaydı, tam o tarihlerde yapılacak olan 3. Kongre çalışmaları sırasında belirlenenler doğrultusunda alınan, "partinin sürekliliğinin korunması" kararları bile, dönüp bakıldığında, bu eksenin dışında yorumlanamaz.

Ancak, özellikle 1980'de ve darbe ertesinde partiye (en azından çoğunluğuna) hakim olan havanın "partinin yasallığı bütün tarihi boyunca abarttığı", bu nedenle, bir türlü "süreklilik sağlamaya yönelik kararları yaşama geçiremediği", "yasallığın fetişleştirildiği" doğrultusunda olmasının; 1981-1985 döneminin bir anlamda geçmişin reddine döndürülmesine önemli katkı sağladığı da saptanabilir.

Oysa, 1981'in hemen öncesinde ve ilk günlerinde yapılan düzenlemeler bir yana, "12 Eylül dönemi nasıl geçirilir, neler yapılmalıdır" sorularına verilen yanıtların ve bu doğrultudaki girişimlerin, bir anlamda içgüdüsel olarak, yasal araçlar elde etmeye ve onlarla bütünleşmeye yönelmesi asla rastlantı değildir. Bu anlamda denilebilir ki, kadrolar eliyle reddi gerçekleştirilmeye çalışılan ana eksen, her şeye karşın, bildiği doğrultuda yürümeyi sürdürmüştür (ne pahasına, bu elbette ayrı bir çalışma konusudur).

1985 sonrasında girilen dönemse, 1981-85'in doğal olarak reddini içermektedir. Yani, parti asıl eksenini değiştirmeye yönelen iradeci girişimi ortadan kaldırmakta, yaptığı işin adını koymaktadır: Yasallığı ağır basan ve güvenceleri alınmış bir çalışma.

TİP'in bu son döneminde, ağırlık verdiği ve değerlendirilirken ağırlık verilmesi gereken bir öneriye de dikkat çekilmek durumundadır: Sol Parti.

1986 Mart'ında ilk kez yazılı olarak anlatılmaya çalışılan bu politika; kabaca, Türkiye'nin demokrasiyi kazanması için, yelpazenin sosyal demokrasinin solunda yeralanların birlikte davranır ve giderek, bunu bir parti çatısı altında yapar hale gelmeleri gerekliliği üzerine kuruluydu. Önerinin gelişmiş hali soldaki grupların, hareketlerin, partilerin kendi varlıklarını koruyabildikleri bir biçimde bir araya gelmeleri ve bir çatı-örgüt ("cephe partisi" diye de formüle edilebilirdi) altında birleşmeleriydi. Öneri canlı bir tepki bulmuştu. Sonrasında asıl tartışılan boyut; bu partinin (o günlerin terminolojisiyle) işçi sınıfının tek partisine evrilebilip, evrilemeyeceğiydi. TİP'liler, bunun görünürde olası olmadığını, ülkede illegal olarak çalışan partilerin üyelerinin de bu partide bulunacaklarını ve ortak politikanın oluşmasına katkıda bulunacaklarını savunuyorlardı. Diğer görüşse (özellikle TSİP'lilerden geliyordu), bu yapının ilerde (o günün terminolojisiyle) ülkenin asıl partisi olabileceğiydi. Ve tabii ki, önerilen programlar da buna göre beliriyordu; TİP'in önerisinde bu, demokrasiyi kazanmakla sınırlı bir sol-blok programıydı.

Ana hatlarıyla özetlenen bu politikanın bugüne ışık tutmakta olması bir yana; asıl dikkat çeken yanı, TİP'in, ülke için yeniden bir şeyler düşünür, üretir duruma gelir gelmez ürettiği ilk politikanın, yine yasal çalışma temelli olmasıdır. Bu politikayı henüz eski programı ve 1981 sonrası kabul ettiği "Gelişkin Demokrasi İçin" belgesi doğrultusunda yaptığı; esas olarak, 1985'de henüz izleri görülmeyen yeni

lenmenin ise çok uzağında bulunduğu gözetilmelidir. Ve ürettiği politikanın bu günün söylemiyle yeniden üretilmesindeki canlılık ve yaratıcılık görülmelidir.

Ancak bu politikanın TİP-TKP birleşme görüşmelerinin bir tarihten sonra hızla ilerlemesi aşamasında sürdürülmediği, tozlu raflara kaldırıldığı da hatırlanmalıdır. Bunda, TKP'nin bu politikaya baştan ısınamaması kanımca belirleyici olmuştur. Ve TİP de, o günün ana rotası olarak birlik çalışmalarını gördüğü için, süren politikasında köklü bir değişiklik yapmayı gerekli görmüştür. Burada, yapılan köklü değişikliğin, yine 27 yıllık ana eksenin dışına çıkılması olduğunun altı çizilmelidir.

Bu kısa ve belki de fazlaca vurgu-kayması tarih denemesini bitirdikten sonra, şu sorunun yanıtına geçilmelidir: TİP'den TBKP'ye geçmiş olması beklenen, gereken asıl miras nedir?

Sorunun yanıtı, yazının ana ağırlığıyla zaten belirmektedir: Yasal çalışma ve sosyalizmi kitleler içinde açık anlatma.

Bu yazıda bunun ne kadar yapılabildiği, aktarılabildiği tartışılmayacaktır. Çünkü henüz içinde yaşanılmakta olan bir dönemdir, genel eksenleri ve belirginliklerinin ortaya çıkacağı bir genellik kazanamamıştır.

Ancak, kanımca şu irdelenebilir: TİP kendisi için burada ifade edilen genellemeyi yapmış mıdır? Daha önemlisi; TİP'in kendisini TBKP'ye aktardığı dönemde bu, geçmiş dönemin genel bir muhasebesi olarak yapılmış mıdır? Bunun araştırılması, aslında, içinde bulunulan döneme bu mirasın ne kadarının aktarıldığının da ipuçlarını içinde barındırmaktadır.

Bu değerlendirmeyi yapabilmek için, kanımca başvurulabilecek tek kaynak, TİP 8. Kongre belgeleridir (1987). Bu belgelerin incelenmesinde, bu muhasebenin yapılmamış olduğu görülecektir. Çünkü, daha önce de belirtildiği gibi, partinin ana politikası "birlik"tir ve 8. Kongre de asıl ağırlığını buna vermiştir. Oysa ki, 8. Kongre, aynı zamanda 27 yılın bir biçimde noktalanışıdır da. Ama "birlik"e atfedilen değer, herhalde yöneticileri ve delegeleri bu çalışmadan alıkoymuştur.

Bunun sonucunda, ana ekseni yasal çalışma olan bir hareket, bileşenlerinden olduğu bir hareketin, yasallık çalışmalarında önemli yanlışlar yapabilmesini önleyememekte; 1990'lara girilirken, bir anlamda birçok şey sınama yanılma yoluyla bulunmaktadır. Ve nesnel olarak ifade etmek gerekirse bunun sorumluluğu, ana ekseni yasal çalışma olan TİP geleneğinin TBKP'ye aktarılamamış, aktarılmamış olmasındadır.

Bu yazıda değinilmesi gereken son bir nokta da, kanımca, ana ekseni yasal çalışma olan TİP'in yasal çalışma pratiğinde ayıklamalar yapılıp yapılamayacağı; daha doğrusu genellemeler yapılırsa, hangi döneminin ağırlıkla günümüze aktarılacağıdır.

TİP, yazının girişinde de değinildiği gibi, bir anlamda kesintisiz denilebilecek bir 27 yıl yaşamışsa da, içinde önemli kesintiler barındıran bir harekettir. [Bu gerçekte, önemli bir sağlık işaretidir de. Yalnız eksik kalan ya da ürkülüp kaçınılan, bu kesintilerin (*kesinti* kavramı, burada örgütsel olarak değil, sürecin tanımlanması olarak kullanılmaktadır) belirlenmemiş olmasıdır.] Bu kesintilerden 1975-80 içinde yer alan

ve bir anlamda, yasallığın (en azından bir kısım kadro ve üyesince) ağırlık olarak görüldüğü 1978-1980 dönemi herhalde olumsuzlanması gereken bir dönemdir. Ve herhalde, sadece TBMM'de bulunmak, kitlesel olmak gibi boyutlarıyla değil; ülke partisi olmak, her adımını, politikasını ülke toprakları bazında atmak, bunları birebir halka anlatmak kaygılarının "asıl" belirleyici olduğu 1965-68 dönemi, önemle incelenmesi, deneyimler aktarılması, bugüne damıtılması gereken bir dönemdir.

Son söz yerine,

Bu yazı, daha önce de değindiğim gibi, yalnızca bir deneme özelliği taşıyor. Celal A.Kanat'ın geçen sayıda "TKP'den TBKP'ye" yazısının girişinde Marks'tan aktardığı "şeyleri olduğu gibi görmeli..." sözünden 'cesaretlenerek' yazıldı. Kanımca, yapılması gerekenleri zamanında yapmak önemli; ama hiç olmazsa, eksiklik saptandığında bile, telafisi için dönüp yine yapılmalı. İşte TİP'in kendi tarihini gecikmeden ele alması (bunu TBKP'deki TİP kökenliler yapacaktır) ve "şeyleri olduğu gibi görmesi", tevazuya düşmeksizin göstermesi de bunun için gereklidir.

Özellikle 1975 sonrasında, TİP'in yasal çalışma ana eksenini kazıdığımızda, altından eğer, sözgelişi yalnızca poststalinist bir yapı çıkıyorsa, TİP'in TBKP'ye ve şimdi, asıl, amaçlanan marksistlerin çağdaş, yığınsal, birleşik partisine aktaracağı alttan çıkan değil, yasal çalışma deneyimi olmalıdır. Ve bunu mutlaka olması gerektiği ağırlıkta aktarmayı becermelidir.

YENİ DÖNEM, YENİ SORUNLAR, YENİ OLANAKLAR

Emin TURAN

Bugün partimizde ve sol harekette yürütülecek bütün tartışmalar salt verili duruma yanıt arama çabasıyla sınırlı kaldığında kendisini geride kalmaktan ve eskimekten kurtaramayacaktır. Zaman, değişim olanakları ve birbirini izleyen yeni durumlar o denli hızlı ki, bunu bir derginin periyotlarında izlemek mümkün değil. Daha dün birinci derecede olan tartışma konuları daha alt sıralara düşerek gündemde kayboluyor, ya da yeni bir içerik kazanıyor.

Son birkaç haftalık zaman diliminde gelişen olaylar, politik ortamdaki değişmeler ve partimizin yaşadığı iç süreçler her adımda bir "yeni"yi ortaya çıkardı. Gelişmeler tartıştığımız tüm konulara ve kararlarımıza niteliksel etkilerde bulundu.

Komünizm üzerindeki yasağın kaldırılması için hükümet ve siyasi partiler arasında mutabakat ortamının doğması, televizyonda yapılan açık oturumdan sonra kamuoyunda giderek artan yoğun tartışmalar, partimizin oldukça sıkıntılı da olsa sürece müdahale çabası, karar süreci, Plenum'un "Kuruculuk" ve illegaliteye son verme kararıyla sonuçlanması, 8 Aralık basın toplantısı ve partinin fiili yasallığı kazanması birbirini bütünleyen ileri adımlar olarak ortaya çıktı. Yakaladığımız bu olumlu süreç gündemi yeniden belirlediği gibi tahmini zor olan yeni olanakları da hazırlıyor.

Şimdi buradan bir ay geriye dönüp, henüz tartışması sonuçlanmamış gündemlerle ve aynı biçimde yoğunlaşmak mümkün mü? Sözgelimi örgütsel yenilenme için saptayacağımız başlangıç noktası dünle kıyaslanabilir mi? İleriyi görmeden tartışmak, çözüm aramak, salt bugünü yanıtlamak gelişmenin gerisinde kalmak değil mi?

★ ★ ★

Bugün ileriyi görerek yapılacak tartışma birbirine bağlı üç noktada düğümleniyor; marksist solla birlik arayışının somutlanması ve çağdaş yığınsal komünist partiye yürüyüş. Rejimdeki değişimin ivmelendirilmesi. TBKP'nin, politikasını güçlendirerek bu sürece hazırlanması.

★ ★ ★

MK Plenum'u TBKP'nin çağdaş komünist partiye ulaşma hedefini marksistlerin birliği temelinde gördüğünü bir kez daha vurgulamıştır. Koşullardaki değişme, birliğe ulaşılacak sürecin uzunluğu ya da kısalığı, dışımızdaki marksistlerle partimiz

arasındaki ilişkilerin düzeyindeki olumlu olumsuz tüm değişmeler bu öngörüyü değiştirmeyecektir. Partimiz, çağdaş, yığınsal komünist partinin bileşenlerinden biri olduğunu daha şimdiden ifade etmiştir. Bu karar partimizin yenilenme ve birlik çizgisi içinde baştan beri sürdürülen tutarlılığın devam ettiğini göstermektedir. Kararın somutlanması, bugün partimizi hedef alan ayrılıkçı yaklaşımları değiştirme, yakınlığın kurulması doğrultusunda müdahale etme olanağı ve insiyatifi vermektedir.

Marksist solla ilişkiler solun belli kesimleriyle gün aşırı görüşmek ya da Kuruçeşme toplantılarına katılmak gibi biçimlerden kurtarılmalıdır. Soruna politik yaklaşılmadığında ve atak bir çizgi izlenemediğinde (hep de bu olmuştur) bizim ve dışımızdakiler tarafından bu mesafenin açılması kaçınılmazdır. Bugüne dek hiçbir çıkışımızı onaylamayan, tersine karşı pozisyon alan sola karşı partimizde de diyalog ortamını ortadan kaldıracak gelişmeler kendisini gösterebilir. Kaldı ki birliğin çok uzun vadede gerçekleşebileceği öngörüleri bugünkü ortamın tehlikeli bir ürünü değil mi?

Birliğin sağlanamamasından sadece başkalarını sorumlu gören ve kendisini temize çıkaran savunmalar doğru olmayan eski bir anlayıştır. Plenumda alınan kararla bugün de sahip olduğumuz bu anlayış çelişki oluşturmaktadır. Kararın uygulanmasını da zora sokacaktır. Partimiz, gelinen süreçteki olumsuz durumdan pay çıkarmalı, aynı şekilde sorumlu olduğunu kabul etmelidir. Bu bizim, dostlarımızı daha iyi anlamamızı kolaylaştıracaktır. TSİP'le aylar önce birlik sürecinde "geri dönülmez bir noktaya" geldikten sonra nasıl geri dönüldüğü hâlâ bilinmezliğini koruyor. Görüşmelerin durdurulmasında ve mesafenin açılmasında bizim hiç payımız yok mu? Bu da aydınlatılması gereken karanlık bir nokta olarak duruyor. Partimizin iki yıldır marksist solla hiçbir ciddi anlaşmaya girmemesi düşündürücüdür. Kutlu-Sargın'ın ülkeye gelişi, politik göçmenlerin dönüş süreci ve tüm yasallığı kazanma adımları partimizin kendi görüşleri ve eylemleriyle sol içinde yalnızlaşmasını değiştirmemiştir. Birlik ve hegemonyacılığın terkedilmesi konusunda savunduğumuz tüm görüşlere karşın girişimlerimizin sol tarafından bölücü ve ayrılıkçı bir çizgi oluşturduğu nasıl anlaşılır?

Biz her şeyi kendimizi hesaba katmadan açıklamaya çalıştık ve hatalı davranmadığımız izlenimi verdik. Sorun, salt kendimizi anlatamamak mı? Solun nesnelliği gözardı eden politik tutumu mu? Ya da "yenilenmemesi" mi? Bu söylem partimiz ve kadrolarımız açısından inandırıcı mı? İnandırıcı olması bile somut bir tehlike değil mi? Daha şimdiden kadrolar arasında "soldan adam olmaz, en iyi, en doğru biziz" gibi eski tekelci, rekabetçi anlayışların oluştuğu görülmüyor mu?

Partimizin hem geçmiş süreçleri, hem de gelecek süreci bütün açıklığıyla görmeye ihtiyacı var. Çağdaş, yığınsal birlik partisine giden yol buradan geçiyor. Tersine kendi birliğimizi ve yenilenmeci çizgimizi riske sokmaktan kurtulamayız.

Açıklığın sağlandığı koşullarda sürdürülecek geniş parti politikası gün geçirmeksizin projelendirilmelidir. Bu da merkezden yerel organlara kadar esnek, insiyatifli ve katı ilkelerden sıyrılmış bir tarzda ele alınabilir.

- Partimizde açıklığın hakim olması kadrolarına ve dostlarına güven vermesi salt bugün "iyi" olduğumuzun propagandasıyla olmaz. Partimiz tarihinin bütün say-

falarını, hiçbir karanlık nokta kalmaksızın kamuoyunun bilgisine ve gözlemine açmalıdır. Herkes, ne kadar değiştiğimizi sadece bizim sözlerimize bağlı kalmaksızın saptamalıdır. 1974-89 dönemi de içinde olmak üzere kapsamlı bir özeleştiriye ihtiyacımız var. Partimiz bütün kamburlarından kurtulmalıdır.

- Marksist solla birlik tartışmaları tüm aşamalarında, katılanların tümünün tabanlarını da kapsayacak biçimde yığınsal tutulmalı, eylem birliğini içerir tarzda ele alınmalıdır.
- Partimiz tüm görüş ve politikalarını tartışma platformuna sokmalıdır. Tartışmaları köreltecek ilke ve sınırlar ortadan kaldırılmalıdır. Oluşumuna katkıda bulunacağımız demokratik birlik platformunun bütün sonuçlarına katlanabilecek kadar kendimize güvenmeliyiz.
- Partimiz, marksist solla polemiğe girmekten çekinmemelidir. İlişkilerimizin iyi olmamasında salt savunma konumunda kalmamızın payı görülmelidir. İdeolojik ve politik geriliklerin sergilenmesi, marksistlerin yenilenme süreçlerine müdahale edilmesi ve iç tartışmalarının kolaylaştırılması bizim de sorumluluk alanımıza giriyor. Bu birliği yakınlaştıracaktır.

8 Aralık'taki, partimizin illegal çalışmaya son verdiğini açıklamasıyla başlayan yeni dönem özgün sorumlulukları gündeme getirdi. Süreçteki kimi şekillenmeler bizi, politik tutumumuzu ve eylemliliğimizi doğrudan ilgilendiriyor.

Şu anda bizim ortaya attığımız ve rejimin çözmek zorunda olduğu orijinal bir problem bulunuyor. Rejim henüz resmi başvuru yapmamış ve kendi kararıyla yasala çıkmış, TBKP'nin bulunduğu bu ilginç konumu tanımlamak ve tavır almak zorunda. Alternatifin çok olduğu da söylenemez. Ya yürürlükteki yasaları ve araçları harekete geçirecek ya da bu zor durumdan komünizm üzerindeki yasağı kaldırarak kurtulacak. Problemi ikincisi çözer. Diğeri ise problemi büyütür. Bu nedenle komünizm üzerindeki yasağın kalkması daha olası görünüyor. Partimizin, hükümetin ve kamuoyunun tereddütlerinin yenilmesinde, değişimin kolaylaştırılmasında büyük katkısı olmuştur. Süreç aynı kararlılıkta sürdürüldüğünde daha da olacaktır.

Partimiz de ortaya çıkan yeni durumu tanımlamak zorunda. İllegaliteden çıkarken gemileri yakan partimiz "yasal" olmayan "yasal" konumunu uzun süre devam ettiremez. Biz her zaman adım attıktan sonra düşünmemeliyiz. Yasal parti gibi davranmak ve örgütlenmek illegal olmaktan çok daha zor ve hemen çözüm bulamayacağımız yığınla problemi barındırır. Bu durum dışarıdan gelecek tehlikeler içermese bile sürekli kendini tanımlamaya çalışan içe kapanıklığı kolaylaştırır. Politikamızda kaymalara yol açabilir.

Partimiz bu duruma, birlik açısından daraltıcı olacağı endişelerini yenerek ve birlik görüşmelerinde sürekliliğin sağlandığı koşullarda tam yasallık başvurusu yaparak son verebilir. Ya da müdahale edemediğimiz bir süreç son derece sancılı ve çarpık bir biçimde bizi buraya sürükleyebilir.

Partimiz şu anda geniş partiye katılacak kendi kurucularını saptamak durumun-

da. Bu ise aşağıdan yukarıya demokratik biçimde gerçekleştirilecek. Yaşayacağımız bu dönem zorlukları ve olanakları birlikte barındırıyor. Partimizde politika da bütünselliğin gözden kaçırıldığı ve amaçsız bir iç çekişmenin yaşandığı girdaba da düşebiliriz. Ya da sürecin düzenli ve işlevine uygun örgütlenmesini sağlayarak yeni birleşik partinin oluşumunu kolaylaştırırız.

Aşağıdan yukarıya seçilecek kurucular salt TBKP'nin bugünkü olanaklarını değil, TKP ve TİP'nin henüz harekete geçirilememiş tüm potansiyellerini kapsamalıdır. Kendisini TBKP'li hisseden ve katılmak isteyen hiç kimse dışarda kalmamalıdır. Yapacağımız ısrarlı ve programlı çalışma politik çalışmanın dışına düşmüş yoldaşlarımızı yeniden kazanma fırsatı verecektir.

Kurucuların seçilmesi, kuruculuk çalışmasını organize eden organı da belirlemiş olmaktadır. Bütün kademelerdeki yönetsel faaliyet yeni seçilecek kurucular eliyle olmalıdır. Doğrusu bu olmasına karşın bu adımla çözmemiz gereken yeni problemler yaratıyoruz demektir. Kurucular kurullarıyla politik faaliyetin bütününün yönetilmesi işlevini birleştirebilecek miyiz? Yasal konumu kurucu-yönetici olmaya olanak vermeyen kadroların katkısını nasıl ifade edeceğiz?

Bütün yönetici yapılar yenilenirken bu değişim kongrede seçilmiş Merkez Komite'yi de kapsayacak mı? Yoksa parti içinde iki farklı yasallık mı olacak? Örgütlenme biçimini ve yönetsel anlayışı kısa sürede değiştirerek bir tüzük kullanmaksızın sağlıklı bir seçim atmosferine girebilecek miyiz? Bunları ve yığınla başka soruları yanıtlayabilir durumda olmalıyız. Parti, yeni birlik partisine yanıtlayamadığı sorularla, yine bu süreçte yarattığı problemlerle gitmemelidir.

Kurucuların seçilmesi ve kurucular hareketinin çalışması, bunun için izlenecek yöntem ne olursa olsun işlevsellikle demokrasinin tam bir uyumunu kurmak zorundayız. Yöneten-yönetilen ayrımının yapılmadığı, herkesin katkısını özgürce belirlediği, eleştiri ve öneri sahiplerinin çabalarının boşa gitmediği, örgütsel bağlarla değil, politikanın gücüyle çalışıldığı bir konum elde etmeliyiz. Doğaldır ki bunu başarmak eski tarz örgütlenmiş, kademe ve ayrıntılara boğulmuş "sıkı" bir partiyle mümkün değil. Parti, karar alma ve gelişmelere refleks gösterme yeteneğini koruyarak olabildiğine genişlemeli ve herkesin katıldığı parti forumları biçiminde çalışabilmelidir.

TBKP kendisini salt kuruculuk görevlerini kapsayan bir çalışmayla sınırlayamaz. Rejimi demokratik değişim için kendi özgün katkısıyla zorlarken yaşamın bütün alanlarına dönük politikalarını etkin bir biçimde uygulayabilmelidir. Anayasa, Kürt sorunu, gençlik, sendikal sorunlar, iç ve dış politikanın diğer bütün alanlarında gerekli değişimler için çaba göstermelidir. Bu değişim sağlanamazsa KP'nin özgürlüğü cılız kalır. Parti yasallık istemini yinelemekten öte onu demokratik taleplerle birlikte ifade edebilmelidir. Bugün kazanılan fiili yasallık konumu partinin kamuoyuna doğrudan seslenme olanağı sağlamıştır. Bu öncelikle ülkenin sorunlarına dönük görüşlerimizi açıklama ve etkide bulunma şansı demektir. Toplumsal meşruiyeti genişletecek en önemli araçlardan biri de budur.

Politika oluşturmak ve güncele müdahale etmek pek de kolay olmayacak. Uzun

süredir kamuoyunun önüne çıkamayan, yine uzun süredir birleşme ve örgütsel sorunlar için içine kapanmış, politikacılık değil örgütçülük yetenekleri gelişmiş partinin bu konumunu hızla değiştirmesi gerekiyor. Parti kendisini bugüne getiren örgütçülerinden vazgeçmeden ancak ciddi bir yenilenme süreci geçirerek politikacılarını yetiştirmelidir.

Kuşkusuz bu yenilenme bir gecede olmaz. Ancak birbirini yöneten örgütlerden vazgeçip yerel, genel her düzeyde dışa açılmaya başladığımızda, üyeler için değil halk için politika yapmanın yolunu açtığımızda yenilenmenin momentini yakaladık demektir.

KADINLAR VE PARTİ

Selma ATABEK

Parti ve kadın hareketi ilişkileri, kadın hareketinin niteliği, bağımsızlığının sınırları, partililerin bu hareket içinde konumları, çağımızın ve günümüz koşullarının dayatması ile yoğun tartışma gündeminde.

Bu tartışmalara bana önemli gelen noktalara kısaca değinerek katılmak istiyorum.

Sanıyorum ki, genel olarak yığın hareketlerinin günümüzdeki konum ve önemini kavramak, bu konudaki düşüncelerimizi ileriye götürmek ve tanımlayabilmek, "çağdaş parti" yi tanımlayabilmekle iç içe geçiyor.

Bir yanı ile belirli ipuçları yakalasak bile, klasik bir sol anlayışı klasik bir parti anlayışını taşımayı sürdürürken, diğer yandan "yeni bir yığın hareketi" düşüncesi geliştirmenin zorluklarını yaşıyoruz.

Oysa bu ilişkinin karşılıklı olarak etkilenip gelişebileceğini düşünüyorum. Bence yeni tip bir parti anlayışının oluşmasında yığın hareketlerinde yaşadığımız canlı deneyler önemli yer tutacak. Örneğin, bu hareketlerde kendilerini klasik örgüt anlayışı ile sınırlamadıklarından dolayı gelişebilen, yaşamla doğruluğu gözlenen, hiyerarşisiz ilişkiler, bağımsız birey olarak varolabilme, azınlık-çoğunluk ilişkileri vb. konularının doğru bir süzgeçle çağdaş partiye taşınabileceğini düşünüyorum.

Diğer yandan, yeni bir parti anlayışı arayışımız ile de bu hereketlere bakış açımı-

zın gelişip, genişleyeceğine inanıyorum.

Ama bu etkileşimin sağlanabilmesi için önce bizlerin dışında gelişen düşüncelerden, yeni düşüncelerden ürkmemeyi öğrenmemiz gerekiyor. Onları dinlemeli, anlamaya çalışmalı ve öğrenmeliyiz.

Son yıllarda ülkemizde gelişen feminist bakış açısı ve kadın kurtuluşuna ait düşünceler pekçok ilerici ve marksist çevrede kuşku ile karşılandı, karşılanıyor. Pek çoğumuz bu düşüncelerin ne olduğunu şöyle bir okuyup, anlamaya bile çalışmadan "bizim gibi düşünmediğinden" yola çıkarak eski alışkanlıklarımızla hemen tavır aldık.

Oysa toplumun dönüştürülmesinden yana bir düşünce ve bakış açısının ülke gündeminde belirgin bir yer alması, hızla tartışılan bir konum kazanması, kaygı verici değil başlıbaşına umut verici, coşku verici bir şeydir veya olmalıdır.

Bu kaygı ve ürkmeler, bir yönü ile tek-renk, tek-düşünce alışkanlığımızın bir uzantısıyken, diğer yönü ile de marksistler olarak kendimizi toplumun "tek-düşünce merkezi" olarak görme alışkanlığımızdan kaynaklanıyor.

Bize farklı veya yanlış bile gelse kendi sorunları ve ilgileri çerçevesinde düşünce ve politika üreten çevre ve yığınların toplumsal mücadeledeki konum ve yerlerini küçük görme yanlışından kurtulmalıyız.

Sanıyorum günümüzde bir çağdaş partinin gücü ve öncü rolü, toplumsal mücadelenin her alanındaki kesim ve yığınların mücadelesini, kendi mücadelesine bağlı kılmakla oluşmayacaktır. Tam tersine kendi dışındaki bu kesimlerin politika ve düşüncelerine saygı duyması, destek olması ve bu bağımsızlıkları içinde onlarla ilkeli uyumlu bir ilişki kurması ile pekişecektir.

Bu noktada, partimizin kadın hareketine yaklaşımını kavrayamamak bizi yanlışlara götürüyor. Oysa parti programımızda geliştirilecek noktalar olsa bile, partimiz politika olarak kadınların "bağımsız bir politik güç" olarak toplumsal mücadelede varlıklarını öngörmüştür. Bu önemli ve temel bir noktadır. Parti çevresinde ise halen kadın hareketinin konum ve taleplerinin ve hatta örgütlenme perspektiflerinin, parti merkezince net bir çerçeve ile belirlenmesi bekleyişi ve talebi vardır. Bu yanlış bir bekleyiştir. Kadın hereketinin çerçevesini, taleplerini, politikalarını çizmek partinin değil kadın hereketinin işidir.

Kadınlar kendi özgül alanlarında, hangi kadınlarla, hangi talepleri üretip, yol alacaklarını, her bölge her yörede kendi konumlarından yola çıkarak belirliyor, belirleyecektir.

Bu hareketler içinde yer alan partili kadınlar açısından sorunlar vardır. Yaptıkları çalışmaları "yeterince politik" görmemektedirler. Ve bu nedenle bu hareketler içinde bulunmaktan kaçınmakta veya uyum gösterememektedirler. Bunun nedeni geçmişten düşüncelerimizde yer etmiş "parti çalışması" ve "politik çalışma" tanımından kaynaklanıyor. Partinin propagandasını yapmakla, politik çalışma yapmak kav-

ramlarımız birbirine geçmiş. Şimdi pekçok şeyi gözden geçirip sorgularken, parti çalışması ve politik çalışma kavramlarını da yeniden tanımlayıp, dar kalıplarından çıkarmamız gerekiyor.

Bu alandaki düşünce ve tartışmalarda başka bir eksiğimiz ise düşünceler üzerine yoğunlaşmak yerine, çoğu zaman terim ve tanımlamalar çerçevesinde kalmamız. Kendimize feminist demeli miyiz? Erkek egemen sistem demek doğru mu? Aman bir yanlış yapmayalım deyip kendimize bir sınır çiziyor veya birileri çizsin istiyoruz. Oysa parti içinde yer alan tüm kadınların kendini aynı biçimde tanımlamasına gerek olmamalıdır. Birisi feminist tamımını kullanabilirken, diğeri kullanmayabilir. Ama bu noktada önemli olan temel kadın bakış açısında birleşmiş olmak ve yanlış yapmak korkusu duymadan, tartışma ve düşüncelerimizi geliştirmektir. Yanlış yapmaktan korkarak neyi araştırabiliriz ?

Kadının cins olarak ezilmişliği konusunda da çoğu zaman çizdiğimiz sınır marksizm oluyor. Bizim bir dünya görüşümüz var, o da marksizm. Marksizm kadının ezilmişliğini de içermiyor mu, noktasında kalıyoruz.

Bence içermiyor, özünde tüm ezilmelere karşı bir öğreti de olsa, ben bir kadın olarak cinsimin ezilmişliğini ve kurtuluş perspektifini "ben marksistim" tanımı ile tam olarak ifade edemediğimi düşünüyorum. Bu tanımın bana yetmediği anda da kendimi "feminist" olarak da tanımlama gereği duyuyorum. Bu, marksizmi kadın olma sorununda yanlış değil eksik bulmamdan kaynaklanıyor.

Yıllarca kendimizi marksist olarak tanımladık. Bu bizim sınıf ezilmişliğimizi görmemizi sağladı ama, kendi cins ezilmişliğimizi görmemizi ve kurtuluş perspektiflerimizi geliştirmemizi sağlayamadı.

Marksizm bir ideolojidir. Dünyaya bir bakış açısıdır, başka bir dünya görüşü nasıl olur, diye düşünmüyorum. Dünyaya marksist ideoloji ile bakmak aynı zamanda kadın bakış açısı ile bakmama engel değildir. Üstelik bu teorik bir saptama değil, yaşadığım gerçektir.

Tam tersine kadın bakış açısı ile de dünyaya baktığımdan beri, iki gözle görmeye yeni başlamış gibi bir genişlik, bir büyüme hissediyorum.

Gelecekte başka gözler de kazanmak umuduyla...

KÜRTLER AYRI ÖRGÜTLENEBİLİR Mİ?

Necmettin MERİÇ

Kürtler dün olduğu gibi bugün de ve gelecekte de tamamen Türklerden ve diğer uluslardan farklı bir ulustur ve öyle olacaktır da. Çünkü, bütün uluslar ulus olma özelliğinden dolayı birbirinden farklıdırlar. Ama yine aynı zamanda tüm uluslar insan olma, insani değerler taşıma ve toplumsal bir varlık olma açısından da ortak bir bütünlük oluştururlar. Ulusların birbirlerinden farklı olmaları ve aynı zamanda ortak bir bütünlük oluşturmaları, kendi sorunlarının çözümünde de hem farklı, hem de ortak çözümlerin olabileceğini de göstermektedir. İşte Kürt sorununa yaklaşırken de bunları görmek durumundayız.

Kürt sorununun çözümüne yaklaşırken, geçmiş dönemde örgütlenme üzerine görüşümüze gerekçe olarak hep şu formülü yinelerdik: "Kürtler ve Türkler ve hatta diğer ulusal azınlıklar, TC yurttaşı olarak fabrika ve işyerlerinde birlikte çalışıyorlar, aynı sendikalarda ve meslek örgütlerinde birlikte örgütleniyorlar, aynı okullarda ve derneklerde birlikte okuyup, birlikte çalışıyorlar. Öyleyse iki ayrı ulustan ve diğer ulusal azınlıklardan insanlar olarak da başta politik ve demokratik olmak üzere her türlü örgütlenmelerde birlikte olmalıdırlar." Bu olmasını istediğimiz güzel bir düşünceydi. Ama hayatın dayattığı gerçeklik neydi, bu yolda atılan adımlarda, başarıya ulaşıldı mı? Elbette ki bu konuda açık bir şekilde tek başına "hayır" ya da "evet" demek çok zordur. Demek ki, güzel şeylerin olmasını istemek başka şey, hayatın dayattığı

gerçekliklere göre hareket etmek başka şeydir.

Gerek geçmişte, gerekse bugün gençlik ve kadın gibi toplumsal ve demokratik kesimlerde, politik kesimlerde birlikte örgütlenme görüşü, ideolojik ve politik birliği sağlamış olanlar tarafından gerçekleştiriliyordu. Ama bu yeterli miydi, sorunların çözümünde gereken adımları atacak, başarıya ulaştıracak bir örgütlülük düzeyinde miydi? Değildi. Birincisi, bu tür birliği sağlamış olan örgütler bile ulusal soruna yaklaşım ve çözüm getirmeleri açısından farklı konumlara sahiptiler. İkincisi, bu örgütlenmeler Kürt sorununa, ulusal temelde yaklaşım ve çözümlemeleri açısından bir dizi genel istem ve sloganların dışında tatmin edici bir yanıt veremiyorlardı. Ama aynı zamanda bu gibi örgütlenmelerin kendi içerisinde genel sorunların çözümü, ulusal soruna yaklaşım birliği, çözüm birliği açısından, birlikte örgütlü mücadelenin gerekliliğini göstermesi açısından dolayı da olsa, olumlu denebilecek ve geleceğe ışık tutabilecek bir adım, bir deney olduğunu da söyleyebiliriz.

Bu açıdan baktığımızda, Kürt insanı, aydını, genci, kadını, öğretmeni ve Kürt işçisi sendika ve meslek örgütlerinde, okul, birlik ve derneklerinde sahip oldukları konumlarından dolayı sorunlarını çözmede, yetersiz de olsa adım atabiliyorlardı. Ama yine aynı Kürt insanı ulusal temelden kaynaklanan özgül sorunlarını (Kürtçe okuyup yazma, özgürce konuşabilme, Kürtçe yayın yapma ve ana dilde eğitim, kültürünün geliştirilmesi; sosyal sorunların çözümü, dört parçaya ayrılmadan kaynaklanan sorunların çözümü vb. sorunlar) gerek toplumsal konumundan dolayı bulunduğu örgütlerde, gerekse görüşlerinden dolayı tercih yaptığı politik parti ve örgütlerde, çözüme ulaştıracak somut adımları ve gereken çabayı göremiyordu. Ve bu yüzden kendi kendine bir arayış içerisindeydi. Halen de öyledir.

Niçin Tartışmalıyız?

Önce akla hemen şu sorular gelebilir: "Bugün, dünyada ve ülkemizde birarada yaşamaktan dolayı birlikte iş yapmaktan, sorunları birlikte çözmekten sözedildiği günümüzde, çeşitli Avrupa ülkelerinde sol partiler ile komünist partilerin birleşme çabalarını gösterdiği ve kimi yerlerde gerçekleştirdiği bir dönemde, özellikle de ülkemizde sol akımların, marksist çevrelerin ve komünistlerin birlik konusunu acil bir ihtiyaç olarak gündeme getirdiği ve tartıştığı bir dönemde; Kürtlerin ayrı örgütlenebilirliği konusundaki tartışma da ne demek oluyor?" denebilir. Ayrıca yine haklı olarak, "şimdi Kürtler üzerinde yoğun bir baskı, eziyet ve işkence varken, insan onuruna yaraşmayacak muamelelere maruz kalırken ve de en önemlisi onların varlığının tanınması için çok yoğun bir çaba harcamak varken, bu ayrı örgütlenme üzerine tartışma da neyin nesi, şimdi bunların zamanı mı?" diye de sorulabilir.

Tam da bu gibi soruların sorulacağı böylesi bir dönemde tartışmanın Kürt sorununa yaklaşımımıza ışık tutacağına ve tam da sorunun demokrasi gibi, tüm kesimlerin dikkat merkezinde olduğu böylesi bir noktada tartışmanın yararlı olacağına inanıyorum. Aksi taktirde, yine geçmişin mantığıyla Kürt sorununun çözümüyle, bu çözü-

mün önemli bir yanı olan örgütlenme sorununu birbirinden mutlak bir şekilde ayırmış, sorunun çözümüne açıklık getiremeden, istemeden de olsa ertelemiş oluruz. Çünkü, geçmişte belli kimi sorunları (Nasıl bir sosyalizm ve sosyalist devrim konusu; sosyalist demokrasi ve demokrasi konusu; kürtler üzerinde yapılan baskılar ve Kürt halkının ayrılma, ayrı devlet kurma sorunları vb.,) günümüzün ve geleceğin sorunları diye ikiye ayırarak (mutlak bir şekilde) tartışmaktan kaçınırdık. Tartışma yapamayınca ne günümüzün ne de geleceğin sorunlarına politik, teorik açıdan sağlıklı bir çözüm getiremiyor ve sorunları sürekli erteliyorduk. Yaşamın ve pratiğin dayattığı somut sorunlar karşımıza dikilince de durgunluk dönemine giriyorduk. Daha sonra ortaya çıkan politik sorunlar ve bunları çözmedeki yetersizliklerimiz örgütsel tıkanıklıklara ve ideolojik bunalımlara yol açıyor ve ardından da politik ayrışmalar başlıyordu. Tartışmanın yapıldığı dönemlerde ise yenilenme, gelişme ve hareketlenme doğuyordu.

Türkiye'nin geleceği açısından hayati bir öneme sahip olan ve birbirlerini tamamlayan, demokrasi ve Kürt sorunu konusunda, "Kürtler ayrı örgütlenebilir mi?" sorusuna nasıl bir yaklaşımla yanıt aramalıyız? Buna yanıt ararken insanın en doğal ve kaçınılmaz hakkı olan, insan hak ve özgürlükleri, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlükleri gözönünde tutmalıyız. İşte soruna böyle yaklaştığımızda, sorunu çözüme kavuşturmada adım atmış olabiliriz. Aksi taktirde; sorunu, geçmişin getirdiği alışkanlıklarla, eski yöntemlerle belli kalıplara, belli teorik belirlemelere hapsederek yıllardan beri savunduğumuz "ayrılma, ayrı devlet kurma, halkların kendi kaderlerini tayin hakkı" gibi temel bir ilkeyi de hep sözde bırakmış olacağız.

Muhatap kimdir?

Kürtler ayrı örgütlenebilir mi? Bu soruya net ve kesin cevabı kimler verecektir, yani bu soruların asıl muhatabı kimdir? Bu soruların muhatabı kesin ve tartışmasız olarak Kürt halkının kendisi olacaktır. Peki, komünistlerin, Kürtlerin birlikte yaşadığı halkların, ülkede Türk halkının ve demokrasi güçlerinin, yani kısacası ilgi duyan ve sorumluluk taşıyan her insanın bu tartışmada ve cevapta sözü olmayacak mıdır? Elbette olacaktır. Başta komünistler olmak üzere, tüm bu kesimlerin küçümsenmeyecek derecede rolleri olacaktır. Bu çok doğal ve aynı zamanda gereklidir de. Ama sonuç olarak belirleyici olan yine Kürt halkı olacaktır.

Kürt sorununa çok yönlü bakabilmek ve tartışmayı derinleştirmek için, geçmişin ve bugünün kimi somut deneyi ve pratiğinden hareket ederek bir çok soruyu gündeme getirmek gerekiyor.

Birincisi, geçmişteki tüm örgütlenmelerde (Politik partiler, örgüt ve hareketler) Kürt halkının, kendi ulusal sorunlarının çözümüne yönelik, birçok yönden net ve somut bir yanıt bulup bulmadıklarıdır. Ülkemizde devrimci hereketin, komünist hareketin geçmişine baktığımızda politik parti, örgüt ve hareketlerin (TKP, 40'lı yıllarda TSEKP ve TSP, 60'lı yıllarda TİP, Cephe örgütleri, 70'li yıllarda TSİP, TİP, TEP,

SP, VP ve birçok örgüt ve hareketler) tarihsel gelişimleri içerisinde "Milli Mesele"ye yaklaşımları neydi ve nasıl bakıyorlardı? Bunları tek tek ele alarak incelemek ayrı bir yazının konusu olmakla birlikte, bu örgütlenmelerin ulusal sorunun çözümüne yaklaşımları (programlarına aldıkları birkaç paragraf ve yazıların, alt alta sıralanan talepler ve sloganların dışında) çok çok yetersizdi diyebiliriz. Kürt halkı da bu örgütlenmeler içerisinde, kendi sorununun çözümüne yönelik tam anlamıyla tatmin edici bir yanıt bulabilmiş değildir.

İşte bu yüzden kimi Kürt demokratik ve sosyal kesimleri, birçok siyasi grup kendi ulusal haklarına ve taleplerine sahip çıkarak, sorunlarının çözümüne yönelik örgütlenmelere yönelmişlerdir. 60'lı yılların sonlarına doğru DDKO (Doğu Devrimci Kültür Ocakları), 70'li yıllar ve daha sonraki dönemlerde DDKD, DHKD, Rızgari, Kawa ve PKK gibi daha birçok örgüt ve hareketler, ulusal sorun talepleri temelinde şu ya da bu şekilde toplumsal ve politik örgütlenmelerini gerçekleştirmişlerdir. Bunların bir çoğu 80'li yılların başlarında partileşme süreçlerini tamamlayarak yerlerini almışlardı. Bu örgütlenmelerin ne kadar başarı sağladıkları, ulusal sorunun çözümüne ne ölçüde katkı yaptıkları, örgütlenme düzeylerinin bu sorunu çözmede ne derecede etkili olduklarını incelemek bu yazının konusu olmadığını belirtmekle birlikte, şu noktanın altını çizmekte yarar vardır sanırım: Geçmişte ve bugün, bu gibi örgütlenmeler tartışmasız olarak Kürt sorununa bir cevap vermek ihtiyacından hareket etmişlerdir.

İkinci olarak önemli bir soru da, bizler bugün geçmişteki böylesi bir pratiğin sonuçlarından hareket ederek, Kürtlerin ulusal ve özgül sosyoekonomik sosyopolitik sorunları için "ayrı örgütlenebilirliği" tartışmasını, çok açık ve net bir şekilde kendi gündemimize acil olarak getirip getiremeyeceğimizdir. Önemli bir yan da sadece tartışmayı gündeme almak değil; aynı zamanda bu yolda atacağımız adımı cesaretle ortaya koyabilmektir.

Ne Söylüyoruz, Ne Yapmalıyız?

"Kürt hareketi içinde bağımsız bir yol izleme eğilimi güçlenmektedir" ve "Kürt ulusal güçlerinin kendi aralarındaki birlik eğilimlerinin güçlenmesine çalışmalıyız. Kürt ulusal güçleriyle demokrasi güçlerini yakınlaştırıcı, aralarındaki ilişkileri güçlendirici bir işlev görmeliyiz" ve yine "Kürt parti ve örgütlerinin özgürce çalışabilmesini savunmalıyız." diyorsak, (ki kendi düşünceme göre doğru ve güzel sözler olmakla birlikte, pratikte henüz somut bir çaba harcamadığımızdan dolayı da yetersiz buluyorum) neden Kürtlerin ayrı örgütlenmelerini gündeme getirmediğimizi ve neden cesaretle tartışamadığımızı da sormal.ıyız diyorum.

Kürt halkı haklı mücadelesinde nasıl bir yol izleyeceğine (hangi yolları, araçları seçeceği, hangi biçimlerle örgütlenerek bu mücadeleyi sürdüreceğine) karar verirken belirleyici kendisi olmakla birlikte, bu mücadelenin başarıya ulaşmasında etkin rol oynayacak güçleri (birlikte yaşadığı ulus ve azınlıklar, politik akımlar ve diğer de-

mokratik güçler vb.) dikkate alması ve bunlarla birlikte sağlayacağı başarının sorumluluğunu şimdiden üstlenmesi gerekmektedir.

Diğer yandan, komünistler ve diğer güçlerin bu mücadelenin demokrasi mücadelesiyle birlikte başarıya ulaşması için var güçleriyle çaba sarfetmeleri, sorumluluğu paylaşmaları gerekmektedir. Bu mücadelede yapılacak yardım ve destek, katkı ve dayanışma Kürt halkının kararına müdahale biçiminde değil, aksine Kürt halkının son çözümlemede alacağı kararlara saygı temelinde olmalıdır. Tabii bu son çözümlemede alınacak kararın sağlıklı olup olmaması, ülkedeki tüm güçlerin ortak iradesinin yansıyıp yansıyamadığına, ve mücadelenin ne oranda güçlü olacağına bağlıdır. Eğer bu böyle olmaz ve eski anlayışla onlara; "sizler bu biçimde mücadeleye karar veremezsiniz" ya da "birlikte örgütlenmek leninist bir ilkedir, ayrı örgütlenmek yanlıştır" diye yaklaşırsak, onların adına kendimizi karar mercii olarak görürsek, bu Kürt halkının özgür iradesini kullanmasına baskı ve ambargo uygulama anlamına gelecektir. Bu da her şeyden önce gelecekteki birliğe açılan, birlikte mücadele yolunu daha şimdiden iyi niyetle de olsa engelleme amacını taşıyacaktır.

Kürt sorununun çözümünde, demokratiklik ve insan ögesi, insani sorun öne çıkarılarak oluşacak örgütlenmelerde, Kürt halkıyla Türk halkının birlikte mücadelesinin buyük bir ivme kazanacağı ve başarıya giden yolu açacağı tartışmasız doğrudur. Böylesi örgütlenmeler sadece ülkede değil, aynı zamanda bölgedeki gerginlikleri gidermede barışçıl çözümleri de öne çıkaracaktır. Böylesi işlev görecek örgütlenmeler ve yine sadece Türkiye ve bölge açısından değil, dünyadaki bir çok sorunun çözümü açısından da önemli bir rol oynayabilir. Çünkü bugün dünya'da ve Avrupa ülkelerinin bir çoğunda Kürt sorununa olan ilginin düne göre kat kat arttığını görmekteyiz. İşte Kürt sorununun çözümüne ve örgütlenme perspektifine bakarken bu noktaları da her zaman gözönünde bulundurmalıyız.

Kürtler ayrı örgütlenebilir mi?

Kürtler ayrı örgütlenebilir mi? sorusuna cevap ararken belli kalıplara, teorik belirlemelere hapsolmamamız gerektiğini daha önceki paragraflarda belirtmiştim. Bu açıdan baktığımızda, önemli olan hemen bugünden ya tamamen ayrı, ya da tamamen birlikte örgütlenmek için karar vermek değil, önemli olan bu ayrı örgütlenme sorununu tüm yönleriyle bugünden tartışmaktır. Bundan dolayı günümüzde ve yakın gelecekte, koşulları da iyi değerlendirerek bu sorunun çözümünde nasıl adım atılması gerektiğini şimdiden öngörmek ve buna göre hazırlanmak sorumluluğunu taşıyabilmeliyiz. O halde soruna kimi örgütlenmelerin, mücadelenin güçlülüğü, başarıya ulaşması, hedeflerinin özelliği ve bunlara ulaşabilme açısından ayrı olabileceği gibi birlikte de olabileceği gözönüne alınarak yaklaşılmalıdır. Aksi takdirde, yine eski mantık ve yaklaşımın, bu kez de tam tersi olan uç bir noktayla, yani mutlak ayrılıkçı bir mantıkla sorunu yine dar kalıplara sokmuş olacağız.

Birlikte örgütlenme istemi güzel ve ideal bir istem ama, belli temellere oturtulma-

dan gönülsüz ve dıştan zorlamayla olabilir mi? Ayrıca bu güzel istemin belki daha çeşitli aşamalardan geçmesi, daha başka adımlar atılması gerekmiyor mu? Biz bunları şimdiden tespit edebildik mi? Belki de bu amaca, bu isteme varılacak yol ilk evrelerde bu istemin zıddı olan (ya da sayılan) aşamalardan geçmesi gibi çelişkili bir durum da olabilir, ama bu gerçekliği değiştirebilir mi?

Ve sonuç olarak: "Ulusların kendi kaderlerini kendilerinin tayin hakkı, ayrılma ve ayrı devlet kurma hakkı" gibi temel bir ilkeyi kabul ediyor ve savunuyor isek, ayrı örgütlenme hakkı ve bunun özgürce kullanılması hakkını niye savunmayalım?

Yine önemli bir nokta: Bizim dışımızda komünistlerin, marksistlerin ve bunların örgütlerinin de var olduğunu söylüyoruz (ki bu gerçektir). Ayrı örgütlenme konusunda da var olan Kürt parti ve örgütlerine bu açıdan bakmamız ve Kürtlerin de ayrı örgütlenebileceği gerçeğini daha bugünden görüp kavramamız gerekmiyor mu?

Kürtlerin Ayrı Orgütlenmesi ve TBKP

Hemen akla şu soru gelebilir: "Eger Kürtler, komünistler de içinde olmak üzere kendi ulusal birliği temelinde ayrı bir örgütlenmeye giderlerse, TBKP içindeki Kürt komünistlerinin konumu ne olacaktır, Kürtler TBKP'deki varolan konumlarını bırakarak, böyle bir oluşum içerisinde mi yer alacaklardır?"

TBKP'nin 1.Kongresinde kabul edilen programında: "TBKP, Türk ve Kürt devrimcilerinin partisidir. Türk ve Kürt uluslarının çıkarlarının aktif savunucusudur. Parti emekçilere, ulusların eşit haklılığı, halkların kardeşliği ve enternasyonalist dayanışma anlayışını benimsetmekle görevlidir." diyor. Yani TBKP, Kürt ve Türk komünistlerinin partisi olup aynı zamanda, gönüllülük temelinde oluşmuş politik bir birliktir.Öyleyse ulusların eşit haklılığı temelinde parti programını ve politikasını benimseyerek gönüllü olarak bir araya gelen Kürt ve Türk komünistlerinin ayrı ayrı bir komünist partisi oluşturmalarının söz konusu olamayacağı açıkça görülmektedir. Peki, ulusal birlik temelinde oluşacak bir örgütlenmede TBKP ve TBKP içindeki Kürt komünistleri böylesi bir duruma seyirci mi kalacaklardır? Elbette ki, böylesi bir şey söz konusu olamaz. Komünistlerin toplumdaki tüm gelişmelere ve olaylara seyirci kalmayacakları gibi, aynı zamanda böylesi bir sorunun çözümünde de aktif bir savunucu konuma girecekleri tartışmasız bir şekilde açıktır. TBKP'nin örgütlenme anlayışındaki amacına uygun olarak, TBKP'li Kürt komünistleri, ulusal konumları gereği kendi özgür iradeleriyle böylesi bir oluşumda isterlerse aktif bir konum içerisinde olabileceklerdir ve olmalıdırlar da. Bu, Kürt komünistlerinin ulusal kimlikleri gereği en doğal haklarıdır. Öyleyse TBKP'nin 1.Kongre belgelerindeki 7 No'lu kararında: "TBKP, Kürt ulusal hareketinin çeşitli parti ve grupları arasındaki işbirliğini destekleyebilir" amacına uygun olmalıdır ve bu uğurda aktif bir şekilde mücadele verilmelidir.

ÖZLEMLER VE GERÇEĞİMİZ

Arif Cengiz UTKAN

Kadro örgütlenmesi biçiminde varlığını sürdüren sol, 12 Eylül'le birlikte yeni bir evreye girince hatalarını saptamaya başlamıştı. "İşçi sınıfına inememek", "örgütlenememek" vb. türünden ciddi sayılamayacak ve hatta tepeden inmeciliğin itirafı sayılabilecek olan saptamalardı bunlar. Devrimci kadrolar öznel hatalardan dolayı devrimi yapamayıp yenilenmişlerdi yani. Tüm sol örgütler aralarındaki bazı biçimsel farkların dışında aynı klasik anlayışla yoğrulmuşlardı: Görevi her şeyi sınıf (ya da halk) adına ve onun çıkarlarına yapmak olan, yukardan aşağı en ustaca örgütlenmiş bir yapı. Sonunda ilginç bir tablo çıktı ortaya. Bir yanda yılmadan devrim için savaşan kadrolar, diğer yanda ise devrimi pek anlamayan işçi sınıfı. Oysa işçi sınıfı üretim ilişkileri içindeki konumunu nedeniyle, sömürügecilerine karşı mücadele içinde olmak zorundadır. İşçi sınıfı devrimin bir zorunluluk olduğu bilincinde değilse onun adına yapılacak müdahaleler başarısızlığa mahkûmdur. Bizdeyse işçi sınıfının nasıl örgütlenebileceğinin planları yapılıp durulur. Sınıfın kendisinin bir dışavurumu, amacına ulaşabilmesi kullanabileceği için araçlardan yalnızca biri olabilecek olan parti bizde kutsaldır nedense.

Yıllardır ülkenin kaderini çizen despot iktidarların yansıması solun kişiliğinde görebilmek olası aslında. Kendinden ayrılanı ya da kendi örgütlenmesi dışındakini korkak, dönek, hatta hain ilan edebilen bir solun bizim toplumumuzda rahat bir şekilde yaşam bulabilme doğaldı. Sendikalaşma, sekiz saatlik işgünü, genel oy hakkı gibi Avrupa'da zorlu mücadelerle kazanılan demokratik hakların kendine yönetici sınıflar tarafında verilen bir toplumdan, her şeyi tepeden gerçekleştirmeyi hevesli bir devrimcilik türünün doğmasından başka bir şey beklenemezdi. Ama artık bugün tartışalması gerken şey, bu toplumun demokratikleşmesi sorunu du-

rurken sosyalistleştirilmeye çalışılmasının ne ölçüde yararlı olacağıdır.

Dışardan Bilinç

Sınırları belirlenmiş bir parti teorisi Lenin'in armağanıdır. Bu parti anlayışının kendisi tarafından getirilen "çarlık despotizmi" gibi nedenleri var. Ancak yukarıdan aşağı oluşturulmuş bir parti özü gereği antidemokratiktir. Lenin'in parti anlayışındaki hareket noktası sınıfın dışarıdan uyarılmasıdır. Çünkü "işçilerin kendi başına mücadelesi basit ekonomik taleplerden öteye kesinlikle gidemez". Böyle olunca da onların devrimcileşmelerini sağlayacak dışardan bir güç bulunması gerekecektir. Bu güç partidir. Bu partinin yönetimi burjuva aydınlara ihsan edilmişitr. Sınıfsal konumları işçilerden farklı da olsa, bu aydınlar işçilerin çıkarlarını onlardan daha iyi görebileceklerdir. "Yirmi yılı aşkın sürede işçilere kelimelerle değil hareketlerimizle kanıtladığımız, partinin özel bir şey olduğudur. Parti hatalar yapabilir, ama hatalarını düzelterek önümüzdeki doğru yolu ve engelleri aşabileceğimiz insanları seçer." (1) Böylece parti, işçilerin üzerinde, onların bilincini belirleyen bir güç olur. Özel türden yeteneklere sahip olan insanların sürece müdahele ederek olayların akışını etkileyebilmeleri gayet olası, ancak toplumsal ilişkilerin doğrudan doğruya yolu etkileyebilmeleri oldukça zordur. Bu açıdan toplumun önündeki yolu bulmak ve engelleri aşacak insanları seçmek gibi eylemleri toplumun üstündeki bir seçkinler grubu değil de toplumun kendisi, toplumsal ilişiler el verdiği ölçüde gerçekleştirilebilir. Kautsky'nin "Sosyalist bilinç proletarya mücadelesi içinde kendiliğinden ortaya çıkmış bir şey değil, bu mücadeleye burjuva aydınlar tarafından taşınmış bir şeydir" görüşünü savunan lenin'in partiyi özel bir şey olarak görmesi doğaldır.

Ekim 1917'de Lenin ile Trocki'ydi "devrimin" yaratıcıları. "Ekim Devrimi" Şubat Devriminden oldukça farklıdır. Çarlık şubatta işçi ve köylülerin kendiliğinden ayaklanmasıyla devrilmiştir. Ama ekimde kendiliğinden bir ayaklanma söz konusu değildir. Kerensky'yi Petrograd'da Troçki'nin yönetimindeki bin kadar bolşevik kadrodan oluşmuş bir yıldırım birliği devirmiştir. Aslında Lenin sorunu biraz daha geniş bir çerçevede ele almaktan yanadır. Nisan Tezleride bunun önemini vurgular: "Rus devrimiyle dünya devrimini ancak Baltık donanmasının Finlandiya, Reval ve Kronetad birliklerinin Petrograd önlerinde bulunan Kornilov birliklerine karşı herekete geçmeleri kurtarabilir. Ve bu hareket birkaç gün içinde Kazak birliklerinin bir bölümünün teslimi diğer bölümünün tam yenilgisini, Kerenski'nin devrilmesi sonucunu verme şansı yüzdeyüz 99 çünkü her iki başkent işçi ve askerleri bu hareketi destekleyecektir. Uygun zaman bekleyerek oyalanmak ölüm demektir." Oysa Troçki'nin taktiği daha akılcıdır. "Beklemek ölüm", devrim de bolşevik liderlerinin iradesine bağlı olduğuna göre, Kerensky'yi devirebilmek için öyle zaman kaybedici işlere gerek yoktur. Troçki için kitlelere gerek yoktur, küçük birlik yeterlidir. Troçki'nin bu taktiği Lenin'in onayını alır ve Lenin blankizim suçlamasını reddeder gene aynı tezlerde: "Eğer belirli bir sınıf siyasal partisi tarafından örgütlendirilmemişlerse eğer örgütleyicileri genel olarak sayasal alanı ve özel olarak da uluslararası durumu doğru bir biçimde değerlendirmemişlerse... askeri bir komploya girişmek blankizmden başka bir şey değildir. Askeri bir komplo, devrimci bir parti tarafından örgütlendiğinde ve bir takım nesnel durumlar dikkate alındığında devrim sayılabilecektir.

İktidarın bu seçilmiş koşullar altına alınmasından sonra savaş komünizmi de nesnelleşecekti doğal olarak. Ve bu tarihte farklı görüşler bir arada barınamadı. Marksistliğin koşulu iktidarı elde tutan partiyi desteklemek, muhalefet etmekse karşı devrimcilik oldu. Bolşevikle-

re en yakın sol sosyalist devrimciler de dahil, tüm diğer sol partiler "karşı devrimcileşerek" ortadan kaldırılacaktı. Kronstad sovyeti bile "emperyalizmin "ajanı" olup yok edilmişti. "Gerçekte şu anda işçi sınıfının gücüne daha çok güvenmek, bolşeviklerin ve anarşistlerin etkisini sürdürmek olur. Bunu 1921 sonbaharındaki Krostad olayı göstermiş ve kanıtlamıştır. (2) Artık örgütlenen işçi sınıfının gücüne güvenmemekti. Ama bu, gelişimin zorunlu bir sonucuydu. Bolşevik partisinin iktidarı proletarya adına almasının sonucu, bir parti diktatörlüğünün doğması kaçınılmazdı. Proletarya diktatörlüğü iyice "çıplaklaşarak" bu diktatörlüğü yaratanları da etkilemek zorunda kaldı sonra, 1921'de parti içi franksiyonlar 10.kongre kararıyla ortadan kaldırılınca, proleterya diktatörlüğü iyice pekiştirildi. Daha sonra bu tarih en tipik örneğini verecekti tabi:Stalin.

Rusya'nın Olanakları

Rusya'da kapitalizymin tasfiyesi olanaksızdı. Özel mülkiyet oldukça cılızdı. Ülkenin ekonomik tarihi Asyasal üretim biçimine dayanıyordu. Merkezi despotik çarlık aygıtı özel mülkiyeti baskı altınada tutarak, kapitalizme dar bir kapı açmıştı. Özel mülkiyete dayalı kapitalisit gelişimin önünü açabilmesi için çarlık aygıtının yıkılması gerekiyordu. 1917 şubatında yeni bir döneme girmişti Rusya. iktidar burjuvazinin eline tam olarak geçebilmişti. Ama ekonomik dönüşümler için zamana gerek vardı. Kerensky döneminde Rusya allak bullaktı ama gene de burjuva iktidarına karşı genel bir halk ayaklanması ufukta görünmüyordu. Demokratik istemler halkı sarmıştı, burjvazi ise bu istemleri karşılaybilmekte zorluk çekiyordu. İstemler demokratik düzeyde kalıyor, bir türlü "sosyalist nitelik" alamıyordu. Halkın tek istemi barışın yapılması ve demokratik reformaların gerçekleştirilmesiydi. Bolşevikler bile köylüye toprak dağıtmak gibi bir programı savunmak zorunda kalmışlardı. Lenin, "Sosyal demokrasi tarafından iktidarın ele geçirilmesi sosyalist devrimdir" *(iki Taktik)* diyordu zaten. Sınıf adına hareket edecek bir grup insanın iktidarı proleterya diktatörlüğü olabilecekti. Böylece, disiplinli bir kadro partisi olan bolşeviklerin hükümeti devirmesi kolaylaşmıştı. Ve sosyalizm yukardan aşağı devlet eliyle kurulmuş olacaktı artık.

Ama bolşevikler özel mülkiyeti ortadan kaldırarak (aslında çok doğru olan bu sosyalist önlemle) ülke ekonomisini daha büyük bir çıkmaza sokmuş oluyorlardı. Bu kez, üretim araçlarının özel mülkiyeti partinin elinde olan devlette merkezileşecekti. Daha sonra da kapitalizmi en katı çalışma disipliniyle geliştirmek gene bu iktidarın omuzlarına kalacaktı. Endüstrileşmek zorunluydu, ama onunla birlikte sosyalizmin(2) inşaası da zorunlu olmuştu artık. Ama çok geri kapitalist ilişkilerin egemen olduğu bir ülkede katipatilizm tasfiye edileceğine geliştirilmek zorundaydı. Yapıldı da. Ve kapitalizmin en iğrenç sömürüsünü ifade eden toylorizm, Rusya'da ilk Lenin eliyle gündeme geldi.

Bir yandan da zaten ortadan kaldırılma olan bürokrasi en merkezi bir şekilde örgütlendirelerek sovyetlerin insiyatifi boğuluyordu. Ayrıca bürokratlaşma bir zorunluluk haline gelmişti artık: Merkezi devlet yönetimi için güçlü bir bürokrasi ağı gerekiyordu. Devlet bu kez yeniden, sosyalizm adına daha güçlü bir şekilde örgütlendirilecekti.

Sosyalist bir düzen, kapitalizmin olgunlaşmış olduğu bir toplumda gerçkeleşirse eğer, kapitalizm tasfiye sürecine girebilir. Ancak bunun için komün tipi örgütlenme zorunludur. İşletmeler ve yönetim organları yukardan belli otoriteler tarafından değil de, üreticilerin kendileri tarafından yönetilirse gerçek özgürlük yeşerebilir. Bir partinin toplum üzerinde yönetici ol-

duğu bir ülkede demokrasiden söz edebilmek olanaksızdır. Bu durumda devleti yeniden örgütlemek ve bir "proletarya devleti" yaratma kaçınılmazlaşır. Devlet ise hangi ad altında olursa olsun devlettir ve başlıca işlevi toplumun yönetenler ve yönetilenler (ezenler ve ezilenler) biçiminde sınıflara ayrılmasını denetlemektir. Ezilen sınıfların özgürlüklerinin başladığı bir düzen olan sosyalizmde "yarım" ya da "geçici" de olsa yeni devletten söz etmek saçmalıktır. Üreticilerin kendi kendilerini baskı altında tutmaları ise sorun, o zaman üreticilerin iyiliğini isteyen yeni bir zümreden söz etmek gerekirdi. Sosyalizmi "kızıl cumartesilerle" ya da "sosyalist emek kahramanlığı"yla işçilere angarya iş yaptırarak kurmaya çalışmak korkunçtur. Oysa sosyalizm tersine, var olan artı emek süresinin giderek ortadan kaldırılmasıyla (birden bire yok edilemeyen kapitalin hareketinin tafsiyesiyle) yaşanabilir. Sosyalizm kurulmaz, sorun kapitalist ekonomiyi tasfiye ederek sınıfsız toplumun yolunu açmaktır.

Yaşamı boyunca toplumsalcılıkla devletciliği birbirine karıştıran "Lenin (ki bu miras Marks'tan kalmıştır), iktidara geçtikten sonra devletçi bir ekenomi izleyince sosyalizm devletçilikle eş anlam kazanıverdi. Ama bu ekonomi politika sonucunda Sovyetler Birliği hiçbir zaman sosyalist bir nitelik kazanmadı. Yapısı gereği de sosyalizmi hedefleyemezdi. Bu, bolşeviklerin sosyalizm düşmanlığından değil, sosyalizme ulaşma aceleciliklerinden kaynaklanmıştı. Rusya gibi kapitalizmin çok geri olduğu bir ülkede kapitalistler olmadan kapitalizmi yaşamak sorunuyla karşı karşıya kalınınca, kapitalin sahibi de, yöne

ticisi de devlet olmak zorunda kalacaktı. Kaldı ki, ekonomik anlamda proletaryanın varlığı bile tatmin edici değildi. "Proleterya, büyük kapitalist endüstri işletmelerinde üretimle uğraşan sınıf demektir. Kapitalist endüstrinin fabrika ve işletmeleri durduğu zaman proleterya kaybolmuştu. Çeşitli şekillerde proletarya bulunmaktır. Ama ekonomik kökleri yoktur. Ama bu var olmayan proleteryanın diktatörlüğü gene de kurulmuştu.

Proletaryanın artık kapitalistler tarafından sömürülmemesi gibi iyi bir niyetle yapıldı herşey, ama sonucunda çarlığın devlet aygıtını aratmayacak bir yapı ortaya. Özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıyla üretim araçları ülke çapında merkezileştirilerek, devlet kapitalin tek sahibi haline getirildi. Ve ekonominin merkezi yönetimi için güçlü bir devlet bürokrasisi örgütlenmek zorunda kalındı. Ekonominin politikayla bütünsellik içinde yürütülebilmesi için de partinin devletle bütünleşmesi gerekiyordu. Leninist partinin olabileceği en ideal biçim, devletle iç içe geçtikten sonra ortaya çıkmıştı. Merkezi parti yapılanmasının sonucu olarak politbüronun da kutsal devletin sahibi oluyordu. Politbüro ve devlet karşılıklı olarak birbirini temsil ediyordu artık. Bu da kaçınılmaz olarak yönetime katılımını engellemek zorundaydı. Adına ne denilirse densin, bu ekonomi öz olarak kapitalizmden farklı olmadı. Kapitalizmin özü artı değer sömürüsüdür. Planlı ekonomide değişen tek şey sömürünün el değiştirmesidir. Burjuvazinin yaşamasına olanak tanımaz, ama artı ürünü bu kez devlet gasp eder. Devlet ve onunla bütünleşmiş parti en büyük otoritedir artık. Kapitalin sahibi olan merkezi devlet, ekonominin planlanması ve yönetilmesi görevini üzerine alırken sömürüden gelen kârı toplumsal sürecin yeniden üretilmesine harcar. Böylece kapitalin dolaşımı sürer. Burjuvaziyle proletarya arasındaki sınıf çelişkisi ortadan kalkar, ama emek-sermaye çelişkisi bu kez kendini devletle tüm emekçiler arasındaki bir çelişki biçiminde gösterir. Bürokrasinin üretim araçları üzerinde özel mülkiyet hakkı yoktur,ancak devlet ve buna bağl olarak kapitali yönetme hakkına sahiptir. Kararları alan, emirleri veren, işçi çalıştırıp ücret ödeyen bürokrasinin üretim sü-

recindeki yeri ve üretimden aldığı payı deşiktir, çalışan sınıflara karşı. Bürokratlık kalıtsal da değildi. Bir bürokratın çocuğu bürokrat olmayabilir ama, bir emekçi çocuğu "parti okulunda" yükselmesini bilirse gayet iyi bir bürokrat, hatta politbüro üyesi bile olabilir. Böylece bolşevikler cehennemin yolunu iyi niyet taşlarıyla döşercesine yeni bir ekonomik model keşfetmiş oldular. Ben buna Asya tipi devlet kapitalizmi diyorum.

Kendiliğinden Bilinç

Tekelleşme öncesi dönemde Marks'ın öne sürdüğü tezlere göre kapitalizmin giderek, çökmesi gerekiyordu. Oysa 1900'lerin başlarındaki durum böyle olmaktan uzak; kapitalizmin göreli olarak rahtalamıştı. Ekonomizm bu dönemde doğdu. Ekonomizme göre göre kapitalizm, ekonomik gelişme sayesinde sosyalizmin ön koşullarının yaratmış, ancak krizlere girmemesi sonucu -Marks'a göre kendiliğinden gelimesi gereken bilinç ortaya çıkmamıştı. Kautski bu noktada marksizme bir katkı yapmak zorunda kalacaktı. Bilinç ögesinin kendiliğinden oluşamayacağını öne sürerek, ekonomizme karşı çıkıyordu. Onu işçilere dışardan taşımak gerekecekti.

Lenin ise Kautsky'nin bilinç tezine sahip çıkarak yepyeni bir devrim teorisi yarattı. Kapitalizm emperyalist aşamaya ulaştığına göre can çekişen kapitalizmdi artık, çöktü çökecekti. Ama devrim olanağının doğması için kapitalizmin dönemsel krizlere girmesi gerekiyordu. Ancak bu noktada kaygılandırıcı bir şey vardı; ya devrim doğmazsa? O zaman devrimi dış müdahele ile gerçekleştirmek gerekiyordu. "Eğer işçiler hangi sınıfları etikiliyor olursa olsun, zor ve suistimalin her türlüsüne karşı tepki göstermede eğitilmemişlerse ve işçiler bunlara karşı başka herhangi bir açıdan değil de sosyal demokrat açıdan tepki göstermede eğitilmemişlerse, işçi sınıfı bilinci gerçek bir siyasal bilinç olamaz. "*(Ne Yapmalı)*. Dışardan verilecek bilinç markszimdi. Ama marksizm bir yöntem, bir eylem anlayışı olarak verilecekti işçilere. Tepki yöntemiydi bu: bu bilincide burjuva aydınlar verecekti. Çünkü proleterayının doğuşundan itabaren kazandığı deneyimler marksizme denk düşmüyordu. Markszim bir bilimdi çünkü!

Sınıflı bir topluma dayanan tüm diğer üretim biçimlerinin olduğu gibi kapitalizmin de birgün süreç olarak sona ermek zorunda kalacağı açıktır. Ancak bu sona eriş sosyalist süreçle birlik temi gerçekleşecektir, sorusuna yanıt verebilmek olanaksız. Tüketimin emebileceğinden fazla bir üretim ortaya çıkması ve buna bağlı olarak kazanç oranlarının düşmesi kapitalizmin tüm dünyada her yönüyle gelişmiş olduğu aşamada kaçınılmazdır. Değer=değişken kapital+duragan kapital+artı değer biçimindeki üretim zorunlu olarak ihtiyacın ötesinde bir üretim fazlası ortaya çıkarır. Bu, uzun vadede realizasyonu ve buna bağlı olarak sermayenin birikimini zorlaştırır. Bugün emperyalizmin elinde yalnızca azgelişmiş ülkeler kaldı. Emperyalizm, az gelişmiş ülkelerde kapitalizmi geliştirmezse sermayenin birikimi olanaksızlaşır. Geliştirirse, ki bunu yapıyor, çöküşü ertelenir. Tüm dünya kapitalistleştiği zaman bile tüketimin üretim fazlasını ememesi ve kazanç oranlarının düşmesi daha geniş boyutlarda kaçınılmazlaşacak ve bunun sonucun da sermayenin birikimi zorlaşacaktır. Bu açıdan, kapitalizmin çökmesini ve insanlığın sınıfsız bir topluma ulaşmasını yalnızca sınıf mücadelesinin zorunlu bir sonucu olarak görmek yanlıştır. Eğilim, mülkiyetin tabanının gelişmesine doğru da olabilir, çalışan sınıfların daha da yoksullaşmasına doğru da. Bunu şimdiden kestirebilmek olanaksızdır.

Sonuç Olarak

Herhalde örgütlenme sorunu bugün her zamankinden daha acil bir sorun haline geldi. Kimilerine göre küçük burjuva ögeler hareketten temizleniyor, kimilerine göre de yöneticiler örgütü yönetemiyor. Böylece de sorun kendiliğinden çözümlenmiş oluyor. Her iki tarafa göre de bu geçici durum. Var olan örgütlenmeleri sürdürenlere göre pek büyük bir sorun yok, yarın birgün nasıl olsa işçi sınıfını yeniden örgütleyebilirler. Örgütsüzler için ise sorun daha yakıcı. Gerçek bir parti kurulmalı . Ama seçenek gene aynı. Demokratik merkeziyetçilik tam olarak işletilecek, herkese söz hakkı sağlanacak, ama sonuçta gene yönetilenler yönetenlere uyacak. Böylece parti içi demokrasi işletilmiş olacak. Bu alternatif parti bizde şimdiye dek gelenek olan bir anlayışı aşamıyor. Leninist örgüt teorisini eleştirenler ise kendi önerdikleri modeldede parti sınırını aşamadılar. Santralist partinin karşısına desantralist partiyi çıkarabilidiler yalnızca.

Örgütlenme gerçekten pratik bir sorun, ama sorun da burada yatıyor zaten. Pratik bir sorunsa eğer, mücadelenin gelişimi içinde emekçilerin kendileri tarafından yaratılmalı. Ama işçi sınıfı örgütü denince akla gelen tek şey parti. Böyle olunca da insiyatif gelişemiyor ve ancak particiliği meslek edinmiş kişiler tatmin oluyor. Oysa Paris Komünü, Rus sovyetleri ve Macar işçi konseyleri de birer örgütlenme biçimleriydi, üstelik kendiliğinden örgütleme biçimleri. Parti sevgisi bizde köklü bir yer etmiş, sosyalizmi onsuz düşünemiyoruz. Ayrıca Lenin'i parti anlayışının karşısına Marks'ın parti anlayışını koymak olanaksız, çünkü Marks'ta bir parti teorisi yok.

Türkiye sosyalist hareketi önemli bir aşamaya geldi sayılır. İradi bir biçimde yaratılan yapılar nesnel koşulların dayatmasıyla yerle bir oldu. İlk adım atıldı. İkinci adımsa belki daha da zor olacak: var olanları gömmek. Var olanlar geleceğin minyatürleri, "gelecğimiz" ise canlı:"yaşayan sosyalizm"ler. İnsanlığın özgür gelişiminin önkoşulları bireysellik ve insiyatifin ölümcül düşmanı merkeziyetçilik bugünden ortadan kalkmazsa yarın ona karşı savaşmak daha da zor olur.

Bu sözlerimden antiparti olduğum anlamı çıkabilir. Karşı olduğum tek şey, partinin sosyalizm mücadelesinde öneminin gereğinden fazla abartılmasıdır. Önümüzdeki dönemde kurulması özlemlenen bir parti ilk planda sosyalist aydınların birliği olma riskini taşıyacaktır. Bu bence gene de bir facia anlamına gelmiyor, yeterki böylesi bir partiye, sosyalizme geçişin biricik aracı gözüyle bakılmasın. Kaldı ki, daha bugünden hali hazırda kurulmuş partiler var. Kanımca sosyalistlerin önündeki amaç, kafa ve kol emeği ayrımı olmaksızın tüm emekçilerin katılabileceği demokratik emekçi kurullarının oluşabilmesine katkıda bulunabilmektir. Kurulması özlemlenen bir partinin böylesi oluşumlara büyük bir parti yararı dokunabilir.

PARTİ, DEMOKRASİ VE İLGİLİLİK

Sami ÇELİK

Birikimlerimiz günümüz dünyasında olup bitenleri yorumlamakta ve çözümlemekte yetersiz kalıyor. Önceden tam olarak kestirilemeyen alışılmışın dışındaki gelişmeler yığınları yeni arayışlara itiyor. En çok, "neler oluyor" "insanlık nereye gidiyor" soruları soruluyor. Gerçekte bunlar yanıtlanması zor sorular değil. Günümüzde insanlık, kendisinin ve kendisi tarafından ortaya çıkarılan toplumsal ilişkilerin tutsağı olmaktan uzaklaşıyor. Kendisi üzerinde güç tanımıyor. Tarihini daha da bilinçli olarak yapmaya başlıyor.

Bu gelişmeler karşısında, bilim ve teknolojideki baş döndürücü gelişmeler ve bunların toplumsal sonuçları karşısında, bilimsel felsefenin görevi geçmişe göre elbette daha fazla karmaşıklaşıyor. Ancak belirsizlikler, kaoslarla karşı karşıya kalınmış gibi telaşlanmaya gerek yok. Özü doğa ve toplum bilimlerindeki gelişmeler ve toplumsal ilerlemenin pratiğindeki deneylerin bireşimi olan yaşayan marksist-leninist bilim, önemini sürdürüyor. Günümüzde olduğu gibi, zaman zaman buhranlarla karşılaşsa bile, bunları daha fazla güçlenerek aşacak, insanlığın yolunu aydınlatmaya devam edecek. Günümüz dünyasındaki gelişmelerin gerisinde kaldığı gerekçesiyle marksizmin önemini kaybettiği yönündeki görüşlere fazlaca itibar etmemek gerekiyor. Buhranın suçlusu bilimin kendisi değil, onu sistematiği içinde kullanıp geliştiremeyenler de olmalı. Ayrıca marksizm, leninizmin bilimsel sosyalist ideolojisinin belli bir top-

lumsal ilerleme evresiyle sınırlı olması ise doğal. Zira ideolojiler temsil ettikleri sınıfların ortadan kalkması ile önemini kaybediyor.

Günümüz insanı bugünleri ve gelecekleri ile ilgili konularda geçmişte olduğundan daha duyarlı davranıyor. Bu da toplumsal sistem farkı gözetilmeksizin yığınların yönetime daha fazla katılımını zorluyor. Marksist partiler tüm bu süreçlerin öncüsü olacağı yerde yılların birikimi sonucu izafi olarak gelişmelerin gerisinde kalmış durumda. Bu bunalımı aşmak için tüm alanlarda özellikle de marksist partilerde demokrasi biçimini tartışmak, oturtmak gerekiyor. Demokrasi denince bunu bir kurallar bütünlüğü olarak dayatmak yerine demokrasiyi konvertibil uygulamalarla işleyişe yaymak gerekiyor. Kuralları ise, işleyiş içinde ilgili alanın nesnel koşullarına göre biçimlendirmek en doğrusu olsa gerek. Tabii bunların hepsi tartışılması gereken konular. Ancak demokrasinin bir kültür olduğunu ve bunun uzun süren mücadelelerle bugüne geldiğini anımsamakta yarar var. Özellikle marksist partilerde demokrasi, çok tartışılması, hakkında yeni varsayımlar üretilmesi gereken bir konu.

Demokrasi ve Yığınlar

Toplumun yönetimi ile ilgili politikaların oluşturulmasının, kuşkusuz bir çok yöntemi söz konusu. Örneğin bilimsel çalışmada uzmanlaşmış teknokrat bir ekip ekonomik, sosyal, kültürel, demogratif, coğrafi, tarihi ve bunun gibi tüm verileri ve mevcut durumları bilimsel bir çalışmayla yorumlayıp çözümleyerek toplumsal pratiğe ilişkin teorik bilgiler üretebilir. Toplumsal planda bilimin laboratuarını kurmak mümkün olmadığı bir gerçek. Bu şekilde üretilen sonuçlar rastlantısal olarak doğruluklar taşıyabilirler. Ayrıca politik mücadelede böylesi çalışmalara her zaman ihtiyaç var. Ancak unutulmaması gereken konu politikalarla hedeflenen geniş yığınların tüm bu süreçlerin neresinde olduğu. Geniş yığınların şu ya da bu şekilde oluşumuna katılmadığın politikalarla ilgili duruma gelmesi hele hele günümüzde oldukça güç görünüyor. Sosyalist ülkelerde son zamanlarda yaşananlar bunun göstergesi. Politika, ilgili yığınların katılımı ile anlamlı. Sağlamlığının sınanacağı yer toplumsal pratik süreçler. Orada da geniş yığınların önceden tam olarak kestirilemeyen şu ya da bu yönde oluşabilecek tercihleri sözkonusu. O zaman toplumun kendisi ile ilgili konu ve alanlarda mutlaka katılımının sağlanmış, hem onların politikalarla ilgili hale gelmesinin, hem de bu politikaların sağlam oluşturulmasının vazgeçilmez koşulu. Bu da demokrasiyi gerektiriyor. Yığınlar kendileri ile ilgili konulara angaje olabilmeliler ki, toplumsal yaşama canlı ve yaratıcı olarak katılabilsinler. Devingen bir toplum yaratmanın ilk koşulu mutlaka demokrasi. Toplum elbette el yordamı ile ilerlemeyecek. Toplumsal ilerlemenin yasalarından çıkan, toplumsal ilerlemenin bilimsel teorisine, marksizm-leninizme sahibiz. Ayrıca aynısı yinelenmeler için örneklemeler yapamasak bile birikimlerimiz var.

Parti İçi Demokrasi ve İlgililik

Partiyi canlı devingen bir yapıda tutmanın koşulu mutlaka demokrasi. Bu sayede

partililerin parti yaşamı ile ilgili hale gelmesi sağlanabiliyor. Partililer genel politik stratejinin oluşturulup geliştirilmesinden, pratiğe ilişkin politikaların üretilmesine kadar tüm alan ve konularda parti işleyişine mutlaka katılmalı. Parti işleyişine katılım için partililerin kendi bağımsız tercihleri ile ilgili olması gerekiyor. İlgili olması için de kendisinin parti yaşamına katılmasına ve tercihlerinin ifadesine yönelik yolların açık olduğuna inanması gerekiyor.

Partilileri parti ile gerçekten ilgili kılmanın kuşkusuz birçok yöntemi sözkonusu: Bir yöntem olarak ödüllendirme veya karşılık olarak cezalandırma kullanılabilir. Bu durumda beklentilerin de bireyselleşmesini dikkate almak gerekiyor. Parti başarılarının önünde bireysel başarılar vardır. Bu konuda yapılan bilimsel araştırmalarda varılan sonuç; grupta bireysel başarıları ödüllendirme yoluyla yönlendirmede bireylerin faydacı davranma ve sapmalara açık olduğu yönündedir. Ayrıca partili bu koşullarda, yönlendirilen, yani, atıl durumdadır. Kendi bağımsız özelliklerini geliştiremeyeceği gibi sapmalara açıktır. Daha çok parti ile değil, kendisi ile ilgilidir. Böylesi koşullarda kolektifte bulunma ve çalışma isteği canlandırılamaz.

Bir başka yöntem ise yöneticilerin partide sahip oldukları pozisyonları kullanarak partilileri ilgili kılmaya çalışmaları. Burada da partilinin sahip olduğu değerlere saygı sözkonusu değil. Partili yine edilgen durumdadır ve bir partili gibi davranmaktan uzaktır. Ayrıca yöneticilerin olmadığı yerde çalışma da yoktur. Zira geniş partili topluluğun yer aldığı otonom sistemler gelişmemiştir. Partide şeflerin hakimiyeti vardır. Burada yöneticinin çekici bir kişiliği olabilir, kişilerin beklentilerini çok iyi anlayıp onları teşvik edebilir, yönetim konusunda bilgi ve deneyimi fazla olabilir. Bu yönleriyle partilileri ve yığınları sürükleyebilir. Ancak burada sıralananlar bir ya da birkaç kişinin özelliğidir. Yoksa geniş partili toplulukların değil. Elbette yöneticilerin bu tür özellikleri olmalı. Ancak bunların bir baskı ve yönlendirme aracı olarak kullanılması partiyi birkaç "şef"in varlığına bağlı kılar. Aslolan bir ya da birkaç yönetici elitinin insiyatifi değil, geniş partili toplulukların kendi özgür iradeleriyle parti işleyişine katılmalarıdır.

Buraya kadar bürokratik işleyişin birkaç karakteristik özelliği sözkonusu oldu. İlgili kılmanın bir yolu da informatif yöntemi kullanmak olmalı. Burada, yönlendiren konumdaki, yönetilenleri etkilemek ve ilgili kılmak amacı ile sıkı bir karşılıklı iletişim başlatır.

Bu alışveriş sonucu partililerde bilişsel bir değişim yaratılması amaçlanır. Bu partilinin sahip olduğu zihin ve beden güçleri potansiyellerini kullanmada, özgürce yeteneklerini geliştirip, parti yaşamına sunmada kanalları açık tutacaktır. Böyle bir etkileşim sürecinde parti işleyişi sınırlı bir yönetici elitin şu ya da bu özelliklerine değil, tüm partililerin bağımsız ve özgür tercihlerine bağlanacaktır. Ancak burada savunulan, en geniş katılım adına kaos değil.

İnformatif yöntemler kullanılarak oluşturulmuş işleyişte bilimsel bir dünya anlayı-

şı olarak marksizm-leninizmi iyi özümlemiş partinin genel politik stratejisini ve işleyişini kavramış partili elbette bilimler arasındaki, bilimle toplum arasındaki veya felsefe ile toplum arasındaki ve tarihsel bağlar arasındaki ilişkileri sürekli dikkate alacaktır.

İnformatif demokratik ilişkilerin partide yaratıcı olarak kullanılmasında dikkate alınması gereken kurallar da olmalı:

İlk kural farklı görüş ve düşüncelerin partiye gerekliliğinin kabul edilmesi ve görüşlerde çoğulculuğun sağlama alınması. İnsanlık hiçbir zaman önsel olarak pratik süreçlerde mutlak doğruluk hakkına sahip düşüncelere sahip olamayacağı için bu gerekli. Teorik bilgilerimiz ne kadar mükemmel olursa olsun, nihayetinde pratik içinde sınırlanırlar ve pratikten sinyaller alarak, güçlenip gelişerek yeni teorik bilgilere ulaşırlar. Hal böyle olunca görüş ve düşünce farklılıklarının gerekliliğinin dikkate alındığı parti işleyişinde, parti politikalarında yanılma payları azalacaktır. Görüş ve düşünce farklılıklarının politik sapmalara ve fraksiyoner eğilimlere neden olacağı savunulamaz. Farklı görüş ve düşüncelerin önünün alındığı, kapandığı monolitik bir partide, ifade edilemeyen düşünceler, sınanamadan yene yeni gruplaşmalara, sapmalara neden olmaktadırlar. Oysa düşünce farklılıklarının özgürce ifade edilebildiği bir ortamda bir yandan partili parti ile daha çok ilgili hale gelebilmekte, diğer yandan farklılıklar ayrışmaları değil, açıkça ifade edilebildiği oranda mutabakatları gündeme getirmektedir.

İkinci kural ise açık tartışma ortamıdır. Doğal olarak tartışma karşıtlıklar varsa mümkündür. Tartışmada sonuç almak için, olabildiğince açık ve özgür koşullarda yapılmasında yarar var. Çoğulcu görüşler sisteminin sağlama alındığı bir ortamda elbettte tartışma gereklidir. Tartışmanın parti içi demokrasiye ve dolayısıyla partiye kuşkusuz çok büyük yararları var.

Tartışma partinin yenilenme yollarını açık tutacaktır. Her yeni durum aslında bir statükodur ve yenilenme süreklilik taşımıyorsa "yeni" dediğimiz durum donarak şaşmaz bir şekilde tüm zamanların kusursuz (!) durumu haline gelebilir. Tartışma değişen koşullara rağmen partide sabitleşme eğiliminde olan görüş ve yargıları sürekli eleştiri gündeminden tutarak oluşmuş şey kalıbından çıkarır, pratik süreçlere sokarak canlılığını sağlar.

Tartışma partide tek biçimliliğe gidişi engeller. Tek biçimliliğin ve tek sesliliğin kaçınılmaz sonucu durgunluktur. Parti yaşamına kendi farklı görüş ve düşüncelerini getiren partili tartışma süreçlerinde hem kendi görüş ve düşüncelerini olgunlaştırır hem de bunları mutlaklaştırmak yerine eleştirel yaklaşımla değiştirip olgunlaştırarak parti görüşlerine aktarır. Sonuçta partili parti ile kendi bağımsız tercihi aracılığıyla ilgili konumda olacaktır.

* * *

İnsan sınırsız gelişme olanaklarına sahip. Ancak potansiyellerini kullanabilmesi

için gelişimin önündeki sınırlamaların, tabuların kaldırılması gerekiyor. Aydınlanma çağında insanlığın devlet, din, toplumsal ilişkiler, ahlâk vb., tüm kurumları acımasızca aklın eleştirisinden geçirmesi, birçoğunu mahkum etmesi oldukça anlamlı. Ancak bu sayede bilimsel gelişmelerin yol açılabilmiş, toplumsal ilerleme ivme kazanabilmiş.

Son zamanlarda hareketimizin içinde bulunduğu durum sıkça inceleniyor ve saptamalar yapılıyor. Saptamaların ve varılan sonuçların herbirisi olayın bir yönünü açıklığa kavuşturuyor. Sevindirici olan yanı daha çok partilinin konu ile ilgili kafa yorması, çözüm araması, yani, parti ile ilgili olması. Koşullar gereği bugün sorunları hafifletmek mümkün değil gibi. Ayrıca sorunlar her zaman az ya da çok mutlaka olacak. Ancak partililerin yığınların kendileriyle ilgili tüm alan ve konularda ilgili hale gelmesi ile, toplumsal etkinlik süreçlerine katılması ile, kısaca demokrasi ile sorunlar daha kolay çözümlenir hale gelecek. Bu, yeni sorunlar için de birikim yaratacak.

Partiye; konulara, olaylara eleştirel yaklaşan, her türlü baskıyı reddeden, katılmaya istekli, soran, sorgulayan, kendi bağımsız iradesiyle partide yer almış, bilimler arasındaki, bilimle toplum arasındaki, bilimlerle felsefe, toplum ve tarih arasındaki ilişkileri dikkate alabilen özgür kişilikli partililer gerekiyor. Bu sıralanan özellikleri taşıyan kişiler, iyi oluşturulmuş demokratik ilişkilerde ortaya çıkartılabilir mi? Ya da bu özellikler geliştirebilir mi? Yoksa bunlar idealist bir düş mü?

TARTIŞMA İÇİN NOTLAR

Mustafa KARAKUŞ

1- Parti ile işçi sınıfının bütünü, işçi sınıfı ile ülke gerçeği arasındaki politikada potansiyel bir açık görünüyor.

Günlük politik çalışmaları kökeninden koparmadan, genel politikaya bağlayabilmek ve olası sonuçlar çıkarmak önemlidir. Ama her şey demek değil.

Henüz yaşamakta olduğumuz kültürel, ekonomik, politik ve teknolojik dönem, Lenin döneminden çok farklı bir siyasi çizgi ve ekonomik zenginlikler içerse de, sosyalist ülkelerin ileriye yönelik dönüşümleri, kendine güven ile emperyalist sistem arasındaki ilişkilerde yeni bir döneme damgasını vuran politik olgu tüm seçeneklerini ortaya koymakta cömert davranmıyor. Diğer anlamda, geçmiş politik kimlik ve deneylerimizi tarih bilinciyle yeniden ele almak bir ihtiyaç oluyor.

Geleceğimiz, bu zor işi başarmamıza bağlı gözüküyor.

2- Tersini söylemek olanaklı görünmüyor. Türkiye'nin birikmiş sorunlarının çözümü, devletin demokratikleştirilmesi,ancak kalıcı ve kapsamlı demokratik bir rejimle mümkündür. Kuşkusuz, bu halkın insiyatifine, bütün politik düşüncelerin özgürce siyasi yelpazeye çıkışına bağlı olacaktır.

Tek başına hiçbir parti, ülke sorunlarını çözecek "güçte" gözükmüyor. Bu, birbirine bağlı, genelde sınıflararası sendikal, siyasal ve ekonomik bir sonuç. Kürt ulusal sorununun çözümü ile komünist partisi bu sürecin iki nirengi noktasıdır.

3- Paradoks olarak görülmemeli: Marksist solda inandırıcı ve köklü bir sınır farkı

bulunmuyor. Kuramıyla TBKP, pratiğiyle PKK bu paradoksun dışında kalıyor.

4- İşçi sınıfının tamamlanmamış bağımsızlığını tamamlamak gerekmiyor. Politik çalışma, bir başka anlamda sınıfın çoğunluğunu kazanmak pratiğinde yürütülmelidir. Çünkü işçi sınıfındaki bölünme "klasik" bir anlam ifade etmiyor. Türkiye solu aslında inandırıcı ve köklü bir sınır farkı bulunmayan ayrışmayı yaşamasaydı, işçi sınıfının politik ağırlığı kuşkusuz bugünkünden daha farklı olacaktı. İşçi sınıfının önemli çoğunluğu halen burjuva ve sağ partilerin potansiyeli durumunda. DYP, ANAP, RP ile MÇP'nin tabanında önemli sayıda işçi niceliği var.

5- Bir başka bölünmeyi etinde duyan da Kürt ulusal hareketidir. Siyasi yelpaze burjuva partilerinden Türk kökenli marksist hareketlere kadar uzanıyor.

6- Fetiş ya da bir başka biçimde gözükse de illegalite bugüne kadarki tartışmalara ve legalizmin kendisine önemli katkılar sağladı. Çıkış noktasında, illegalite partinin sürekliliğini sağlama ve iç güvenliği kurma sorunu oldu. Türkiye özelinde bir başka paradoks olarak yaşanmaya devam ediyor. Kırılmalıdır. Siyasi geleceğimiz üzerindeki ipoteklerden biri ve en önemli olanın illegal örgüt modeli ve anlayışında somutlandığını görüyoruz.

7- Diğer önemli tartışmaların yanında, Türkiye'de marksist kadro ve örgütlerin benzer yapılanmaları olduğu söylenebilir. Söylem biçimi dışında, DEV-YOL ile TİP, DEV-SOL ile TKP, TEKP ile TSİP, VP ile TEP arasında çiddi ve can alıcı ayrılıklar bulunmuyor. Dolayısıyla marksist örgüt kadroları, "biçimleştirilmiş" çalışmanın her alanda devamcısı olabiliyorlar. Değişik adlarla anılma ayrıcalığının dışında, yapılar kadrolarına ayrı çalışma tarzları veremiyorlar. Sol içi rekabet, olsa olsa, bu benzerliği hızlandırmıştır. Rekabet "merkezi örgüt" anlayışıyla birleştiğinde, benzerlik kaçınılmaz oluyor.

8- Acaba bizim marksist program tartışmalarımız hangi somut gerçeği yansıtıyor, hangi mirasımızın izi var? Hangi geleceğe yöneliyor?

1920'lerden 1970' lere kadar ki dönemde marksist solun mirasında zengin ve kalıcı bir program tartışması görülmüyor. Yaklaşık 1970'lerde başlayan program tartışmaları yansıyarak günümüze kadar geliyor. Bugünkü program tartışmalarında 70'lerin izini görmek mümkün. Yakın dönemin programları 70'lerin atmosferini, "havasını" taşıdığı için parlak ve başarı yüklü, özneldir ve toplumsal değişimin reddiyesidir. 70'lerde olgunlaşan siyasi perspektifler veya örgüt modelleri programla birlikte sol içine yönelik pratik dışı birer temel belge oluyorlar.

İlkeli birkaç vurgu dışında, devrimci solda programatik bir farklılık bulunmuyor.

9- Demokrasiye doğru atılan adımları çoğaltmak gerekiyor. Net bir ayrım çizgisi, demokrasinin dogmatik yorumlardan kurtarılması olabilir. Demokrasiyi günümüzde devletle birlikte anmak ve eşitlemek olanaksızlaşmıştır.

10- Siyasi yaşama acil politik müdahale, irili ufaklı pek çok politik çizgi değişikli-

ğinden iyi ve olumludur. Yasallaşmaya ivme kazandırma açısından, politik göçmenlerin dönüşü politikanın odağına yerleştirilmeli.

11- Solda marjinalite geriye kaçışı temsil ediyor. Geçmiş çalışma yöntemlerimizi bir kez daha hatırlayalım:

Çalışmalarımızın toplumsal dönemlere yansıması, verimli sol çalışma ve yükseliş. 1961-1971 döneminin Türkiye İşçi Partisi bu yükselişi kapsıyor.

Sendikal çalışmayı reel yönünden çıkarmakla anarkosendikalizm, gençliğe yüklenen sıfatla eylemlerin pratik örgütleyicisi ve komsomol. İşçi sınıfının yolunda yürüyen öğretmen, memur ve kadın örgütlenmesi, "mahalleler kalemiz" şiarıyla yapılan politik çalışma solda bir karikatür dönemidir ve tarihte kalmalıdır.Sol o zamanki nesnel dayanaklarının önemli bir kısmını yitirmiştir. Bir zemin kaymasıdır söz konusu olan.

12- Dışardan bakıldığında devrimci solun krizli son beş yılı her halde 1985-1989 yılları olsa gerek. Zira birleşik partinin kuruluş biçimi, parti kuramı ile parti çalışmaları için ilginç önermeler gelişti ve bu çalışmaların bir yerinde sağlanan TİP-TKP birliği ve Sosyalist Parti'nin kuruluşu oldu.

Bugünkü sorun daha geniş ve solun bütününü kapsayacak genişlikte yeni ve birleşik bir marksist partinin örülmesidir.

Solda kriz devam ediyor.

Sol tartışma sürecine bugün için teknik yan damgasını basıyor. Vurgular; partinin yolu üzerindeki sosyalist iktidar, iç savaş-barışçıl geçiş, proletarya diktatörlüğü ile devrim üzerine söylenenler, bir başka biçimde geçmiş tartışmaların tekrarıdır.

İlginçtir; parti tartışmalarında diplomatik düzeyde de olsa dış dinamik birleşik parti tartışmalarına yansımamıştır. Yine tartışmaların iç politikadaki gelişimi dinamiklere paralel biçimde, işçi sınıfını ve aydın hareketin bütününü etkileyecek bir olgunluğa da yükselmemiştir. Tartışmalarda belirsizlik egemendir.

Özetle; tartışmalar geleceği başarılı, bugünü şekilsiz ve dayanağı yeniden tahlil edilmemiş, dolayısıyla, oluşacak birleşik partinin asıl güçlerini önemli ölçüde dışlayan tartışmalar olmuştur. Örnektir. Bu tartışmalarda köylülüğün yeri olmamış ve köy emekçileri unutulmuştur.

Acaba parti tartışmaları veya partinin kendisi dünyayı ve bütün Türkiye'yi nesnel olarak algılayabilseydi sonuç ne olurdu?

ASKERİ PARTİ - SİVİL TOPLUM

Arslan AKA

Geçen günlerde bir ANAP yetkilisi şöyle bir şeyler söyledi: "TBKP ile demokrasi ve insan hakları konusunda görüşlerimiz aynı."

Kimileri gülüp geçti, espriler yaptı, ben de dahil. Kimilerinin hoşuna gitti. Tabiî geleceğe dönük derin politik tahliller yapanlar da oldu. İlk ve genel tepkiler böyleydi.

Daha sonra düşündüm. Sahi şu ANAP'la bir benzerliğimiz var mı, olabilir mi? Hele de rejim konusunda. Nereden geldi bu adamın aklına bu benzetme. Söylediği konuda olmadığı, olamayacağı belli. En azından 6 yıllık siciline bakıldığında bu böyle. Ama bu benzerliğin bir başka konuda olduğu söylenebilir. Parti yapıları ve partileşme sürecinde. İki partinin sınıfsal nitelikleri ve bu konudaki karşıtlıklarına rağmen iki partinin de iç işleyişlerinde ve yapılarından gelen bir benzerliği var.

Politik yaşamın ve sorunlarının şu ağır dayanılmaz koşullarında biraz fantezi yapalım. Böylece politikaya da biraz renk katmış oluruz.

Biliniyor, iki parti de 12 Eylül koşullarının ürünü. İdeolojik-örgütsel köklerine rağmen, kuruluşları itibariyle böyle. Biri -ANAP- yanından, içinden diğeri -TBKP- karşısından çıktı. Ancak durum bu kadar masum bir rastlantıdan ibaret de değil. Birinin geleceği oldukça tartışmalı. Son kamuoyu araştırmalarına bakıldığında, olası ilk seçimde gitti, gider. Şimdilerde bu kaçınılmaz sonu biraz olsun erteleyebilmek için son günlerde içinde partiiçi demokrasi rüzgârları esmeye, estirilmeye başlandı. Kiminle başladı? Partiyi kuran ideolog-kurmay takımından biriyle. Yani askeri bir hiyerarşik yapıyı, şu tek şefin yönetip, yönlendirdiği çıkar birliğini partiye benzetmeye niyetleniyor. Kesinleme yapmak doğru değil, geç ve koşulları olmamakla beraber belki tutar.

Diğerinin -TBKP'nin- de işte bu noktada sıkıntıları, bunalımı var. Çarpıcı benzerlik herhalde burada. Gerekçeleri ve partilerin niteliklerinden bağımsız olarak sorun aynı: PARTİ İÇİ DEMOKRASİ VE AÇIKLIK. Ne güzel bir şey. 12 Eylülcü bir partinin bile -şu ya da bu nedenle- gündemine girebilen şu demokratizm rüzgârını ne yapsak da biraz da bizim tarafa estirebilsek. Fantezi bu ya, acaba ANAP'la bu konuda bir diyaloğa gidilebilir mi? Üstelik bu demokrasi sorunu artık ulusal boyutu da aşıp, uluslararası bir nitelik de kazanmışken böyle bir mutabakat neden olmasın?

Evet. Esprinin sınırına geldik. Bundan daha ilerisi ütopya. Ve politika da bunların üzerinde yapılmıyor. Biz tekrar gerçeğe, kendi gerçeğimize dönelim.

TBKP yasaksız, özgür, demokratik ve sivil bir toplumu hedefliyor. Ve bunu bir öncelik, stratejik hedef olarak görüyor. Çok doğru yapıyor. Çağımızın özelliğini, doğrultusunu yakalamakla, ona müdahale etmekle, kendi katkısını vermekle kalmıyor, toplumsal dönüşümün de maddi koşullarını daha bugünden hazırlamaya yöneliyor. Teorik, programatik konum bu. Peki nesnel, örgütsel konum nasıl? Bu teoriye ve programa ne kadar yakın, ne kadar hazır. İşte gerçeğimiz ve sorun burada, ve bunalımda...

"Derin gizlilik koşulları" ile gerekçelendirilen bir militer yapı beton gibi tüm dayanılmaz ağırlığıyla demokratizmin, açıklığın, yenilenmenin üstüne çökmüş, kuşatmış durumda. Başka bir deyişle parti kendi yarattığı canavarla boğuşuyor. Anlayış, gelenek, kadro ve örgütler olarak bu ağırlık öylesine yerleşmiş ki, bu militer-despotik yapı katılanı özümlüyor, biçimlendiriyor. Lacivert takım elbiseleriyle, kravatlarıyla da çıksalar inandırıcı olunamıyor. Ve en kötüsü de demokratizm ve yenilenme şekeri de bu tipolojinin elinden hiç düşmüyor. Haksız da sayılmazlar. Belki birileri ister, gerektiğinde gerektiği kadar vermek için el altında biraz gerekli.

İşte benzerliğin çöreklendiği alan da burası. Yukarıdan aşağı estirilen kendi nefesiyle sınırlı bir demokrasi rüzgârı. Ayakları değil, kafası üstünde yürüyen bir adam.. Buna benziyor, komik oluyor.

Şöyle deniyor; duyuyor, anlıyorum: "İyi de çözüm önersene." Kime? Arabada giden birine in aşağıya, yaya yürü demeye benziyor. Gönüllü inilir mi, üstelik direksiyonda.

Öneriyorum, ama bu arabanın sahibine, sahiplerine. Gelin, şu arabayı bir bakıma alın, hasar tespiti yapın, kullanmaktan korkmayın, bunu yapamıyorsanız hiç değilse güzergâhı siz tespit edin. Hapiste, poliste, işkencede korkmayanlar sözüm size: Korkuyu yüreklerinizden söküp atın.

Ama önce hepimiz, her birimiz, şu içimizdeki kendi benliğimizdeki stalinleri kovalım. İnsani değerleri, kendi değerlerimizi, sevgiyi, dostluğu, dayanışmayı, yani hümanizmi bilincimize, yüreğimize yeniden yerleştirelim. Partiyi, iktidarı bunun için, bunun içinde yerli yerine koyalım. Buyrukçuluğu, despotizmi, öncülük histerisini bir daha dönmemek üzere yaşamımızdan söküp atalım. Ve birliğe, yasallığa, yenilenmeye bu değerler adına bakalım.

Bu olmazsa, başarılamazsa o fantezi benzerlik varoluşta değil, yokoluşta da fantezi olmaktan çıkar, gerçeğe dönüşebilir. O marksist sola, o birliğin belirli-belirsiz muhataplarına, yana ya da karşı olanlarına da açıklıkla söyleyelim, haykıralım: BİZ BÖYLE BİR PARTİ İSTİYORUZ. BİZ SEVGİYİ GERİ İSTİYORUZ. Önce burada anlaşalım.

Askeri parti-sivil toplum.

Yan yana durmuyor. Bu da bizim dramımız...

GÜNCEL KİMİ KISA DEĞİNMELER

Süleyman TALAY

Uluslararası ve ulusal ölçekteki gelişmeler açıkça gösteriyor ki, gerek politikası, gerekse de örgütlenmesi ve çalışma tarzıyla yeni anlamda barışçı, hümanist ve demokratik olmayan bir komünist partisi çağdaş bir parti kimliğini kazanamaz, toplumsal gelişmenin sorunlarına gerçekçi yanıtlar veremez. Dolayısıyla çağdaş bir komünist partisi olabilmeyi başarıp başaramamak, varolup olmamak gibi yaşamsal bir önem kazanmış bulunmaktadır. Bu sorun, bizim için de böyledir.

TBKP'li bir Kürt olarak, TBKP'nin yasal, birleşik, çağdaş komünist partisinin oluşturulması yönündeki yaklaşımını, diğer komünistlerin yanısıra dışımızdaki Kürt komünistlerinin de iyi değerlendirmesi ve yanıtlaması gerektiğine inanıyorum. Gerçek şu ki, yaşadığımız şu koşullarda hem Kürt, hem Türk tüm halkın, gençlerin, işçilerin, kadınların, aydınların, geniş köylü kesimlerin, diğer emekçilerin güçlü ortak bir sesi olabilecek, bileşenlerinin ortak haklılığına dayanan yasal bir komünist partisini oluşturmanın olanakları her zamankinden fazladır. Bu tarihsel, somut durum tüm çevrelerce mümkün olan en verimli bir şekilde kullanılabilir ve kullanılmalıdır.

Ayrıca, diğer Kürt ulusal hareketlerinin de kendilerini çağa ve günün mücadele koşullarına uygun olarak yenilemeleri ertelenemez bir görevdir.

★ ★ ★

Birlikçi bir öze sahip olan yenilenme çizgimiz Türkiye'nin barışçı ve demokratik temelde yenilenmesi, çağdaş bir Türkiye'nin yaratılması için mücadeleyle bir bütündür. Kürt ulusal sorununa da bu temel politikayla bağlı yeni politikalar ile yaklaşımın önemi büyümüştür. Ancak bunu, bugün gelinen noktada, demokrasi olmadan Kürt ulusal sorunu çözülemez doğrusunun altını çizerken, Kürt sorunu çözülmeden de demokrasi olmaz gerçeğine vurgumuzu daha da artırarak yapmalıyız. Sorunun demokratik temelde enternasyonalize edilmesini gündeme alırken bunu, çözümün olmazsa olmaz iç koşullarının oluşturulması politikasıyla, sorunu Türk halkına, Türk demokratik kamuoyuna, yığın örgütlerine, sağduyulu tüm çevrelere, sorun çerçevesinde ağırlığı olan her kesime yayıp benimsetme gibi yaşamsal politikayla beraber götürmeliyiz.

Elbette burada asıl olan sözkonusu yaklaşımlari güncel bir politika çerçevesinde üretip, onu istikrarlı bir şekilde izleyebilmektir. Bu güncel politikanın ana halkasını, ağırlığı artan Kürt sorununun yasallığı talebi oluşturmalıdır. Bu talep, soruna "yok" anlayışlı ve militaristçe yaklaşımın, terör estirmenin son bulması, Kürt sorununun ve ona dönük çözüm önerilerinin özgürce konuşulup tartışılabildiği bir ortamın yaratılması, Kürt aleyhtarı politik, hukuki, idari, ekonomik, sosyal, kültürel düzenlemelerin önünün alınması talebidir.

Sırası gelmişken belirtmeliyim: İnancım odur ki, PKK'yi elde silah başkaldırıya yönelten temel etkenlerin başında soruna "yokçu" ve militarist anlayışla yaklaşım, devlet terörü gelmektedir. Bu tarz yaklaşımın sorunu daha da ağırlaştırdığı ortadadır. Bu görülmeli ve çağdışı, insanlık dışı sözkonusu yaklaşım aşılmalıdır. Öte yandan sorunun PKK'nın kullandığı askersel yöntemlerle ve terörle de çözülemeyeceği gün gibi açığa çıkmıştır. Kürt sorununun farklı boyut ve şekillerde de olsa, ulusal ve uluslararası kamuoyunun gündemine gelmesinde belli bir rol oynayan PKK, bu gerçeği özümsemeli ve sorunda taraf ulusal bir güç olarak demokratik konumlara geçmeyi benimsemelidir. Tersi yollar, kanıtlandığı üzere, çıkmazdır.

Evet, Kürt ulusal sorunu yasallaşmalıdır. Soruna silahlı yaklaşımların son bulmasına çalışılmalı, bunun koşulları oluşturulmalıdır.

Yasal, çağdaş bir komünist partinin oluşturulması sorununa, aynı zamanda sorunla ilgili tüm tarafları da ilgilendiren, işte bu gerçekle bağlı olarak yaklaşmak gerekiyor. Bu iki yasallık sorunu içiçe geçmiştir. Koparılamaz. Tersi bir tutum yalnızca ilkesel bakımdan değil, tarihsel-somut koşullar bakımından da ciddi bir hata olacaktır.

Kürt ulusal sorunu çerçevesinde de yeni bir politik çalışma anlayışını izlemek gerekiyor. Artık geçmişten farklı olarak, "ne istediğimizi", bir başka ifade ile halkımızın ivedi ve ileriye dönük istem ve özlemlerini temel almalıyız. Neye ve niçin karşı olduğumuzu bu prizmadan açıklamalıyız.

Halkımız bugün en başta can güvenliği, Kürt olarak huzur ve güven ortamı içinde var olma ve yaşayabilmeyi ve kendini özgürce ifade edebilmeyi istiyor. İş ve ekmek, kalkınma, GAP'ın kendi çıkarlarının dikkate alınmasıyla demokratikleştirilmesini istiyor.

Bu isteklerin anlamı şudur: Devlet terörü, operasyonlar, keyfi tutuklamalar ve işkenceler, olağanüstü hal, özel tim ve köy koruculuğu uygulamaları, aşiretlerin silahlandırılarak birbirine karşı konumlandırılması, Kürdün Kürde kırdırılması, bölgenin gerilik içinde ve insan hak ve özgürlüklerinden uzak tutulması son bulsun. Demokratik, özgür gelişmenin önündeki engeller kaldırılsın.

Tüm bunlar komünistlerin de istemidir. Peki bu istemler nasıl yaşama geçirilebilir? İşte anahtar bu soruya verilecek yanıttadır. Yanıtlarımız ise yeni olmalıdır.

Komünistler bu noktada da yığınlardan öğrenmesini bilmelidirler. Aksi takdirde gerçekten öğretici olamaz, tutarlı yol gösterici politikalar üretemezler.

Artık, "ateşe ateşle giderek" sorunları çözme anlayışlarını bırakmak gerekir bence. Oysa ateşi söndürmek gerekiyor. Şimdi bize "ateşe su ile" giden bir mücadele anlayışı lazım. Bu noktada komünistlerin de Yeşilyurt köylülerinin, Cudi Dağı çevresi köylülerin, Silopi halkının vb. mücadele biçim ve örneklerinden öğreneceği çok şey vardır. Biz ancak bunları bilerek, söz konusu mücadelelere ne kattık, ne katabiliyoruz soruları temelinde kendimizi sorgulayarak yol alabiliriz.

Yeni politik çalışma anlayışı sorunları derinleştiren değil, hafifleten, şu ya da bu sorunla ilgili tarafların ileriye dönük çözüm getirici demokratik mutabakatlarını esas alan yapıcı bir mücadele çizgisi olmak durumundadır.

Kürt halkının mevcut mücadele koşulları ile birlikte, Türkiye ve dünyanın kökten yeni gerçekleri dikkate alındığında halkımızın ulusal ve giderek temel toplumsal problemlerinin çözümünde ancak böylesi bir anlayış ve politikayla yol alınabileceği görülecektir.

Şimdi Kürt ulusal sorununun adil, demokratik ve barışçı çözümüne giden yolu açmak için, Türkiye'nin demokratikleştirilmesi sürecine vazgeçilemez bir taraf olarak katkımızı ortaya koyabilmek için tüm Kürt ulusal güçleri hep beraber Türkiye ölçeğinde gerekli mutabakatın oluşmasına çalışmalıyız.

★ ★ ★

Son olarak, sıralarımızda tartışılan yenilenme, birlik, yasallık politikasını Kürt boyutu ile daha bugünden daha da güçlendirme mücadelesi ile bir bütün olarak algıladığım iki konuyu ele almak, bunlarla ilgili kimi düşünce ve önerilerimi belirtmek istiyorum.

Birincisi, partinin Kürt ulusal sorununa dönük politikasını açık özellikleri ile birlikte yerli yerine oturtmak gerçekten ivedi bir ihtiyaçtır. Burada, söz konusu politikanın özellikleri neler olmalıdır konusunda daha önce yazılanlardan ve bu arada bu yazının bundan önceki bölümlerinden faydalanılabilir. Bu, ayrıca Kürt sorunu ile ilgili "Tezler" üzerine tartışmalarda etraflıca incelenecektir. Burada bundan başka bu sorunla ilgili sadece yöntemsel bir öneride bulunmak istiyorum. Bu süreç, bölgedeki parti çevrelerinin, bulundukları yerleşim birimlerinin özgün sorunlarını da hesaba katan çalışmaların ve bir bütün olarak bölgedeki politik çalışmanın programlanması temelinde yürütülebilir. Ve sanırım, söz konusu genel program, bu programlarda saptanan sorun ve görevlerle ve diğer Kürt marksist ve yurtsever çevrelerinin incelemelerinden yararlanarak, yerli yerine oturtulabilir.

İkincisi, elbette her düzeyde eşit haklı, ortak, yeni, demokratik bir parti istiyoruz. Bu hedefe doğru yürürken, şimdi yapılması gereken ise merkezi Kürt oluşumu demokratik temelde kesin bölge ağırlıklı olarak yenileyerek güçlendirmek, olanaklarını artırmak, insiyatiflerini geliştirmenin yolunu açık tutmaktır.

Bilindiği gibi Kürt marksist çevrelerine, birlik için, bir bütün olarak parti çağrıda bulunmakta ve muhatap çıkmaktadır. Bence burada, merkezi Kürt oluşumu partiyi temsil edebilmelidir.

Öte yandan Kürt ulusal sorunu tüm Türkiye'nin sorunudur. Partinin de... Bu bağ-

lamda bu sorunu, batıdaki tüm parti yapıları da özümsemeli, çalışmalarında sorunu aydınlatmayı ve Kürt halkıyla dayanışmayı sürekli gündemde tutmalıdırlar. Parti yapıları Kürt nüfusun olduğu her yerde çokuluslu bir örgütlenme gerçekleştirebilmelidirler. Özellikle Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı batının belli başlı büyük kentlerinde bu tarz bir örgütlenmeyi vakit geçirmeden yoluna koymak ve oturtmak gerekiyor. Ve bu yapılar kendi içlerinde -sorunla ilgili- özgün düzenlemeler (örneğin kültürel, sosyal vb.) gerçekleştirebilmelidirler. Bununla bağlı olarak, her ne nedenle olursa olsun, bölgeden fiilen kopmuş, bölge dışında yaşam kurmuş, ancak ilişkileri süren yoldaşlarımız gönüllülük temelinde bulundukları yerlerin parti yapılarında yer almaya ve çalışmaya özendirilmelidirler. Batıda Kürt kökenlilere dönük başka tarz bir politik örgütlenmeye gerek yoktur ve hiçbir yoldaşımız belirsiz bir gelecekte şu ya da bu tür bir çalışma adına "tasarruf" altına alınmamalıdır. İnancım odur ki, böylesi birleşik bir politik örgütlenme ve çalışma daha doğru ve verimli olacaktır. Kaldı ki bu durum, Kürt sorunu çerçevesinde derinleşmek, üretmek ve etkileşim sürecinde bulunmak isteyen yoldaşların gönüllü işbirliği yapabilme ortamlarını ortadan kaldıramaz.

Ve nihayet bölge parti yapısının Kürt ağırlıklı olması gerektiğine katılmakla beraber, bunun demokratik tarzda gerçekleşmesi ve bu anlayışın farklı etnik kökenlerden gelme tek tek her yoldaşımızın her düzeyde gelişebilmesinin önüne konulmamasını sağlamalıyız. (Bunun tersi insan hakları ve demokrasi ülkülerine de aykırı olacaktır.) Bizim özgün demokratik yapımızda da ulusal, etnik gerçekliğimiz, çeşitliliğimiz olduğu gibi yansımalıdır.

NEREYE YÖNELİYORUZ ?

Nevzat CİNGİRT

Zor bir dönemden geçiyoruz. Kutlu ve Sargın'ın uygun deyişiyle, "Bugün köprünün tam orta yerindeyiz." Şimdi var olan durumumuzu gözden geçirmek, eksik yanlarımızı saptamak, çalışmalardaki zayıflıklarımızı görmek, çarelerini bulmak zorundayız.

Komünistler açık çalışmaya geçiyor. Eskinin yerine yeniyi koyarken, eski tarz çalışmayı bir kenara bırakıyoruz. Her düzeydeki arkadaşımız yasal çalışmaya, onun çoşkusuna bugünden hazır olmalı,insanımız politikanın saptanmasına ve uygulanmasına aktif olarak katılmalı diyoruz.

Durumumuzu yerel insiyatif açısından incelediğimizde:

Uzun süredir yerel çalışmalardaki ataletten şikayetçiyiz. Yerel planda politika üretemediğimizi, birimlerin önüne pratik eylemlerin dışında yeni olan hiç bir şey koymadığımızı söylüyoruz. Durumumuzu hiç bir abartma yapmadan değerlendirdiğimizde, önümüze çıkan tablo hiç de iç açıcı değil. Birimlerimiz iş yapamaz, politika üretemez, yerel çalışmalara yönelik alternatifler sunamaz durumda, insiyatif sahibi değiller.

Yerel politikanın saptanmasından çalışmaların düzeninin sağlanmasından birincil derecede sorumlu olan arkadaşlarımız, iç yaşamımızın bütününü kapsayacak politik olgunluğa sahip olmalıdır. Dünkü çalışma tarzımızda kendi alanının dışındaki sorunlarla ilgilenmemek, düşünmemek, belki doğruydu. Bugün yasallaşmaya yönelen, kit-

leselleşmeyi önüne koyan bir hareket için, bu durum tehlikelidir. İç yaşamın her alanında bütünün sorunlarını düşünenlerin sayısını çoğaltmadıkça birlik yasallık yenilenme hedeflerine yürümek ve karşı karşıya bulunduğumuz sorunları çözmek güçtür.

Bugün yerel çalışmalara bütünümüzü katamıyoruz. Yılların getirdiği durgunluk çemberini tamamıyla kıramıyoruz. Çalışanlara az sayıda insan büyük bir özveri ile katılmak zorunda kalıyor.

Çalışmalarımızda gönüllülüğü esas alıyoruz. Bu işimize geldiği gibi yorumlanacak bir ilke değildir. Kimilerimiz bu ilkenin ardına sığınarak tembelliklerine kılıf hazırlıyor ve yeni insanlara kötü örnek oluyorlar. Bu sorunu aşmak, ortak evimize bir taş, tuğla, harç koyacak arkadaşlarımızın sayısını çoğaltmakla mümkündür. Bir işte gönüllü olanların sayısı ne kadar çoksa, bu diğer insanlar için olumlu örnek olacaktır.

Yerel insiyatifimizin en büyük eksikliği, eğitime önem vermeyişimizde gözüküyor. Bu çalışmaya gereken önemi yıllardır bir türlü vermiyoruz. İçe yönelik tartışma ortamını yaratmakta hâlâ eksik davranıyoruz. Bugün iş içinde olan, hareketi dünden bugüne taşıyan insanlara baktığımızda ciddi bir eğitim eksikliği hemen gözüküyor. Bugün **Yeni Açılım** çevresinde canlı bir tartışma ortamı yaratılmaya çalışılırken, bizler bu tartışmaların henüz bir tarafı olabilmiş değiliz. Eğitim sorunu üzerine ısrarla durulmasını öneriyorum. Eğer bu soruna çözüm bulmak için çaba sarfedilmezse, belirli bir zaman sonra bir takım yetkin arkadaşlarımız politika üretip gündemi belirleyecek, diğerleri buna uyacak ya da uyması beklenecek... Bu ise daha bugünden reddettiğimiz eski anlayıştır. Her arkadaşımız politikanın belirlenmesine katılmalı, bu, özendirilmelidir.

Bugün dışımıza yönelik çalışmanın en önemli ayağı olan Adımlar temsilciliklerine insan akışında büyük bir düşüş var. Başlangıçtaki merak, beklenti, ve yerel insiyatifin özel çabasıyla oluşan insan akışı ve canlılık, bugün için yerini durgunluğa bıraktı. Buna rağmen, dışa yönelik yürüttüğümüz kültürel çalışmalar geniş bir çevre tarafından ilgi ile izleniyor. Meşruluğumuz geniş bir çevre tarafından kabul görüyor. Yerel konumlarımız bu çalışmalara bağlı olarak güçleniyor. Bu olumlulukla çelişki içinde olanı ise, yukarıda sözünü ettiğim gibi kendi arkadaşlarımızın bu çalışmalara yeterli düzeyde katılmayışıdır. Ben bunu iki nedene bağlıyorum:

a-Kültürel çalışmayı küçümsemek, ondaki özgünlüğü-zenginliği görmemek,

b- Şu anda içimizi kemiren durgunluk.

Bugün yerel insiyatifin örgütlülük düzeyi, kapasitesi kadrolara bağlı olarak dışımıza yönelik çalışmanın sürekliliğini sağlayacak durumda değildir. Çalışma içinde olan aktivistlerin çabası birden fazla eylemin yükünü kaldıramıyor. Bu sorunu aşmak, her eyleme daha fazla aktivistin katılması, işi daha fazla aktivistin bölüşmesi ile mümkündür.

Yerel insiyatifin Kocaeli'deki kültürel yaşamın zayıflığının aşılabilmesine katkıda bulunacak kapasitede olduğuna inanıyorum. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda bu

görüldü. Bu çalışmalar tek boyutluluktan kurtarılıp çeşitlendirildiğinde kültürel çalışmanın zenginliği kucaklanabilir.

* * *

Bugün yerel planda bir ayrışma yaşanıyor. Bu ayrışma geçiş sürecinde olduğumuz için belki de kaçınılmaz. Ancak, ayrışmanın sonuçlarına baktığınızda ortaya tehlikeli bir sonuç çıkıyor: Küskünlük modası!.. Şu veya bu nedenle küsen köşesine çekiliyor. Laf yapıyor. Küsüp köşesine çekilenler, laf edenler,iş içindeki insanlara yönelik dedikodular üreterek, çalışma içindeki insanların azmini kırmaya, aktivistleri, demoralize etmeye yöneliyorlar. Komünist olmanın onurunu dünden bugüne taşıyan; en umutsuz görünen anlarda bile hareketin sürekliliğini sağlamak için inançlarını bir bayrak gibi dipdiri tutan; içeride, dışarıda, politik göçmenlik koşullarında büyük bir özveride bulunan ve dayanışma ruhunu her zaman yükselten komünistler politikasızlık politikasının geçici olarak sürdüğü bu günkü koşullarda moral değerleri yeniden yükseltmelidir. Bunun önkoşulu, çalışma içinde olan aktivistlerin sımsıkı birbirlerine kenetlenmesidir. Birbirlerine sımsıkı kentlenmiş aktivistler çekim merkezi olabilir, insanların moral birliğini pekiştirebilir. Bu aynı zamanda yerel çalışmada önce çıkan iş yapanlar ile gevezelik edenler-küskünler ayrımının iş yapanlar lehine sonuçlanmasını sağlayacak, potansiyellerimiz iş yapan aktivistlerin etrafında kenetlenecektir.

Bizler tartışmalarımızı soyut şema ya da projelere göre yapmıyoruz. Tartışmayı somut bir iş temelinde iş ile sözün uyumundan yola çıkarak zenginleştiriyoruz. Ortaya çıkardığımız emeğin nasıl daha güzel olabileceği üzerine düşüncelerimizi yoğunlaştırıyoruz. Tartışmalarımızdaki bu yöntem bizim için çok önemli ve değerlidir. Çünkü "Nasıl Bir Parti?", "Nasıl Bir Üye?" sorularına ortaya çıkarılan deneyimlerin katkısı büyük olacaktır. İnsanlarımız çalışma içinde kendi rollerini oynamak istiyorlar. Bir işe atılırken, herhangi bir konuda karar verirken kendilerine danışılmasını, görüşlerinin alınmasını istiyorlar. Her düzeyde seçme seçilme hakkının kendilerine verilmesini istiyorlar. Kısaca, iç yaşamın demokratikleştirilmesini istiyorlar. Bu nedenle, insanlarımızı karar alma sürecine katmak için iç yaşam mutlaka yenilenmeli, her birimde demokratik bir iç işleyiş esas alınmalıdır.

Yerel insiyatiflerin örgütsel sorunların kıskacı içinde boğulmaması, örgütsel bunalımın aşılması için yeni bir politika şarttır.

Dün önümüze güçlerimizi birleştirmeyi, toparlanmayı hedef olarak koymuştuk. Bu dün için doğru bir politikaydı. Bugün, geçmişteki insanların büyük bir kısmı yerel insiyatifin etrafında toparlanmış durumdadır. Yani öne koyulan hedef gerçekleştirilmiştir. Bugün yasallaşmak, yığınsallaşmak ve kadro alanında yenilenmek için dışa açılmak zorunludur. Hereketimiz ve yerel insiyatifimiz, bir arkadaşımızın dediği gibi; "tramplene basıp sıçramalıdır. "Tramplene basıp sıçrama" yeni bir politikayla dışa yönelik çalışmayla mümkündür.

TÜRKİYE'DE SOL KUŞAKLAR: BİR GÖZLEM (1920-1960)

Atillâ AKAR

Öyle görünüyor ki, günümüzde geçmiş sol hareketin tartışılması artan bir önem kazanıyor. Bu bence tesadüf değil. Sol yeni arayışlara kalkışırken, ister istemez kendi geçmişine bir göz atma, bir anlamda onunla hesaplaşma gereğini de duyuyor. Bunun için de konuya ilişkin bilgilenme ihtiyacı (ve eksikliği) ön plana çıkıyor. İşte benim "Tarih Açlığı" dediğim olgu, tam da bu noktada başlıyor galiba.

Aslına bakarsanız ben, ne bir "ideolog", ne de bir "A" görüşünün militanıyım. (Hatta bunun bana konuya yaklaşırken bir avantaj ve görece özgürlük sağladığını duşünüyorum.) İşin akademisyeni de değilim. Bununla birlikte konuya ilgi duyan ve bu konuda araştırma yapmış bir kişi olarak kitabımda (1) "objektiflik" kaygımdan dolayı belirtemediğim şahsi görüşlerimi burada biraz olsun, açarak tartışmak istiyorum.

Kanımca Türkiye'de sol kuşakları şu dört kesit içinde toplamak mümkün; a) 1920-1960 arası. b) 1960-1974 arası. c) 1974-1980 arası. d) 1980 sonrası. Şüphesiz değerlendirmem ağırlıkla birinci döneme ilişkin olacak. Bununla beraber kıyaslama ölçüsünde diğer kuşaklara da değinmeye çalışacağım.

1920-1960 Arası dönem

Genç kuşak iyi-kötü birşeyler duymuştu "eskilere" dair. Mustafa Suphi'lerin katlini işitmiş, ağıtlar yakmıştı. Nazım'ı şiirlerinden dolayı hatmetmişti. Biraz daha meraklı ve şanslı olanları birkaç isim daha duymuştu belki. Ama bütün bu isim ve olayların arka-planı ve ilişkiler ağı yoktu ortada. Üstelik her grup kendine göre yontmuştu bunları. Konuya ilişkin objek-

(1) **Bir Kuşağın Son Temsilcileri, "Eski Tüfek" Sosyalistler,** *Atilla Akar, İletişim Yayınları, İst. 1989.*

tif" bilgilenme süreci tıkanıktı. Sayın Mete Tunçay'ın belirli bir kesiti inceleyen çalışmaları, Rasih Nuri İleri Bey'in araştırmaları dışında, Dr. Fethi Tevetoğlu, İlhan Darendelioğlu gibi antikomünistlerin, devletin resmi bakışından bakan kitapları vardı. Bunun yanısıra 51 tevkifatının 141/7'liklerinden olan Aclan Sayılgan'ın çalışmaları vardı.

Tabii burada ilginç olan birşey var. O da solun tarihini genellikle solun dışından veya bir biçimde solun dışına düşmüş insanların ağırlıkla yazmış olması. Bu olguyu yasal-engellerin yanı sıra- esas olarak o kuşağın entelektüel zayıflığının bir yansıması olarak algılıyorum. Sol genelde işin "ajitatif" yanlarıyla ilgilenmiş, bu tip bir çabayı "gereksiz" bir külfet görmüş veya zamanı bir türlü gelmeyen belirsiz bir tarihe ertelemişti. Bu arada birçok kaynak-kişi kaybolmuş, zemin spekülatif bozulmalara ve aşırı-öznel yorumlara çok müsait bir hale gelmişti. Bugün bile bir aysbergin su altındaki kısmı gibi su yüzüne çıkarılması gereken birçok yön var olduğu kanaatindeyim.

İlk Devre

Çok geniş manada, 1920-1960 arası kuşak tümüyle TKP kuşağıdır. Türkiye solunu bu 40 yıl boyunca, yalnızca TKP temsil etmiştir. Bu kesit aralarında ortaya çıkan TSEKP, TSP,VP gibi parti örgütlenmelerini de TKP kadrolarının birer türevi veya legal tezahürü olarak kabul etmek, kanımca yanlış olmaz. Bununla beraber söz konusu dönemi de homojen bir bütün olarak düşünmemek gerekir.

Hareket 10 Eylül 1920'deki oluşumunda esas olarak üç koldan beslenmiş ve birleşmiştir. (2) Şöyle ki;

a) Mustafa Suphi'nin SSCB'de Müslüman-Türk halkları ve harp esirleri arasındaki örgütlenmesi.

b) Dr. Şefik Hüsnü Deymer'in 1919'da İstanbul'daki TİÇSF örgütlenmesi ki, TKP Genel Sekreteri Ethem Nejat bu gruptandır. (Çoğu kez karıştırılıyor, Mustafa Suphi Genel Başkan'dır.) Bunların çoğu Paris'te yada Almanya'daki öğrencilik yıllarında (SPARTAKİTSLER) sosyalist fikirlerle tanışmış kişilerdir. (**Kurtuluş** ve **Aydınlık** dergileri çevresi) 28-29 Ocak gecesi Karadeniz'deki katledilmelerinden sonra, hareketin lokomotifi olan, esas olarak bu grup olmuştur.

c) Anadolu Solu: Yeşil ordu, Halk İştirakiyun ve muhtelif solcu kişi ve gruplar.

Belli bir legal yayın faaliyetinden sonra, hareket yeni bir devreye girer. Özellikle 1925 Takrir-i Sükun kanunu ile birlikte iyice yeraltına itilecektir. Yeni rejimin oldukça kurumlaştığı bu yıllarda, hareket gitgide daha dar bir çevreye hapsolacaktır.

TKP'nin ilk çekirdek kadrolarını oluşturan bu kuşağa ben ilk "KUTV kuşağı" diyorum. (KUTV: Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi). Gerçekten de TKP'nin bu yıllardaki kadrolarının çoğu KUTV'da yetişmiş "Profesyonel Devrimciler"dir. Bu kuşak aynı zamanda Ekim İhtilalının ilk romantik atmosferini de solumuştur. TKP'nin bu yıllar içindeki merkez komitesinin bir çoğu bu kadrodandır. Bu kuşağın bir özelliği de, eski İttihatçı ve Türkçü gelenekten gelip de, siyasi görüşlerinde radikal bir sıçrama yapmış, bir kısmı Osmanlı-aristokrat ailelere mensup "münevverler" oluşlarıdır. Ekim ihtilâlinin dev dalgası Türk aydınlarını da sarmıştır doğal olarak.

---

(2) TKP'nin kuruluş tarihi üzerine çeşitli tartışmalar vardır. Örneğin asıl kuruluşun 10 Eylül 1920'de değil, 22 Eylül 1919'da İstanbul'da Şefik Hüsnü Deymer tarafından TİÇSF adı altında kurulduğu iddiası vardır. (Hatta bundan bile önce, 14 Mart 1919 olarak.) Gene, esas oluşum olarak 7 Aralık 1920'de Halk İştirakiyun öne sürülür. Bunun yanısıra Aclan Sayılgan'ın **Solun 94 Yılı** *isimli kitabında, Zeki Baştımar'a atfen*

1927: Dönüm Yılı

1927, TKP için bir "Dönüm Yılı" olmuştur. Bu kuşak, içinden önemli fireler vermiştir. Vedat Nedim Tör'ün TKP'yi polise teslim etmesiyle başlayan tevkifatta TKP önemli bir yara almıştır. Gene Şevket Süreyya Aydemir'in -ki daha öncedir- Kemalizme kayması ve "Kadro İdeolojisi"ne çark etmesi olmuştur. Bilebildiğim kadarıyla, Şefik Hüsnü Deymer yurt dışından Komitern direktifleri doğrultusunda bazı talimatnameleri ("Tayfur" kod adıyla) Vedat Nedim Tör'e yollamakta ve "parti faaliyetindeki atalet"ten söz etmektedir. Vedat Nedim ise bunu "içişlerine bir müdahale" olarak görmektedir. (Hatta bu çelişki üzerine Viyana'da bir konferans tertip edilmiştir.) Ardından Şefik Hüsnü gizlice yurda dönerek, kendisine bağlı unsurlarla ayrı bir örgütlenmeye gitmiş ve bir dizi bildiri dağıtma eylemi düzenlemiştir. (Bu bildiri dağıtmalar, o yıllarda TKP içinde hep önemli bir sorun olmuşa benzemektedir.

Bu gelişme üzerine polis harekete geçer. Gelişmelerden ürken Vedat Nedim, TKP ve Şefik Hüsnü'yü polise teslim eder. İşin kaba "hikâyat" tarafı budur. Daha sonra Vedat Nedim'de "Kadrocu" olur ve yüksek bürokrat görevler bahşedilir.

Olaya bu açıdan bakıldığında bu vasıfları toplayan kongre'nin Bakû Kongresi olduğu anlaşılır. Bu bakımdan bence de 10 Eylül 1920 doğru tarihtir. Aksini ispatlayan bir belge ortaya çıkmadığı sürece de hemen hemen kesindir.

Peki ama nereden çıkıyor bu kuruluş tarihi tartışması? Kanımca iki nedenden: Birincisi, her iki kadro da "başlatıcılık şerefini" üzerine almak istiyor. İkincisi, TKP'nin ideolojik olarak "dış bir unsur" değil de, yerel ve milli temelleri olan bir örgüt olduğu savunusu ihtiyacından. Oysa 10 Eylül 1920 bir olgudur. dahası kongreye Ankara izin vermediği için Bakû'da toplanılmıştır.

Ancak bu kemalizme kayış sadece 1927'ye ait bir olgu değildir. (Nitekim bu durum bir kısım sol tarafından TKP "aleyhine delil" gibi gösterilmiştir.) Daha önce de Şefik Hüsnü'nün TİÇSF'ndan Sadrettin Celal (Antel), Mehmet Vehbi Sarıdal (ki Nazım'ı ve Vâlâ Nurettin'i KUTV'a yollayan kişidir), Sadık Ahi (Eti), Nurullah Esat (Sümer) vb, CHP'den milletvekilliği, bakanlık, öğretim üyeliği, bürokratlık türünden mevkiler almışlardır. Gene 1925 tevkifatından Ali Rasim Adasal, (ki, Cumhuriyetin tanınmış ruh hekimidir) ve Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu (tanınmış gazeteci ve Suat Derviş'in ilk eşi) bu "fire"ler arasındadır. Çok sonra da, eğer hafızam beni yanıltmıyorsa, "gerçeği gören" Hasan Ali Ediz ve Eczacı Vasıf siyasi şubeye dilekçe vererek "artık bu işlerle uğraşmayacaklarını" bildirmişlerdir.

Kuşağın Temel Paradoksu

Öyle görünüyor ki, bu dönemde TKP, kendi içinde sancılı bir "ayrışma" yaşamışa benzemektedir. Ve gene kanımca bu ilk TKP kuşağı önemli bir "ikilem"le karşı karşıya kalmıştır.

---

14 Temmuz 1920 tarihi de ayrıca verilir. Bütün bu tarihler çeşitli kaynaklarda yer alır. İlk bakışta hayli kafa karıştıran bu tarihlerden genel kabul göreni 10 Eylül 1920 tarihidir. Bunun böyle olması da kanımca normaldir. Çünkü TKP'nin 1.Kongresi diye bilinen ve Bakû'da toplanan Kongre bir derlenme kongresidir. Üstelik TİÇSF da bunu tanımış, gönderdiği iki delegeden biri olan Ethem Nejat Genel Sekreter seçilmiştir. Dahası o zamanın Enternasyonal prosedürü de başka türlü olmasına elvermiyor zaten. O günün anlayışına göre -her parti Komintern'in birer seksiyonudur ancak- komintern onayı olmaksızın, ne bir parti, "parti" olarak kabul edilir, ne de yapılan herhangi bir kongre yapılmış sayılırdı. Bir diğer gelenek de kongrelerde muhakkak komintern temsilcilerinin bulunması idi. Böylelikle parti ve kongre Komintern'e kayıt edilmiş olur ve uluslararası ölçekte muhatap alınırdı.

tif" bilgilenme süreci tıkanıktı. Sayın Mete Tunçay'ın belirli bir kesiti inceleyen çalışmaları, Rasih Nuri İleri Bey'in araştırmaları dışında, Dr. Fethi Tevetoğlu, İlhan Darendelioğlu gibi antikomünistlerin, devletin resmi bakışından bakan kitapları vardı. Bunun yanısıra 51 tevkifatının 141/7'liklerinden olan Aclan Sayılgan'ın çalışmaları vardı.

Tabii burada ilginç olan birşey var. O da solun tarihini genellikle solun dışından veya bir biçimde solun dışına düşmüş insanların ağırlıkla yazmış olması. Bu olguyu yasal-engellerin yanı sıra- esas olarak o kuşağın entelektüel zayıflığının bir yansıması olarak algılıyorum. Sol genelde işin "ajitatif" yanlarıyla ilgilenmiş, bu tip bir çabayı "gereksiz" bir külfet görmüş veya zamanı bir türlü gelmeyen belirsiz bir tarihe ertelemişti. Bu arada birçok kaynak-kişi kaybolmuş, zemin spekülatif bozulmalara ve aşırı-öznel yorumlara çok müsait bir hale gelmişti. Bugün bile bir aysbergin su altındaki kısmı gibi su yüzüne çıkarılması gereken birçok yön var olduğu kanaatindeyim.

İlk Devre

Çok geniş manada, 1920-1960 arası kuşak tümüyle TKP kuşağıdır. Türkiye solunu bu 40 yıl boyunca, yalnızca TKP temsil etmiştir. Bu kesit aralarında ortaya çıkan TSEKP, TSP,VP gibi parti örgütlenmelerini de TKP kadrolarının birer türevi veya legal tezahürü olarak kabul etmek, kanımca yanlış olmaz. Bununla beraber söz konusu dönemi de homojen bir bütün olarak düşünmemek gerekir.

Hareket 10 Eylül 1920'deki oluşumunda esas olarak üç koldan beslenmiş ve birleşmiştir. (2) Şöyle ki;

a) Mustafa Suphi'nin SSCB'de Müslüman-Türk halkları ve harp esirleri arasındaki örgütlenmesi.

b) Dr. Şefik Hüsnü Deymer'in 1919'da İstanbul'daki TİÇSF örgütlenmesi ki, TKP Genel Sekreteri Ethem Nejat bu gruptandır. (Çoğu kez karıştırılıyor, Mustafa Suphi Genel Başkan'dır.) Bunların çoğu Paris'te yada Almanya'daki öğrencilik yıllarında (SPARTAKİTSLER) sosyalist fikirlerle tanışmış kişilerdir. (**Kurtuluş** ve **Aydınlık** dergileri çevresi) 28-29 Ocak gecesi Karadeniz'deki katledilmelerinden sonra, hareketin lokomotifi olan, esas olarak bu grup olmuştur.

c) Anadolu Solu: Yeşil ordu, Halk İştirakiyun ve muhtelif solcu kişi ve gruplar.

Belli bir legal yayın faaliyetinden sonra, hareket yeni bir devreye girer. Özellikle 1925 Takrir-i Sükun kanunu ile birlikte iyice yeraltına itilecektir. Yeni rejimin oldukça kurumlaştığı bu yıllarda, hareket gitgide daha dar bir çevreye hapsolacaktır.

TKP'nin ilk çekirdek kadrolarını oluşturan bu kuşağa ben ilk "KUTV kuşağı" diyorum. (KUTV: Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi). Gerçekten de TKP'nin bu yıllardaki kadrolarının çoğu KUTV'da yetişmiş "Profesyonel Devrimciler"dir. Bu kuşak aynı zamanda Ekim İhtilalının ilk romantik atmosferini de solumuştur. TKP'nin bu yıllar içindeki merkez komitesinin bir çoğu bu kadrodandır. Bu kuşağın bir özelliği de, eski İttihatçı ve Türkçü gelenekten gelip de, siyasi görüşlerinde radikal bir sıçrama yapmış, bir kısmı Osmanlı-aristokrat ailelere mensup "münevverler" oluşlarıdır. Ekim ihtilâlinin dev dalgası Türk aydınlarını da sarmıştır doğal olarak.

---

(2) TKP'nin kuruluş tarihi üzerine çeşitli tartışmalar vardır. Örneğin asıl kuruluşun 10 Eylül 1920'de değil, 22 Eylül 1919'da İstanbul'da Şefik Hüsnü Deymer tarafından TİÇSF adı altında kurulduğu iddiası vardır. (Hatta bundan bile önce, 14 Mart 1919 olarak.) Gene, esas oluşum olarak 7 Aralık 1920'de Halk İştirakiyun öne sürülür. Bunun yanısıra Aclan Sayılgan'ın **Solun 94 Yılı** *isimli kitabında, Zeki Baştımar'a atfen*

Bir yandan, gelişen ve hakimiyetini kuran "burjuva demokrat kemalist hareket"in inkilâpçı hamlelerini" desteklemek zorunda kalmış, (ki buna "Sovyet dostluğu" politikasına destek de eklenmeli), öte yandan, bir "nesnel temel" ve "modern. proletarya" olmayışı, dolayısıyla eriyip gitmeye direnme isteği. Nitekim Şevket Süreyya, Aydınlık Dergisinde Sadrettin Celal'le birlikte bu "proletarya" ve "iktisat" yokluğundan şikâyet ederek, buradan "sosyal demokrat manada" kitlevi hareketleri için "içtimai zemin" yokluğundan söz etmişler, önlerine "memleket sermayesinin gelişmesini" bir siyasi "vazife" olarak koyup, bunun da "Müteşekkil bir Cumhuriyet partisi'ne düştüğünü, bu yönde yapılacak her hareketin "terakkiperverane ve ileri bir hareket" olacağını söylemişlerdir.

Yani bir anlamda bugünün tabiriyle "CHP Kuyrukçuluğu" veya "likidasyon" önermişlerdir. Bu kez Komitern'in 5.Kongresinde Manuilski tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Nitekim Süreyya, TKP içinde savunduğu bu tezleri daha sonra "Kadro"da daha da geliştirerek kemalizmin "sol bir versiyonunu" üretmeye çalışmıştır. Buna rağmen Çankaya'nın özel emri ile kadronun yayın hayatı durdurulmuştur.

Bugün artık o kuşağa daha soğukkanlı bakılabilir sanırım. Şevket Süreyya'nın açıkça ifade ettiği şey, o kuşağın temel trajedisi ve çaresizliği olmuşa benzemektedir. Bu paradoksa devrimci bir çıkış bulamayan ilk kuşak kadroların bir kısmı, çözümü kapağı CHP'ye atmakta bulmuşlardır. TKP ayrıca bir örgüt olarak bu çelişkiyi bünyesinde yaşamışa benzemektedir.

Bu nedenlerle, o kuşaktaki, kopuş ve kayışları -çoğu kez konulduğunun aksine- kişilerin "zaafları", "korkaklıkları", "ihanet" ve "döneklikleri" ile açıklamanın tek başına yeterli olmadığını düşünüyorum. (Şüphesiz insanların kişilik özellikleri de var.) Bununla beraber, dönemin kendine özgü paradoksunun kuşak üzerindeki bir yansıması olarak meselenin konulmasının daha aklı başında bir değerlendirme olacağını sanıyorum. Bu duruma, yani, var olan toplumsal dezavantaja, siyasi bir çözüm bulamamanın zorunlu bir sonucu olarak bakıyorum. Aksi düşünmenin bugünden ahlâk vaaz etmek olacağına inanıyorum.

Burada bir atlama yapıp, şahsi bir kanımı bildirme gereği hissediyorum. TKP tarihini tümüyle uyumlu bir bütün ve çelişkisiz bir süreç olarak görmek veya göstermek isteyen ya da bunları örtbas eden eski anlayışın hem "doğru" hem de "gerçekçi" olmadığını düşünüyorum. Bir yanda, tüm dünya görüşünü "çelişkiler diyalektiği" üzerine kur, öte yandan, bunu kendine uygulama. Bu olacak şey değil, nitekim olamıyor da. Gerçekte "parti tarihi"nde çelişkili bir bütün, tıpkı diğer tarihler gibi (Aksi bir anlayışın SBKP-Bolşevik Parti Tarihi'nde olduğu gibi -defalarca değişen- çelişki ve farklılıkları yok sayan, bunu mümkün olduğunca eritmeye ya da yumuşatmaya çalışan veya bazı isimleri sanki hiç yaşamamışlar gibi unutturmaya yeltenen ve tüm tarihi bir yönetici elitte -hatta bir kişide- homojenleştirmeye çalışan türden bir zihniyet ortaya çıkar.) Bugün artık bunun aşılmakta olduğuna dair kuvvetli belirtiler vardır. Ancak bu yapılırken (yani geçmiş kırgınlıkların ve çelişkilerin "tarafı olmamaya" çalışılırken) bireysel farklılıkları da stabilize etmekten kaçınmak gerekir diye düşünüyorum.

Gerçekte tarih bir "iyiler-kötüler" mücadelesi değil, verili koşullar altında, belli eğilimlere sahip insanların yani somut insanların yarattığı birşey. Ve insanlar bu bütün içinde herşeyleri ile vardırlar. Yani "ihanetleri", "sapmaları", korkaklıkları" "oportunistlikleri", vb., olumlu-olumsuz herşeyleriyle. Bu bence örgütlerin tarihi için de böyledir. Çünkü örgütleri "Superman"lar değil, somut insanlar oluşturur.

O yüzden geçmişi "efsanevi", "şanlı" görmek isteyen veya tersine "yok" sayıp, karalayan ki-

mi sol anlayışların da sonuçta bir noktada buluştuklarını zannediyorum. Ortak nokta şu; kurmaca, abartılı, "ideolojik" ve gerçek-dışı bir tarih! O yüzden çalışmam (*)esnasında sık sık karşılaştığım -ve beni sinir eden- bazı şeyleri açıklamak istemeyen bakışa şunu sormak isterim: Şimdi değilse ne zaman? Ve bunu kim tayin edecek? Ertelemenin sınırı ne?

Gene bu paralelde bir kısım "sol" tarafından bu kuşağa yöneltilen en büyük suçlamalar "geçmiş, bir pasifizmdir", "ortaya ne koydular ki?" "elli yıllık sağ gelenek" şeklindedir. Bu kuşağı, yakın kuşakları motive eden kavramlarla yargılamanın yanlış, dahası haksızlık olacağını düşünüyorum. Her kuşağı kendi bağımsız koşulları içinde değerlendirmek daha doğru geliyor bana. Aksi zaten spekülasyondur ve o zaman şu sorulur: Siz olsaydınız ne yapardınız? Buna verebilecekleri-teorik değil-pratik bir cevapları kesinlikle yoktur.

Evet, bence de bu kuşak eleştirilmelidir, hem de kıyasıya. Hiç kimse ve hiçbir kuşak bundan muaf değildir. Aynı şekilde, onlarda gördüğüm çok temel bir duygu vardı: "Biz yaşlıyız, biz eskiyiz, o halde en iyi biz biliriz!" Kanımca hiç kimse sırf yaşından dolayı bunu talep edemez. (Toplumda var olan ve genci ezen yaşlılar kültüne bir çeşit tapınma olur bu.) Bunun ne "saygı"yla, ne de "saygısızlık"la hiçbir alakası yoktur üstelik. (Yöntemi gene de iyi tespit edilmeli ama.) Yanısıra kuşaklararası ilişki, askeri bir rütbe ya da kıdem sorununa indirgenmemeli bence.

Tekrar devam ediyorum: En önemli çelişkili dönemeçlerden birinin de Nazım Hikmet'in ihracı olduğunu düşünüyorum. (3) Şefik Hüsnü buradan konumunu sağlamlaştırarak çıkıyor. Bundan sonraki evreye ben TKP'nin "gerçekçi evresi" diyorum. Gücü oranında daha "reelpolitiker" davranabiliyor.

İleri Demokrat Cephe Dönemi

2. Dünya Savaşı ile birlikte Komitern "sınıfçı" bakışı terkedip, "cepheci" bakışa dönüyor. "Faşizme karşı birleşik cephe" dönemi başlıyor. (Arada sol-sağ zigzaglar da var) Artık baş düşman kapitalizm değil nazizmdir. Bu uğurda dünya çapında "milli direnişler" öneriliyor. TKP'de bunu "ileri demokrat cephe" adı altında, Türkiye orjinine uygun bir üslupta gündeme getiriyor. (Bu arada iki önemli tevkifat oluyor 1944'de; biri Reşat Fuat önderliğindeki parti tevkifatı, diğeri Mihri Belli önderliğindeki İGB. Belli ve arkadaşları Süleymaniye Camii'ne "Saraçoğlu Hükümeti Faşisttir" pankartı astıktan sonra yakalanıyorlar. Süleymaniye Camii TKP'ye "uğursuz" geliyor galiba. 1932'de "Kahrolsun Açlık ve Sefalet" yazan pankartı asan Halit ve İsmail isimli militanlar aynı yerde yakalanıyor.) İGB'ye tam anlamıyla "komsomol" tipi bir örgütlenmedir de diyemiyorum.

"Görüşler" dergisi ile beraber Bayar-Menderes grubu ile ittifak yolları aranıyor. Ancak "Tan Olayı" ile birlikte bu eğilim darbe yiyor. 1945'te nazizmin yenilgisi ile birlikte TKP görece legal olanaklara kavuşuyor. Dünya çapında, hava demokrasiden yana esiyor; ülkedeki rejim de buna göre ipleri biraz gevşetir gibi oluyor. Buradan TSP-TSEKP'si oluşumları çıkıyor. Ancak TKP'deki çelişkiler bu oluşumlara da yansıyor ve komünist hareketin tarihindeki ilk

---

(*)"Eski Tüfek" Sosyalistler

(3) Evet Nazım Hikmet ayrı bir kongre topluyor (Pavli Adası Kongresi). Ama ondan çok evvel "Troçkist" ve "polis ajanlığı" suçlamasıyla "ihraç" geliyor. Burada Şefik Hüsnücüler Nazım'ı biraz da kasıtlı olarak "romantik şair" olarak gösteriyorlar. Şair kimliğini ön plana çıkarıp, politik aktivitesini unutturmak belki de. Fakat şu da bir gerçek ki, Nazım da kendisine dayatılan bu kimlikten sonraları hoşnut görünüyor. Ve bu "eski defterleri" bir daha kurcalamıyor. Oysa kanımca, Nazım'ın bir "örgüt adamı" olarak da ağırlığı var partide. Bu duruma Nazım'dan gelen tek serzeniş "otobiyografi"sindeki muğlak serzeniştir.

legal bölünme yaşanıyor. 16 Aralık 1946'da her iki parti de kapatılıyor ve dava konusu oluyor. Görebildiğim kadarıyla bu her iki partinin program ve temel görüşlerinde çok derin farklar yok. Fark örgütlenme üslubu ve liderlik konusunda çıkıyor.

Bu tarihten sonra önemli bir değişiklik oluyor TKP'de. Zeki Baştımar (Yakup Demir) teşkilat sekreterliğine getiriliyor. Yeni sekreter kadro politikası ve örgütlenme uslubunda reformcu bir çizgi izliyor. TKP onun zamanında yeni kadrolar devşirebiliyor. Bunu belli ölçülerde eskilere tavır alarak yaptığını zannediyorum. Mihri Belli ise, daha ziyade "eskileri" arkasına alarak konumunu güçlendirmeye çalışıyor. Nitekim bu çelişki 51 tevkifatı sonrası iyice su yüzüne çıkıyor ve Baştımar suçlanıyor. Baştımar "savunma" biçiminde de yenilikler öneriyor. Oysa "eskiler" buna yanaşmıyor. Baştımar, "ifadeleri" gerekçe gösterilerek "ihraç ediliyor.

Kanımca 51 tevkifatı TKP'nin yediği en önemli darbedir. Öncelikle örgüt baştan aşağı çözülüyor. (Şu an kimin anlattığını hatırlamıyorum ama, bir "eski tüfek" anlatmıştı: O zamanki polis şeflerinden biri, savcı Halil Ölçer'e dönüp diyor ki, "Açığa çıkmak istiyorlardı, işte şimdi açığa çıktılar". Bu, devletin TKP'ye bakışını özetliyor. Geçenlerde de bir devlet yetkilisi "açığa çıksınlar da kim kimdir bilelim" demişti. Devletin gözünde TKP'nin açığa çıkması hücrelerinin deşifre edilmesiyle eşanlamlı oluyor. Bunun buğun de önemini koruduğunu düşünüyorum.) Nitekim TKP bu tevkifatla birlikte, uzun yıllar Türkiye toprağında bir daha belini doğrultamıyor. "Dış Büro" faaliyetini saymazsak, bu 1973'e kadar böyle sürüyor.

Bu, o kuşağın kuşbakışı özetidir. Yoksa arada açılması veya irdelenmesi gereken daha birçok yön var elbette.

Gözlemler

Şimdi daha çok önem verdiğim bir boyuta gelmek istiyorum. O kuşağa dair tüm çalışmam boyunca edindiğim izlenimleri bir "Tipoloji" çalışması gibi, psikolojik özellikleri de katarak aktarmak istiyorum.

Öncelikle, o kuşakta sosyalizme derin bir inanç ve bağlılık olduğunu gördüm. İçlerinde öyleleri vardı ki, bugün genç bir militanda bile rastlanmayacak kadar coşku taşıyordu. Tabii ki, artık çok yaşlanmışlardı. Bazıları ciddi fiziki araz ve hastalıklar taşıyordu. Buna rağmen bir çoğu "sol memenin altındaki cevahir"i koruyordu. Güçleri yettiğince ve dilleri döndüğünce çevrelerine inançlarını taşıyorlar, ülkedeki kimi gelişmelerden sevinç veya üzüntü duyuyorlardı.

Bununla birlikte, solda ve dünyadaki kimi gelişmeleri, sosyalizmin bünyesinde yaşanan derin yenilikleri yeterince izlediklerini ve içlerine sindirebildiklerini söyleyemeyeceğim. Teori noktasında, adeta 1940'larda donup kalmışlardı, bir ölçüde tutucuydular. Hemen çoğu Stalin dönemi uygulamalarını "doğru" ve "gerekli" görüyorlardı. Bu noktada çok inatçı idiler. Eğer biraz esneyenler varsa, onlar da Gorbaçov öyle dediği, ya da "parti" öyle dediği içindi. Kanımca içsel bir dönüşüme ve anlamaya denk düşmüyordu. Hatta şaşırdıklarını bile söyleyebilirim. Teori dedik de, o kuşakta teorik birikimin oldukça düşük olduğunu, hatta bazılarında yok denecek kadar az olduğunu gözledim. Birkaç temel kavram dışında, soyutlama yapabilecek düzeyde bir bilgi düzeyleri pek yoktu. Bu durum, çoğu konuya sığ, dogmatik ve sekter bakmaları sonucunu beraberinde getirmişti. Tabii bir, iki istisna yok değildi. Ama dominant karakter buydu.

Bu boşluğu koyu bir inançla kapatmaya çalışmışlardı. Bu ise, teoriye adeta bir "din gibi" bakmaları sonucunu doğurmuştu. Onlar için sosyalizm öncelikle bir inanç meselesi idi. Harekete bağlanış tarzlarını bu duygu belirlemişti. (Tabii bu eksikliğe, o dönem kitap-yayın bul-

ma sıkıntısı neden olmuş olabilir). Ama bu, bir "kimlik" olmuştu.

Buna paralel olan ve galiba daha da kötüsü, kendi aralarındaki ayrımlara oldukça hoşgörüsüz ve düzeysiz yaklaşmalarıydı. Bireysel ve düşünsel farklılıklara karşı oldukça tahammülsüz ve otoriter bir söylem geliştirmişlerdi. Sonraki kuşak sol hareketlerde olduğu gibi, bir biçimde teorik tartışma geleneği hemen hiç yoktu. Zaten aralarındaki derin kavgalar bile ideolojik bir ayrıma denk düşmüyordu. Bu yüzden, yakın kuşağı motive eden kavramlarla düşünüldüğünde kesinlikle anlaşılamayacak (hatta garipsenecek), tamamiyle kendilerine özgü bir "iç mücadele" tarzları vardı. Son derece kişisel sürtüşmeler gözledim. Aradan onca zaman geçmesine rağmen, bu "hesaplaşmaları" aynı sıcaklıkta muhafaza ettiklerini hayretle izledim.

Yöntem olarak -maalesef- çoğu kez dedikodu, iftira, kişilik zaafları ve eksikliklerini ön plana çıkartarak hasmını küçük düşürme, çamur atma, vb., oldukça olumsuz bir tarzları vardı. Bu durum çoğu kez ideolojinin ve politikanın önüne geçmişe benziyordu. (Burada bir parantez açıp, tipik bir örnek olması bakımından bir anımı nakletmek istiyorum. Bir gün bir "eski tüfeğe" gittim. O zamanki bir MK üyesi hakkında, "O da zaten bir kıza tecavüz etmişti, iğfalciydi", dedi. Çok şaşırdım. Benim için ve galiba herkes için de "iğfal" tek bir şeyi imaje eder. "Yani, nasıl" filan dedim. "Yok yok, öyle değil canım, yani yatmışlar, kalkmışlar bir kız militanla", dedi. Burada ilginç olan, o kişinin hiç sevmediği MK üyesi hakkında böyle bir isnat uydurmuş olmasıydı. Dahası, normal bir sevişme eylemini "tecavüz" olarak görüyordu. Sırf o kişiyi sevmediği için. Üstelik neden sevmediğini de koyamıyordu). Giderek, bu durumun o kuşakta ortak bir ruh hali olduğunu yer yer üzülerek, yer yer de kızarak gözledim.

Yanısıra, hapiste ve polisteki tavırları da birbirlerine karşı bir "koz" olarak kullanıyorlardı. Biri, bir isim mi verdi, giderken bana bir "tiyö" olarak, "ona şu tevkifattaki tavrını sor, ama benim söylediğimi söyleme" gibi "bilgi yardımları" da oldu! Kendi geçmişlerine spekülasyondan arınmış bir "objektiflik" içinde bakamıyorlardı. Bu kuşakta gözlemlediğim önemli bir zaaf da sürekli "polis fobisi" altında oluşlarıydı. (Bu bir ölçüde normaldi belki, illegal mücadelenin zorluklarına ve ağır baskı koşullarına bağlanabilirdi. Ama artık bunu aşan bir "huy" olmuştu da.) Ve galiba en kötüsü kendi aralarındaki çelişkilerde hemen karşı tarafı "polis-mit ajanı" olarak suçlamaya hazır oluşlarıydı. Böylelikle hem kendilerini, hem de birbirlerini psikolojik olarak terörize ediyorlardı. Hemen herkes bu suçlamalardan nasibini almış görünüyordu üstelik. Mantık basitti! Kendileri "en doğru" idi, o halde öteki "karşı tarafın bir ajanı" olabilirdi! Şahsıma karşı da çok garip tavırlarla karşılaştım, burada zikretmeyeceğim. Çoğu bu işleri bırakmıştı. Ama kimbilir, belki de, bilinçaltlarında polisin halen onları önemsediği günleri özlüyorlardı.

Burada söylemekten kıvanç duymadığım bir kanımı belirtmek durumunda hissediyorum kendimi. Yakın bir zamana kadar bu kuşakla genç kuşaklar arasındaki bağ ve diyalog kopukluğunu bir "olumsuzluk" ve "dezavantaj" olarak görüyordum. Oysa bu gözlemlerden sonra, belki de tam tersine bunun bir "avantaj" olabileceğini düşünmeye başladım. Çünkü kendi aralarında uyguladıkları bazı olumsuz yöntemlerin genç kuşağa taşınması önlenmişti. Genç kuşak bundan bir ölçüde korunmuş, izole olmuştu. (4)

---

(4) Konu buraya gelmişken **Vartan İhmalyan'ın Anıları***'na kısaca değinmeyi uygun görüyorum. Tartıştığım kadarıyla kitabı okuyan genç kuşakta şöyle bir kanaat hakim: İhmalyan da bu dedikoduların bir tekrarlayıcısı. Onun da karşı çıkışı teorik değil, alabildiğince öznel...*

Bu yaklaşımda kısmi haklılık payı olmakla birlikte, İhmalyan'ın çok önemli bir farkı olduğunu düşünüyorum. Öncelikle bunları yazmış. Dahası, İhmalyan'ın bir ahlâkı var ve karşı çıkışını bunun üzerine temellendirmiş. Sizi bilmem ama ben İhmalyan'ı sevdim. Bir çocuk gibi şaşırmasını biliyor.

Devam ediyorum: 60'lı ve 70'li kuşaklar ülkede bir biçimde de olsa "devrim" beklediler. Bu kelime onlar için romantik ve mistik coşkularla bezenmiş temel bir dürtüydü. Hayal, meyal de olsa, ufukta hissettikleri bir şeydi devrim. Oysa söz konusu kuşakta bu beklentiye, dolayısıyla bu kelimeye rastlamadım. Bugün için basit sayılabilecek gündelik talepler, biraz olsun nefes alabilecekleri "demokratik ortam" neredeyse "devrim"e eşdeğerdi o kuşak için. En radikal hayal ve projeleri buydu.

Gene aralarında "işçi-münevver (aydın)" çelişkisi saptadım. Bunu sanki ayıpmış gibi saklıyorlar ya da "sakın yazma" diyorlardı. Aydınlar da işçi kökenlilere pek güvenmiyordu. Bilinçlerini eksik buluyorlardı. 1951'e kadar ki kadroların büyük çoğunluğu ise "göçmen" kökenliydi. Onlara "muhacir sosyalistler kuşağı" diyorum.

Bu kuşakta oldukça göze çarpan bir özellik de "yalnız" oluşlarıydı. 60'lı ve 70'li kuşaklar iyi-kötü bir kitle bağı kurmuşlar, sosyalizm sokaklara, meydanlara inmişti. Oysa bu kuşak toplum karşısında tam anlamıyla "marjinal" kalmıştı. İki çift laf edecek kafadar bir arkadaş bulmakta bile yer yer zorlanmışlardı.

Bu kuşağın ve TKP'nin, o dönemdeki gücü ile devletin baskısı ters orantılı olmuştu. O kuşak hiçbir zaman bir "devrimci durum" yaşamadı, "iktidar alternatifi" düzeyine yükselemedi. Buna rağmen, devlet abartılı bir "tehlike" politikası uyguladı. Bunda iki faktör önemli: Birincisi, devlette var olan "Rus düşmanlığı" (Sovyet fobisi) ile TKP eşanlamlı gözüktü. İkinci kuşağa vurulan darbeler ya Batı ile veya Sovyetler'le "dış ilişkiler" düzeyine göre zamanlanmıştı çoğu kez. İzmir'li Ahmet Bilge anlatmıştı. 51 tevkifatının savcısı Yarbay Halil Ölçer bir gün kendisine demiş ki: "Ahmet Bey, eğer marksizm Rusya'da değil de İngiltere, Almanya veya Fransa'da gerçekleşseydi, biz benimserdik." Bu itiraf Türkiye yönetici elitine hakim "Batıcı karakter"i çok güzel özetliyor bence.

Buna bağlı olarak o kuşak, döneminin "Türkiye gerçeği"nden ayrı düşünülemez kanımca. Kuşağın gelişmişlik düzeyi, Türkiye'nin gelişmişlik düzeyine paraleldi. Tüm sıkıntılar buradan kaynaklanmışa benziyordu. "İşçi sınıfı militanlığı" yapacaklardı, ama "sınıf" yoktu. Bilinç götüreceklerdi ama "bilinç" yoktu.

Sonuç olarak; bütün bunlara rağmen ve bütün bunlarla birlikte, gene de bu kuşak uzun yıllar tek parti rejimine ve ondan sonra da "güdümlü demokrasiye" karşı sesini yükselten tek kuşak olmuştur. Yegane muhalif ses onlardan yükselmiştir. Radikal ütopyayı onlar temsil etmiştir. Üstelik bunun faturasını ağır da ödemişlerdir. Bu bakımdan bütün günah ve eksiklikleri bir yana, ağır işkence, hapis ve sürgün cezalarını göze alarak, bu direnci gösterebilmiş olmaları, kanımca o kuşağın sevaplar hanesindeki en olumlu manevi miras olmuştur.

Her harekette bence iki tip insan var. Biri "idealistler" yani romantik bir şekilde harekete bağlananlar. Bunların kafaları politikanın üçkağıtlarına basmıyor. İkinciler ise "gerçekçiler". Bunlarsa ideolojinin beklentileri ile değil, günlük politikanın, erdemden uzak hırgürü içinde, alabildiğine başlangıç ütopyalarından uzaklaşan, tipik makyavelistler. Bence İhmalyan birincilerden. Sırf bu özelliği bile, bazı hatalarını, abartmalarının öznelliklerini unutturuyor bana. Bu insanlar bence hareketlerin vicdanı rolünü oynuyorlar. Ve zaman zaman her harekette ortaya çıkan bozulmalara karşı tek ses bunlardan geliyor. Onlar hesap yapmıyorlar, doğru bildiklerini söylüyorlar. Bu yüzden her hareketin bunlara ihtiyacı var gibi geliyor bana. İ.Bilen'den nefret ettiği kesin, ona demediğini bırakmamış. Aram Pehlivanyan da (A.Saydan) nasibine düşeni almış. Zeki Baştımar'a karşı biraz daha insaflı kalabilmiş. Anlattığı olaylar belki çok kişisel, ama o oranda da önemli. Çünkü bir "mücadele ahlâkı" çağrısı var. Ayak oyunlarını hazmedemiyor, saf ve temiz. Üstelik elinden gelen çabayı da gösteriyor bir yandan. Tek yanılgısı Stalin sonrası kruşçevci dönemden fazlaca ümitlenmesi.

Evet, bu kuşakta çok dedikodu duydum. Hiçbiri İhmalyan'daki temiz, çocuksu duygulara benzemiyordu. Bunu bir sayfalık önsözünde görebiliriz. Onun için "iyi"ler ve "kötü"ler var. İhmalyan'ı anlıyorum ve ondaki bu ruh temizliğine saygı duyuyorum, kim ne derse desin, çünkü bir ahlâka dayanmayan her türlü politik ilişki, sonunda sadece ve sadece "politik"tir. Kuru kuruya politika ise ne yenilir, ne de yutulur birşeydir. Herşey bir yana, İhmalyan'ın anılarından alınacak en önemli ders kanımca budur.

GERÇEKLER SAPTIRILAMAZ..!

Dr.Hulûsi DOSDOĞRU

1946'da kurulan Türkiye Sosyalist Partisi, tek başına solu derleyip toparlayacak siyasal kadrodan, teorik ve pratik güçten tümüyle yoksundu.

Son zamanlarda sol ve solumtrak yazın çevrelerinde, Türkiye Sosyalist Partisi ve kurucusu Esat Adil Müstecaplıoğlu hakkında, belgelerden çok varsayımlara dayandırılmak istenen bir takım abartılı değerlendirmelere gidilmektedir. Avukat Müstecaplıoğlu'nun partisini kurmadan önce, Dr.Şefik Hüsnü Deymer'e, program ve tüzüğünü gösterip, onayını aldığı belirtilerek, bu danışmadan, Dr.Deymer'in kurulacak partiyi tam destekleyeceği anlamı çıkartılıyor. Oysa kâğıt üzerindeki formül pratiğe geçirilirken, çoğu zaman saptırılmış olabilir. Ayrıca kuruluşta çekirdek, güçlü bir kadronun bulunmaması, işi başından yatırır. Nitekim olayımızda durum, ne yazık ki, böyle gelişmiştir. Gerçeği görmezden gelip, tüzük ve program danışılmasını, tam destek ve (icâzet)mişçesine kasden yanlış yorumlayanlar, Sosyalist Partinin açılışından birkaç ay sonra Dr.Şefik Hüsnü Deymer'in Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'ni kurmasını, kendisi ve takımının aktif legal politikadan uzaklaşacağından korktuğu için yaptığını, böylece de sol gücü bölüp, egemen çevrelerce öteden beri bilinip izlenen illegal çalışmaları nedeniyle fincancı katırlarını ürkütüp, legal solun palazlanırken budanmasına yol açtığını söyler ve yazar-gezer olmuşlardır.

Böyle bir abartılı yorum ve suçlama, gerçeklere tümüyle aykırıdır. Esat Adil Müstecaplıoğlu partisini kurarken, Mustafa Börklüce (Sarı Mustafa) ve onun eniştesi -illegal partiden birkaç arkadaşı ile birlikte kısa süre önce, örgüte haber vermeden ayrılan- Hüsamettin Özdoğu (Hüsam Usta)'dan yararlanmak istemiştir. Sosyalist Parti'nin tüm sendikal çalışmalarını, teorik ve pratik olarak -tavandan tabana doğru ters bir uygulama saplantısına kapılsa da- Hüsamettin Özdoğu ele almıştır. Sarı Mustafa gibi illegale kuyruk acısı bulunan İbrahim Topçuoğlu da o kritik dönemde Müstecaplıoğlu'na akıldânelik etmiştir.

16 Aralık 1946'da Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ve Türkiye Sosyalist Partisi ve bunlara bağlı tüm sendikalar kapatılıp, mensupları tutuklandıktan sonra, birlikte sürdürülen bitmez tükenmez bir sorgulama ve askerî (sıkı)yönetimde başla-

yıp, sivilde devam eden uçsuz bucaksız bir yargılamanın sonuna doğru, avukat Müstecaplıoğlu'nun ilgili mahkemede yaptığı sözlü ve yazılı son savunmasında; kendisinin ve partisinin TSEKP'nin kurucu ve yöneticilerini illegalden legale çıkmaya âdeta zorladığını, yine bu telkinlerle onlardan daha önce ayırtılan Hüsamettin Özdoğu ve arkadaşlarının partisine katıldıklarını, böylece de yerüstüne kaydırılmış yeraltı çalışmalarının aydınlığa kavuşturulduğunu, bu işten taltif beklerken, kendisinin ve partisinin onlarla birlikte suçlandırılmaya kalkışıldığını, bunun yürürlükteki yasalara aykırı olduğunu, en kısa zamanda partisinin aklanarak, mensuplarının özgürlüklerine kavuşturulmasını istemiştir. Böyle bir savunmanın açık provokasyon yanı görmezden gelinse de, anlatmak istediği şey ortadadır.

TSEKP ve TSP'nin tüzük ve programları şöyle bir üstünkörü karşılaştırıldığında, temelde sanki büyük bir fark pek yokmuş gibi görünürse de, bugüne kadar bu iş derinlemesine incelenmemiştir. Kaldı ki, uygulamada her iki partinin toplumculuğu yorumu birbirinden çok farklıdır.

TSP sendikal kurumlaşmayı tepeden (tavandan) tabana doğru geliştirmeye kalkışmıştır. TSEKP ise tabandan tavana doğru sendikalaşmayı sağlamaya çalışmıştır ki, doğrusu da budur. Nitekim TSEKP'nin önayak olduğu sendikalar, tabandan örgütlendiklerinden kısa bir sürede kurulup gelişerek, aralarında birleşip İşçi Sendikaları Birliğini kurmuşlarken, TSP'nin federasyon ve konfederasyon adı ile tavandan kurmaya zorladığı şey, boş bir kalıp olarak kalakalmıştır.

Bu iki sosyalist parti çok kısa süren çalışmalarını kendi çaplarında yürütmeye çalışırlarken, Türkiye Sosyalist Partisi'nden gelen bir çağrı ile birleşmek için, her iki partiden seçilen birer üye ve parti başkanları ile toplanıp görüşmüşlerdir. Ancak bu toplantılarda, Sosyalist Parti'nin ısrarla ileri sürdüğü "birleşmek için önce her iki parti de kendini feshetsin, sonra birlikte kaleme alınacak yeni bir program ve tüzük altında biraraya gelinsin" formülü, yetkililerin sürekli, öküz altında buzağı aradığı öyle kritik bir dönemde mümkün olamadığından kesin bir karara bağlanamamıştır. Burada öncelikle şunu belirtmekte yarar olduğu kanısındayım. Sosyalist Parti'den gelen bu birleşme önerisi, bu partide işlerin çıkmaza saplanıp, yürümez hale geldiği bir döneme rastlamış, istek bu parti tabanından gelmiştir.

Avukat Esat Adil Müstecaplıoğlu, sosyalizmi düşün ve yazıları ile benimsemiş, toplumculuğun memleketimizde köklenip, dal budak salmasına gücünce katkıda bulunmuş, cezaevlerinde süregelen ortaçağ koşullarının giderilmesine çalışarak, işyeri bulunan açık cezaevlerinin kurulmasına önayak olmuş, Türkiye'de sosyalist bir partinin kurulmasına can-ı gönülden inanmış ilerici bir aydın yazar olmasına rağmen, kendisini çok daha yakından tanıdığını sandığım, partili arkadaşı yazar Asım Bezirci'nin Cönk Dergisi'nin Mart 1989 sayısında çıkan yazısında belirttiği gibi, ben de, Müstecaplıoğlu'nun köklü bir marksist kültürü bulunduğu kanısında değilim... Öyle sanıyorum ki, Müstecaplıoğlu teorik ve pratik bakımdan bu sosyalist parti kuruculuğu açığını, o zamanki danışmanları bilinen, Mustafa Börklüce, İbrahim Topçuoğlu,

Hüsamettin Özdoğu gibi başka bakımlardan yetersiz kişilerle kapatmaya çalışmış ve tabii başarıya ulaşamamıştır.

Kuşkusuz o zaman musluk başlarında bulunanlar, çok partili demokratikleşme sürecinde, yalnız kendileri gibi düşünen, kendilerinden çıkma sağa yeşil ışık yakıp, solu hep oyundan oyuna sürükleyerek, bize özgü olarak öğündüğü solsuz demokrasi (!) ye koşulmamış olsalardı, hâlâ acıları çekilen bunca sosyo-ekonomik ve siyasal bunalım meydana gelmezdi. Türkiye'nin en eski siyasal örgütü olmasına rağmen, sol'u legal olarak sürekli sil-baştana zorlayan işte bu tepeden tırnağa antidemokratik tutumdur. Sol'un ense kökündeki Demokles'in kılıcı (141-142) ona hâlâ soluk aldırtmamaktadır.

1946'larda Türkiye Sosyalist Partisi o hali ile teorik ve pratik açıdan tek başına toplumculuğu kurabilecek güçte değildi. Egemen çevrelerin, gerçek solu, her an suyunu bulandırdığını bahane ederek onu parçalayıp yutacağı da biliniyordu. Ortamın bunca elverişsizliğine rağmen Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisinin kurulmasını kaçınılmaz kılan dış ve iç zorunluluklar vardı. Musluk başlarındakiler açıkça, kendileri tarafından kurulmayan bir sola yaşama hakkı tanımayacaklarını söyleyip duruyorlardı. Bu söylediklerini sonuna kadar inançla uyguladılar. O dönemde iki sosyalist partiyi kapatıp dağıtmak için illegali bahane edemeseler de, bir başka kulp bulurlardı. Nitekim buna benzer bir suçlamayı daha sonra Türkiye İşçi Partisi'ne yaptılar. Üstelik Türkiye İşçi Partisi, fincancı katırlarımızı ürkütmemek için (sosyalist) sözcüğünü başlığına almamıştı. Egemen çevreler Türkiye İşçi Partisi'nin her tür kaba saldırıya karşın yine de örgütlenmesini sürdürmesi üzerine Aybar'ın partiye bir paratoner olduğu lafını ortalıkta döndürmeye başladılar. Onlar da aslında çok iyi biliyordu ki, partiler, hele toplumcu partiler kişilere bağlı kuruluşlar değildirler. Diyeceğim, son hesaplaşmada konu, egemen çevrelerin kasten ortaya attığı böyle sığ, uyduruk bahanelere indirgenemez. Gerçek solu demokrasiden dışlamaya zorlamak, sol'suz ya da uyduruk bir solla göz boyamaya kalkışmak, toplumumuzu sürekli olarak açmazlara, bunalımlara sürükler durur. Günümüzde de çekilen bunca siyasal, sosyal ve ekonomik bunalımlarda, memleketimizde gerçek sola hâlâ legal örgütlenme olanağı tanınmamış olmasının payı büyüktür. Gerçek sol her tür sosyal-ekonomik-politik çıkmazda kör düğümleşmeyi önleyen alternatifler üretir. Dünya politikasında bunun sayısız örneği vardır.

Olayımızda TSEKP'nin çok kısa bir zamanda yurt çapında örgütlenme işini ele alıp, kendi kısıtlı olanaklarıyla serpilip gelişmesi o zamanki egemen güçleri ürkütüp telaşlandırmış, tutuklama işlemine kara kuşi saldırılarla önce Antep ve ardından da Eskişehir'de başlanmış, en sonunda da 16 Aralık 1946'da tüm partiye ve onun desteklediği işçi sendikaları ve sendikalar birliğine çullanılmıştır. Bu arada, aslında kendi yetersizliği içinde bocalayan Sosyalist Parti de aynı hışma uğramıştır...

Dayanılmaz demokratik dış baskılardan sonra, sürekli demokratik olmaya özenen Türkiye'de işçi sendikalarının kurulup gelişmesine, egemen güçler ancak bu kuruluş-

ların içlerine ve başlarına kendi elemanlarını getirip, onları avuçları içine almak koşuluyla koşulmuşlardır. Onların da yine ilk çekirdeklerini, kapatıp dağıttıkları TSEKP'nin gerçekleştirdiği sendikaların sağa sola saçılmış üyelerinden elde ettikleri bilgi ve becerilerle (*) oluşturmuşlardır. Bütün bu gerçekler, o dönemi yaşamış ve bu konularla ilgili herkes tarafından bilinirken hâlâ ipe sapa gelmez uydurma yorumlar üretilmeye çalışılması, doğrusu düşündürücüdür.. Ama gerçekleri saptırmaya, egemen güçler de dahil kimsenin gayrı gücü yetmez...

(*) Türkiye'de, Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ve onun desteğiyle kurulan işçi sendikalarının tepeden inme bir baskı ile 16 Aralık 1946 da kapatılıp üyelerinin çil yavrusu gibi dağıtılmasından sonra, CHP iç ve dış sosyo-politik baskılara dayanamayarak, önceden öcü belledi̇ği işçi sendikalarını güvendiği elemanlarına kurdurmak zorunda kalmış, bu işin ön hazırlıkları için Dr. Rebii Barkın ve yazar Sabahattin Selek'i seferber edip, bunlara Babıali'de bir büro kurdurarak, eski dağıtılmış sendikalardan kalma dokumacı, matbaa işçisi, kunduracı, tütün işçisi, tornacı-tesviyeci... lerin bu konudaki bilgi ve becerilerinden yararlanma yollarını oluşturmuşlardır. İlk Türk-İş başkanı Seyfi Demirsoy'un da bu konuda gazete satırlarına geçmiş beyanatı vardır. Demirsoy bu gazete beyanatında "10 yıldan fazla bir zamandan beri Türkiye'de sendikal kuruluş meseleleri ile sollarla elele uğraştıklarını" açıklamaktadır.

Memleketimizde işçi sendikalarının örgütlenip, yurt düzeyinde dal budak salması da şimdiye kadar belirtilmeye çalışıldığı gibi, damdan düşercesine ve CHP'nin kendi elemanları ile kurma girişimiyle olmamıştır. Bunun ülkemizin geçmişinde yıllar yılı illegal, legal sürdürülen büyük bir hazırlık ve çekişme dönemi geçirdiği bilinmektedir. Güneş balçıkla sıvanamayacağı gibi, bu tür temel sosyal toplum sorunlarımızda da asla tarihsel zorunlu süreç örtbas edilemez.

Dipnotsuz Düşünceler

ESKİMEYEN EMEK

Halil KORKMAZ

ÖNNOT: Aşağıdaki düşünceleri girişi, gelişmesi ve sonucu olan bir dizge içinde düşünmeyin. Anlık, günlük, gecelik etkileşimler içindeki düşünceler. Gelin bu düşünceleri birlikte sorgulayarak yeniden üretelim.

Bugünlerde bir "EMEK"tir düşünür oldum. "Taktım emeğe". Nasıl takmayayım? Hangi taşın altını kaldırırsanız bir "EMEK"tir çıkar karşınıza. Bir de çok kolay sarılırız emeğe. Sevgiyi açıklarken, sömürüyü gösterirken, politika yaparken. Onsuz yapamayız bir türlü. Ama değerini bilerek mi? Yanıt: I-ıh. Boşa harcar dururuz o, bizi yaratan emeği.

Aklıma ilk "ekonomi-politik okumaları" geliyor. Somut emek, soyut emek. Somut emek kullanım değerini, soyut emek değişim değerini yaratır diye...Öğrenmeye çalışırdık, yanıbaşımızdaki emeğin "ekonomi politikçesi"ni. Biraz zor kavramıştım o zamanlar. (Hâlâ da kavradığımı söyleyemem). Yanıbaşımızdaki emek diyorum. Biz marksizmle tanışmadan da emek bizimleydi. Birileri yaşamlarını sürdürmek için, birileri iktidarlarını korumak için ve bizler de devrim için Emek harcardık. Kısacası hepimiz (sınıf ayrımı yapmaksızın) değişik istem ve hedefler için emeği harcadık durduk. (Hâlâ da harcıyoruz.)

"EMEK EN YÜCE DEĞERDİR". Bir grev yerinde okumuştum ilk kez, emekle politik olarak tanışmadan önce. O zamanlar bu belgiyi hep eksik düşünmüştüm. Bez afişte yazan emek bizim emeğimiz, yani o dönemin söylemiyle işçilerin, köylülerin

tüm ezilenlerin emeğiydi. Ya karşımızdakilerin harcadıkları emek? Niteliği ne olursa olsun, onlar da bize karşı emeği kullanmıyorlar mıydı, emek harcamıyorlar mıydı? Parantez - Aklıma hemen "HAKLI EMEK", "HAKSIZ EMEK" diye bir ayrım geldi. Sanırım o dönemde anlatmak istediğimiz de, bizi baskı altında tutmak isteyen emek harcanımı yani, haksız emek değil, bizim "özgür bir gelecek" için çok yönlü harcadığımız haklı emekti. Parantezi kapatıyorum. O dönemdeki emeğe tek yanlı bakış, BİZİM EMEK dışında, sizin emeğinizi, onların emeğini, kısacası başkalarının emeğini inkara kadar vardı. Ama emek hâlâ yanıbaşımızdaydı. O kimi zaman ÇATIŞAN EMEK, kimi zaman UYUM SAĞLAYAN EMEK, kimi zaman HAKLI EMEK, kimi zaman HAKSIZ EMEK'ti. "Emek en yüce değerdir" belgisini görürsem eğer, soracağım asana veya yazana; "HANGİ EMEK" diye?

Biraz önce uyum sağlayan emekten (veya emek uyumu) söz ettim. "Ne ola ki" diye sorarsınız belki. Anlatayım. Emek uyumunu evde duvarları boyarken düşündüm. (Sakın senden önce düşünen boyacılar da var demeyin). İstemeye istemeye bir emek harcıyordum. (İşte bir emek harcanımı daha; GÖNÜLSÜZ EMEK. İnsan ne kadar da kolay ekliyor herşeyin sonuna emeği). O sırada TRT 3'te film müzikleri. Bir taraftan badana, bir taraftan müzik derken, birden hızlanmaya başladım. Artık GÖNÜLLÜ EMEK harcıyordum. Çünkü radyoda Woody Allen'in Radyo Günleri filminin müziği çalıyordu. O müzik başlar başlamaz bende gönüllü, zevkli bir iş isteği uyandı. O sırada düşündüm. Burada bir emek uyumu var, dedim. Daha önceden harcanmış bir emekle (filmı ve müziği için harcanan BİRİKMİŞ EMEK), badana yaparken harcadığım emek (CANLI EMEK) arasında. Sonra düşünmeye başladım. Acaba yaratılan her değer bir emek uyumu sonucu mu ortaya çıkıyor? Acaba her insan ilişkisinde, her politikada bir emek uyumu var mı? Biraz klasik yol izleyerek, biraz da gerilere giderek görmeye çalışalım isterseniz. (Her zamanki gibi Türkiye dışına). İlk insanın ilk aletleriyle uyumu sonucu kazandıkları...Yok yok. Çok gerilere gittik. Sanayi devrimini hepimiz biliriz. İşçilerin ilk makina kırma eylemlerini de. İşçiler bu eylemleriyle BİRİKMİŞ bir EMEKLE ÇATIŞMA içine girmiş, daha sonra çatışmanın çözümsüzlüğünü görüp, birikmiş emekle uyum içine girmişlerdi. (Sonuçta o birikmiş emeğin -makinaların- nesnelliği karşısında, canlı emek uyum sağlayarak makina kırma eyleminden vazgeçmiştir.) Burada emek birikmiş emek olarak nesnellik, canlı emek olarak öznellik içermekte. Burada bir uyum var. İşçilerin makinalarla, öznenin nesneyle, canlı emeğin birikmiş emekle bir uyumu. Uyum derken şunu da unutmayalım. İşçiler üretim sürecinde makinalarla uyum sağladılar. Ya üretim sürecinin (fabrikanın, işletmenin vb.,) dışında.

Orda ise karşımıza hepimizin çok iyi tanıdığı çatışan emek çıkmakta. O çatışan emek ki, taviz vermeyen, haksız emeğe karşı kıran kırana bir sınıf mücadelesi yürüten emek. İsterseniz biraz daha yakına gelelim. 1917 Ekim'i, haklı emeğin zaferi. Ama çatışan haklı emeğin. Öyle ki, bu çatışma haklılığın sınırlarını aşarak (Stalin döneminde) haksız emeğe kadar dönüştü. (Biraz koşturarak düşünmeye başladım. Sanayi devrimi, 1917 Ekimi, Stalin derken neyse...)

Bunları niye düşünüyorum. Bugüne kadar emeği hep çatışan emek olarak sınırladık. Biraz önce sıraladığım "çatışan emek", "uyum sağlayan", "haklı emek", "Haksız emek" vb., belirlemeler, aslında insan davranışının birer biçimi aynı zamanda. İnsan kimi zaman çatışır, kimi zaman haklıdır, kimi zaman haksız, kimi zaman uyum sağlar. Ama insanı hep çatışan emek taşıyıcısı olarak sınırlarsak, diğer davranış biçimlerini hangi "ALEM" sahiplenecek?

Kısacası bana soracak olursanız; yaratılan her değerde, her ilişkide, her politikada bir emek uyumu da var.

Bu emek uyumu:

1- HAKLI EMEK'le HAKSIZ EMEK arasındaki uyum olabilir.
2- BİRİKMİŞ EMEK'le CANLI EMEK arasındaki uyum olabilir.
3- CANLI EMEK'le CANLI EMEK arasındaki uyum olabilir.
4- HAKLI EMEK'le HAKLI EMEK arasındaki uyum olabilir.
5- HAKSIZ EMEK'le HAKSIZ EMEK arasındaki uyum olabilir.
6- GÖNÜLLÜ EMEK'le GÖNÜLSÜZ EMEK arasındaki uyum olabilir.
7- vb.

ARANOT: Uyum konusundaki bu sıralamaları bir test sorusu gibi algılamayın. Daha fazla bilgi için önnot.

SONNOT: DÜŞÜNELİM

KABAHATİN BÜYÜĞÜ KİMDE?

Türk-İş Genel Kurulunda Grupçuluğun İflası

Aziz ÇELİK

Türk-İş 15. Genel Kurulu öncesinde kamuoyundaki yaygın beklenti son yıllarda işçi hareketinde yaşanan dinamizmin ve tek tek sendikalardaki değişikliklerin konfederasyon üst yönetimine yansıyacağı şeklindeydi. Türk-İş'in demokratik, güçlü ve mücadeleci bir merkezi sendikal örgüt durumun getirilmesi yolunda önemli adımlar atılması beklentisi yaygındı. İşçiler de özlemlerinin yönetime yansımasını istiyorlardı. Ancak 15. Genel Kurul yaygın beklentinin aksine bölünme ile, solun gücündeki artışa ters orantılı olarak yalıtlanmasıyla, Şevket Yılmaz'ın fanatik sağ'a itilmesiyle sonuçlandı. Türk-İş merkez yönetimini büyük bir farkla liberal-fanatik sağ ittifak aldı. Delegasyonda yüzde 40'ı aşan bir ağırlığı olduğu ortaya çıkan sol ve sosyal demokrat eğilimin listesi 5-0 kaybetti. Dimyata pirince gidilirken evdeki bulgurdan olundu. Fakat bu sonuç hiç de sürpriz değildi. Genel Kurul öncesi yaratılan sağ, sol, sosyal demokrat ayrımına dayalı kutuplaşmalar bu sonucu ta baştan koşullamıştı. Alınan sonuçta asıl sorumluluk grupçu, ekipçi, elegeçirmeci anlayıştadır. Bu anlayış geçen genel kurulunda da (14. Genel Kurul) temel zaafı olmuştu. 15. Genel Kurulda da aynı hatanın tekrarlanmaması için Türk-İş'te etkin eğilimlerin (liberal, sosyal demokrat ve marksist) ortak, geniş tabanlı bir yönetim oluşturumaları zorunluydu. Ancak sol içinde bu ittifakın telaffuz edilmesine bile tahammül edilemiyordu. Genel Kurul öncesinde bir yazımızda "bölünme ve yalıtlanma tehlikesinin ya hep ya hiç mantığının bu genel kurulda en büyük tehlike olacağını" vurgulayıp geniş tabanlı bir yönetim ve nispi temsile dayalı bir model önerdiğimde(1) "Şevket Yılmaz'ın yeni destekçileri"olmakla, "Şevket Yılmaz'la kader birliği etmekle" suçlanmıştım (2). Ne yazık ki, bu saptamamız doğru çıktı. Sonuçta Şevket Yılmaz'ın fanatik sağla ittifak yaparak açık farkla seçimi almasının ve tabanın özlemlerinin yönetime yansımamasının objektif sorumluluğu grupçu anlayış ve çıkışlardadır. Türk-İş'i topyekün ele geçirme politikası tıpkı bir bumerang gibi sahiplerini vurmuş radikal karşıtlık görüntüsüne rağmen nesnel olarak Şevket Yılmaz desteklenmiştir.

Sağcılık-Solculuk Tasfiyecilik

Bir sendikada sağ sol ayırımı yapılması, yalnız solcu işçilere yönetim yolunun açılması, yönetimlerin yalnız bir grup tarafından ele geçirilmesi sendika tanımına aykırıdır. Farklı politik eğilimler sendikalar, ve demokratik örgütlerde ortak sınıfsal, mesleksel vb. çıkarlar doğrultusunda ortak yönetimi gerçekleştirmeyi kurum içlerine sindirmelidir. Bunun tersi tasfiyeciliği, örgütsel istikrarsızlığı ve bölünmeyi getirir.

15. Genel Kurul öncesinde çok net bir sağ-sol bloklaşma yaratıldı, kışkırtıldı.Bu bloklaşmada, bugün varılan sonuçları öngöremeyen ancak samimiyetle tabanın özlemlerinin yönetime yansımasını isteyen unsurlar oldukta fazlaydı. Ancak bu iyiniyet yetmedi. Kutuplaşma sonuçta, örtük de olsa DYP eğilimli liberal kesimin tasfiyesine yöneldi. Bu kutuplaşma basında *"Türkİş'te sağ-sol netleşmesi"*, *"Kanatlar pusuda"*, *"Sağ kanat aday arıyor"*, *"Türk-İş'te ilk kez delege çoğunluğu solda"*, *Türk-İş'te sağcılık iflas etti"* biçiminde yankılanıyordu. (3) Ne yazık ki, bu kutuplaşma imajını silmek için hiçbir çaba harcanmadı. Tam tersine, geniş tabanlı bir yönetim konusunda köprüler aylar öncesinden atılmaya başlandı. Sol ve sosyal demokratlar adına genel kuruldan birkaç ay önce yapılan bir açıklamada mevcut anlayışla (liberallerle -A.Ç.) ittifakın kesinlikle kabul edilmeyeceği, bunun zaman kaybı olduğu söyleniyordu. (4) Oysa liberaller Türk-İş'e belirleyici bir güce sahipti. Bu gücü dışlayarak seçimi sayısal olarak almak mümkün olsa bile, yönetmek fiilen mümkün değildi.

Türk-İş Genel Kuruluna ilişkin ilk çıkışlar kolektiviteden uzak, kişi kültüne karizma yaratmaya yönelik kişisel çıkışlar oldu. Türk-İş'te yeni bir beşli isteniyor ve mevcut yönetimle ittifak yapmayı telafuz edecek olanların rezil kepaze edileceği açıklanıyordu. (5) Ya hepsi bizden olacak ya hiçbirimiz olmayacağız. Oysa genel kurul sonuçları birkez daha mutabakata dayanmayan yönetim modellerinin çözüm getirmeyeceğini gösterdi.

"Anlayış Farkı"

Türk-İş'te sol ve sosyal demokrat söylemde "anlayış farkı" çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu genel kurulda da anlayış farkının altı çizildi ve solun *ilkeler deklerasyonu"* hazırlandı. Bu deklerasyonda *"Türk-İş'in mevcut yönetimin uygulamaları ve sendikacılık anlayışı üye sendikaların farklıdır"* deniyordu. (6) Oysa sorumluluğu sadece merkez yönetimine atmanın olanağı yoktu. Sorumluluğun ağırlıklı kısmı merkez yönetiminde olmasına rağmen eksik, hata ve yanlışlarda sendikaların tek tek payı yok muydu? Başkanlar kurulunun payı yok muydu? Merkez yönetimi ile sendikalar çin seddi gibi ayrı mıydı?

"İlkeler deklerasyonu" açıklandığında dağ fare doğurmuştu. Deklerasyon Türk-İş'in bütün olumsuzlukları merkez yönetimine yıkma kolaycılığıyla hazırlatmıştı. Oysa az veya çok herkesin bu olumsuzluktan payı vardı. Ama hiç kimse özeleştiriye yanaşmıyordu.

. İlkeler deklerasyonu sadece sol ve sosyal demokrat eğilimli bir grup tarafından hazırlandığı için, söylem olarak geleneksel anlayaşın dışına çıkmayı denese de özde aşamıyordu. Çünkü, özde bunu aşamıyordu.çünkü ekip ve grup anlayışı geleneksel anlayışın ta kendisidir. İlkeler deklerasyonu içerik açısında da farklı bir anlayış ortaya koyamamıştır. Ortak noktalar yerine farklı anlayış noktaları telafuz edilse dahi, "fark" yoktur. Şöyle ki; Deklerasyonda yer alan en önemli ve acil istemlerin hemen hemen hepsi (7) Türk-İş'in daha önce yayınlanmış dökümanlarında ve 15. Genel Kurul çalışma raporunda yer alıyordu. Farklı amaç ve ilkeleri zorlama olarak oluşturmanın olanağı yoktu. Çünkü deklerasyonda ve Türk-İş belgelerinde yer alan birçok ilke ve amaç son yıllarda yükselen işçi hareketinin ürünleriydi.

Bu ilkeler deklerasyonunun neden sol ve sosyal demokratlar tarafından hazırlandığını anlamak ise mümkün değildir. Çünkü pekale bu deklerasyonu liberallerde imzalayabilirdi. Söz ile eylem arasındaki uyumdan söz edilecekse, bunun sağda da solda da örneklerini görmek mümkündür. Bu deklerasyonu liberallerin de katılmıyla oluşturulabilir ve mutabakata dayalı bir yönetim yolunu açabilirdi.

Türk-İş'te giderek bir anlayış farklılaşması olduğu doğrudur. Ama bu farklılaşma sanıldığı gibi bir sağ-sol farklılaşması değildir. Bu anlayış farkı, teslimiyetten mücadeleye evrilen bir çizgide, teslimiyette ayak direyenlerle şu ya da bu ölçüde-gelişmeye ayak uyduranlar arasındadır. Türkİş'in çizgisindeki bu evrimi sadece sola mal etmek ise abartma olacaktır. Bu gelişme dipten gelen dalganın bir çok sendikacıyı geri dönülemez bir noktaya getirmesidir.

Abartılan Güç ve Düşülen Tuzak

Sendikal harekette temel zaafı oluşturan grup, ekip temelli anlayışlar Türk-İş'te solun ve sosyal demokratların gücünün abartılmasıyla birleşince sonuç hezimet oldu.İlkeler Deklerasyonunu 19 sendika imzalamıştı. Daha sonra Yol-İş sendikasının desteğini çekmesiyle bu sayı 18'e düştü. (8) Bu sendikaların delegasyonlarının tulum oy kullanacağı varsayılsa bile (ki birçok sendikanın fire vereceği biliniyordu) toplam delege sayısı 188 oluyordu. Türk-İş'ini toplam delegesi ise 420 idi. Nitekim genel kurulda sol listenin aldığı en yüksek oy 173 oldu. Yine bu 18 sendikanın üye tabanı 500 bin civarındaydı, Türk-İş'in 1/3 ünü oluşturuyordu ve Türk-İş'in üç büyüklerinin (Teksif, Tek Gıda-İş ve Yol-İş) desteğinden yoksundu. Bunun ötesinde Türk-İş genel kurullarında sosyal demokratlık her derde deva ebegümeci haline gelmektedir. Herkes sosyal demokrat bir görüntü verme gereğini hissetmektedir.

Bu durum da çok önemli bir yanıltıcı faktör olmuştur. Bir sağ-sol kutuplaşma durumunda merkeze daha yakın görünmeyi başaran Şevket Yılmaz ılımlı ve ikircimli oyları toplamaktadır.

Sağ-sol bloklaşma sağda reaksiyon doğurmuş ve daha önce mahkemelik olan liberallerle fanatik-sağ oldukça pragmatik bir ittifak yapmıştır. Böylece fanatik sağın delege ağırlığı azalmasına rağmen etinlikliği artmıştır. Sağ-sol kümeleşme antikomü-

nist bir söylemi tahrik etmiş, sendikalar arasında yeni yapay sorunlar doğurmuştur. Sonuçta, solun delege ağırlığı artmasına rağmen yönetimden yalıtlanmasına yol açmıştır. Sol ve sosyal demokrat liste geçen genel kurulda yüzde 35 oranında oy almıştı. 15. Genel Kurul sonuçlarına göre bu oran yüzde 40'ı aştı. Öte yandan, Şevket Yılmaz'ın listesinde bir sosyal demokrat adaya yer vermesi bir kısım sol oyların buraya kaymasına yol açtı. Şurası ilginçtir ki, sol ve sosyal demokrat liste tümüyle sol görüşlülerden oluşurken, Şevket Yılmaz'ın listesinde bir sol adaya yer verebiliyordu. Böylece liberaller ittifaklar sorunundaki ustalığını bir kez daha göstermiş oluyordu. Yine liberallerin sol sosyal demokratlarla daha geniş bir ittifak yapma istekleri kulislerde sıkça konuşulduğu gibi, basında da yer aldı. Ancak bu yaklaşımlar "mevcut yönetim yıpranmıştır tümüyle değişmelidir" mantığıyla reddedildi.

Güç abartmasına diğer bir örnek ise, fanatik sağın adayının 253 oy alarak en yüksek oyu toplaması ve karşısındaki sosyal demokrat adaya 97 fark atması oldu.

Heder Edilen Potansiyel ve Kayıplar

Türk-İş delegasyonunda varolan dinamik ve mücadeleci potansiyel genel kurulda izlenen yanlış politikalar yüzünden heder edilmiştir. Türk-İş tabanının büyük bir bölümünün yönetimde ifade edilmesinin önüne bilerek ya da bilmeyerek geçilmiştir. Türk-İş'te ilk kez, geniş tabanlı, mücadeleye, demokratikleşmeye açık bir yönetim bu kadar yakınken, dipten gelen dalganın yönetime yansıması olanaklıyken *"kaleyi yıkma"* anlayışı yüzünden sonuç alınamamıştır. Liberallerin tasfiyesi sonucunu doğuracak bloklaşmalar sağı kemikleştirmiş ve olası olumlu gelişmelerin de önüne geçmiştir. Bağımsız sendikaların Türk-İş'e üyeliği konusunda Genel Kurul öncesi var olan eğilim liberallerin fanatik sağa itilmesi sonucu ortadan kalkmıştır.Liberallerin fanatik sağla yaptıklari ittifak sonucu bağımsız sendikalar konusunda taviz vermişlerdir. Öte yandan, AAFLI ile ilikilerin kesilmesi konusunda Türk-İş'te oluşan kamuoyu yine bu sağ-sol bloklaşma yüzünden olumsuz bir hal almıştır.

Sağ sol bloklaşmanın bir diğer olumsuzluğu ise demokrasi mücadelesinde liberallerin dışlanmısına yol açacak bir eğilim başlatılmış olmasıdır.

Herşeye Rağmen

15. Genel Kurulun yönetimsel sonuçlarının bütün olumsuzluğuna rağmen, "kabahatin büyüğünün" genel kurul boyunca izlenen dar grupçu, ele geçirmeci, bölünmeci birliktelikleri öneçıkaran anlayışlardan kaynaklandıgını saptayarak, önümüzdeki dönem buna uygun davranmak gerekiyor. Bu sonuçlardan sonra " *Türk-İş değişmez"* tezleri yine ortaya atılacaktır; yeni arayışlar ortaya çıkabilecektir. Oysa Türk-İş değişir, değişir ama öncelikle değişmesi gereken dar grupçu anlayışlardır, sendikalardaki sağcılık-solculuk mantığıdır. Bu değişmeden, ne Türk-İş değişir ne sendikal hareket yol alabilir, ne de bugünü yakalayabilir.

15. Genel Kurul işçi hakları ve demokrasi mücadelesine büyük katkılar yapabile-

cek bir dizi önemli kararlar almıştır. Şimdi görev bütün olanakların bu kararların uygulanması için harcanmasıdır.

Anayasanın değiştirilmesi, Çalışma Yaşamının Demokratikleştirilmesi, 141, 142 ve 163'ün kaldırılması, 1 Mayıs'ın kutlanması, Ulusal ölçekte bir toplu sözleşme politikası ve koordinasyonunun oluşturulması, genel grev geleneğinin oluşturulması, eylemlere devam edilmesi, direnişlerin desteklenmesi ve Türk-İş tarafından koordine edilmesi, demokrasiye yönelecek her türlü müdahaleye karşı çıkılması, barış ve silahsızlanma için aktif çaba harcanması... Bu ve benzeri kararlar demokrasi mücadelesi açısından büyük önem taşıyor. (9)

15. Genel Kurulda 12 Eylülcülüğe, Hükümete ve Özal'a yöneltilen ve ayrımsız bütün delegasyonun paylaştığı tepki; demokrasi konusundaki duyarlılık ve canlı hava, askeri darbelere karşı yönelik tepki diğer bir sevindirici yandır.

Yöneticiler ve yöntim organları örgütlerde hızlandırıcı ya da frenleyici roller oynayabilirler ama bir eğilimi ve gelişmeyi tümüyle durduramazlar geri çeviremezler, belirleyemezler. Bu açıdan, yönetsel düzeyde oluşan tabloya bakıp karamsar olmaya gerek yoktur. Türk-İş'i bugün geldiği noktadan daha geriye götürmeye kimsenin gücü yetmeyecektir. Buna en başta, bahar eylemlerinde kendini gösteren işçi sınıfının dinamizmi izin vermeyecektir. Yine Türk-İş'te fiili yönetim organının, en etkili yönetim organının Başkanlar Kurulu olduğu dikkate alınacak olursa, geriye gidişin mümkün olmadığı görülecektir.

1) Aziz Çelik, Türk-İş Üzerine Notlar, Yeni Açılım s.19 Kasım 1989
2) 2000'e Doğru 3 Aralık 1989, Saçak Aralık 1989 s.70

3)Cumhuriyet 10,11,12 ve 17 Aralık 1989, 2000'e Doğru 26 Kasım 89 ve 17 Aralık 89
4)2000'e Doğru 15 Ekim 1989, Türk-İş muhalefeti ilkelerini ilan ediyor.
5)2000'e Doğru 3 Aralık 1989, sayı 49

6)"Amaçlarımız ve Türk-İş'in görevleri "başlıklı deklerasyon. Bu deklerasyon 1 Aralık 1989'da açıklanmıştı. Deklerasyon Petrol-İş, Yol-İş, G.Maden-İş, T.Maden-İş, Basın-İş, Tezkoop-İş, Likat-İş,Ağaç-İş, BASS, Tarım-İş, harb-İş, Hava-İş, Tümtis, Deri-İş, Kristal-İş, TGS, Haber-İş, Belediye-İş, ve Basisen tarafında imazalanmıştı.
7) aynı yerde
8) 10 Aralık 1989 Cumhuriyet
9) Türk-İş Genel Kuruluna sunulan ve kabul edilen "Mevzuat ve kararlar komisyonu raporu"

ŞUBAT SAYIMIZIN
ANA TEMA'SI ÜSTÜNE TARTIŞMA TEZLERİ

ÇAĞDAŞ POLİTİK ETKİNLİK VE KADIN SORUNU

Edibe Şahin KARASOY

1. Bir kadın olarak yaşayıp, taraf olduğum kadın sorununun(*), kökenine ilişkin

---

** Konumuz her şeyden önce kavramlara ve kavramlara yüklediğimiz anlamlara ilişkin bir tartışmayı gerektiriyor. Örneğin, bizzat konunun adlandırılması: Bilindiği gibi konu, "kadın sorunu", "kadınlık durumu", "kadın olmaktan kaynaklanan sorunlar", "kadının ezilmişliği sorunu" gibi çeşitli sıfatlarla adlandırılabiliyor. Dolayısıyla, konuya ilişkin görüşlerime geçmeden önce, adlandırmaya ilişkin tercihimi ve bu tercihten ne anladığımı belirtmek gereği duyuyorum.*

Ben aslında, yukardaki seçenekler içinde sorunu en iyi kucaklayanın "kadının ezilmişliği sorunu" olduğunu düşünüyorum. Buna karşılık, görüşlerimi sunarken, gerek kısalığı gerekse tanınmışlığı nedeniyle "kadın sorunu" demeyi tercih edeceğim. Yani, kadın sorunu derken, kadının cins olarak ezilmişliğini, beraberinde "kadının kurtuluşu" derken de kadının cinsiyete dayalı ezgiden, erkek egemen değerlerin esaretinden kurtulup, özgürleşmesini anladığımı belirtmek istiyorum.

"Kurtuluş"un içeriği üstüne de birkaç noktayı belirtmeden geçemeyeceğim. Bence, kadının kurtuluşunun içeriği kimliğine, emeğine ve bedenine sahip çıkabilmesi gibi üç temel alanda somutlanıyor: Bunlardan ilk ikisi, kadının toplumsal yaşama katılmasını, katılabilmesi için de toplumsal yaşamın her alanında, her yanını erkeklerle eşit olarak paylaşabilmesini şart koşuyor. Yani, eşit paylaşma, kurtuluşun önkoşulunun önkoşulu olarak önce çıkıyor, kendisini hemen şimdi dayatıyor. Çünkü bu paylaşma somut olarak gerçekleşmediği sürece, gerek kadın sorununa, gerekse kurtuluşuna ilişkin söylenen her şey havada kalıyor. Örneğin: Çocuk bakımı. Dünyaya getirme sorumluluğunu bir kadın kadar, bir de erkeğin paylaştığı çocuğun bakımı, şimdi olduğu gibi, yalnızca kadının yüklendiği bir sorumluluk olarak kaldığı sürece, hangi katılım, hangi kurtuluştan söz edebiliriz. Kanımca bu önkoşul, yani toplumsal yaşamın her alanda ve her yanıyla eşit paylaşılmasının sağlanması, sorunun çözümü yolunda başlıbaşına bir devrim olacaktır.

Üçüncüsüne, yani kadının kendi bedenine sahip çıkabilmesine gelince. Bu, ayrıca ele alınması gereken bir konu. Çünkü ilk ikisi için öne sürdüğüm önkoşullar bile, bunu sağlamaya yetmeyebilir. Bu nedenle, kadın hareketinin temel belgelerinden biri olan "bedenimiz bizimdir" belgisi özel bir önem taşıyor ve özel olarak kafa yorulması gereken bakir bir ideolojik konu olarak önümüzde uzanıyor. Örneğin yalnızca toplumsal yaşamın değil, iki "özgür birey" arasındaki "özgür" aşkın bile didik didik edilmesini gerektiriyor.

özel mülkiyetle kurulan sıkı ilişkisi doğru bile olsa, şimdi şu anda yapılacaklar açısından beni fazlaca ilgilendirmiyor. Çünkü ben bu sorunu, tarihsel ve güncel açıdan ayrımsız tüm sınıf ve katmanlardan kadınlarla birlikte yaşıyor, paylaşıyorum. Bu nedenle kadın sorunu, toplumun halen gündeminde olan sınıflarüstü, genel insani bir sorundur diyorum.

2- Sorunu böyle koyunca, cins çelişkisinin çözümünü sınıf çelişkisinin çözümüne bağlayıp erteleyen mantığı doğru bulmuyorum. Reel sosyalizmin bu alandaki deneyimi bu kanımı pekiştirirken; *özel mülkiyetin ortadan kaldırılması, sorunu çözmeye yetmediği gibi, sorun bu koşulu beklemeden de çözülebilir*, diyorum.

3- Yine ilk iki teze bağlı olarak, kafamızdaki sosyalizm modelinin yeniden sorgulanması gerektiğini düşünüyorum. Başlangıç için şu soruyu soruyorum: Sosyalizm öz olarak nedir? Özünde insanın insanı ezmediği bir toplum düşü ve bu düşü gerçekleştirme arayışı değil mi? Öyleyse, bu özlemi gerçekleştirme modelleri, bu özlemi duyan insan sayısı kadar çok ve çeşitli olabilir. Eğer öyleyse, insan denen özün bir dışavurma biçimi olarak kadının, niçin kendine özgü düşler kurma, modeller geliştirme hakkı olmasın? Elbette bu hak da, düşü paylaşan kadın sayısı kadar çok ve çeşitli sosyalizm modelleri üretmek anlamına gelir. Öyle bile olsa, hepsinin ortak yanı herhalde şu olacak: *Erkek-egemen değerlerle bezenmiş bir sosyalizm modeline hayır!* Aynı zamanda, konuyu daha da geniş düşünüp, *erkek-egemen değerlerle bezenmiş bir demokratik toplum düzenine de hayır!* Şimdi toplumun, insanlığın geleceğine ilişkin yeni düşler kurmanın zamanıdır ve artık insanlığın geleceğine ilişkin hiçbir düş ya da model kadınları atlayarak, dışlayarak, unutarak kurulmayacak.

4- Bir kadın ama, aynı zamanda marksist bir kadın olarak, marksistleri kadını ve erkeğiyle birlikte, bir bütün olarak bu alanda bunca geri bıraktıran, en azından potansiyel katkılarının açığa çıkmasını engelleyen temel etkenin ne ve nerede olabileceğini arıyorum. Yorum yanlışları, uygulama hataları bir yana, sorunun teorik analizinde temel bir yanlış yapıp, yapmadıklarını sorguluyorum. Bu işe başladığımda her şeyden önce şunu görüyorum: Marksistler yaklaşık 60-70 yıldır bu konuda yeni hiçbir şey söylemeyerek, söylenmesine de olanak vermeyerek, kendilerini adeta önce teorik alanda kurutmuşlar. Teori alanındaki kuruma, pratikte karşılığını bularak, yaklaşık 60-70 yıldır "madem ki sorun özel mülkiyetin ortaya çıkışıyla başladı, öyleyse onun ortadan kaldırılmasıyla da kalkacaktır" gibi bir teorik öngörünün neredeyse tek başına, tek doğru olarak saltanat sürmesine yol açmış. Yani *marksistlerin geri kalmışlığı teorik alandaki geri kalmışlıkla başlayıp, ikinci tezde değindiğim indirgemeci, ertelemeci anlayışın egemenliğiyle sonuçlanmış.*

İndirgemeci, ertelemeci mantığın ardından, bu mantıkla son derece uyumlu *"kadın-erkek elele" belgisi geliyor. Bu belgiyi son derece yanlış ve bu yanlışı son derece önemli buluyorum.* Çünkü; taraflarından biri kadın, diğeri erkek olan bu özel çelişkide, üstelik de çelişkiyi çözmek adına, tarafların elele vermesini önermek, çelişki çözülmesin, sürünüp, çürüsün demekle eş anlamlıdır. Bilinir, varlığın, hareketin ve gelişmesinin kaynağı olan çelişki asla uzlaşmaz, çözülür. Çözülürken de, tarafları yok edip, yeniden var ederek bir üst aşamaya ulaştırır. Bu temel marksist yaklaşım eğer doğruysa (doğru olduğuna inanıyorum) ve eğer ortada bir çelişki varsa, kendisine marksistim diyenin (kadın veya erkek) hemen şimdi bu belgiyi terketmesi gere-

kir. Elbette yanlış olan kadın ile erkeğin herhangi bir konuda elele vermesi değil, yalnızca bu konuda, taraflarından biri erkek, diğeri kadın olan cinslerarası çelişkide çelişkiyi çözmek için elele vermelerini önermektir. Söz konusu cinslerarası çelişki ise, marksistler yalnızca "kadın ile kadının" elele vermesini önerebilir. Burada işi karıştıran ve netleştirilmesi gereken kanımca şudur: Kadın ile kadın neye karşı elele verecek? Yanıtı bence açıktır. Elbette erkeklere karşı değil, taşıyıcısı çokça erkek, bazen de kadın olabilen erkek-egemen değerlere karşı.

5- Bir önceki tezle uyumlu olarak, özellikle bu çelişkinin bazı özgüllükleri nedeniyle, kesin bir uzlaşmazlık ve radikalizm temelinde çözülebileceğini düşünüyorum. Çünkü birincisi, sorunun binlerce yıla varan bir tarihi ve bu tarihte kadınların, dolayısıyla erkeklerin, bir bütün olarak insanlığın hemen şimdi başlanırsa ancak telafi edilebilecek kayıpları var. İkincisi; tarihsel köklerinin derinliğiyle bağlı olarak sorunun, toplumun tüm öğelerine sinmişliği gibi, sürekli uyanık olmayı gerektiren bir karmaşıklığı, genişliği, yaygınlığı, derinliği var. Üçüncüsü ve en önemlisi, hiçbir sorun yoktur ki, sorunu yaşayanlar birbirlerinden bu derece yalıtılmış ve yalnız olsun. Sorun öncelikle aile denen ve özel yaşamın mahremiyeti gibi bir tabunun ardına gizlenen çok özel bir kurumda yaşanıp, hergün yeniden üretiliyor. İşte bu nedenlerden, *kadın sorununun çözümü erkek değerlerinden köklü bir kopuşu, kesin bir uzlaşmazlığı ve ödünsüzlüğü istiyor.* İşin özcesi, bu sorunda kadınların verebileceği hiçbir ödün yoktur ve bu ödünsüzlük erkeklerin de kurtuluşunu hızlandıraçağı için aslında onların da çıkarınadır.

6- Sorun öncelikle kadınların sorunudur ve çözümü için öncelikle kadınların kadınlık bilincine ulaşmalarını gerektiriyor. Ardından bu bilincin gereği olarak, karşımıza değiştirilip, dönüştürülmesi gereken erkekler ve erkek-egemen toplum gerçeği çıkar. İşte bu noktada toplumsal ilişkilerin değiştirilip dönüştürülmesinin en yüksek aracı ve bir bilinç biçimi olarak politika gelir gündeme. *Söz konusu kadın sorunu ise, bir kadında kadınlık bilincini dışlayan bir politik bilinç düşünemiyorum.* Ve "hangisi önce gelir, hangisi hangisini belirleyecek" sorusunda önceliği kadınlık bilincine veriyorum. Politik olarak bilinçli kadın (marksist, sosyalist, sosyal demokrat farketmez) politik bilincini kadınlık bilinci temelinde yükseltemez ise, trajik bölünmelerin tehdidi altında kalacak ve nerede olursa olsun, ne İşa'ya ne Musa'ya yaranan, hiçbir yerde tam olarak tutunamayan bir çaresizliğin kahramanı olacaktır. Kanımca marksist kadınların cinslerine ve sınıflarına gereken katkıyı yapamayışlarının altında yatan bu bölünme ve bölünmeye yol açıp sürekli üreten şey teorik-pratik yanlışlardır. Aslında, kadınların böyle bir sorunu yoktur. *Geleneksel politik kültürün taşıyıcısı olan politik yapılanmaların yaratıp, kadınlara yaşattığı sorunlar vardır.*

7- Bağımsız kadın hareketi (bence, bağımsız vurgusu bile gereksiz ama, bugün için gerekli bir vurgu olduğunu kabul ediyorum) günümüzün görmezden gelinemeyecek çok önemli bir toplumsal dinamiği. Öyle bir toplumsal dinamik ki, bağrında en az sınıflar veya partiler kadar değiştirip, dönüştürme gücü taşıyor. Bu potansiyel aynı zamanda, insanlığın bugünü ve geleceği için tarihsel bir şans. Çünkü, erkek-egemen değerlerle kurulup, yoğrulmuş toplumlar hiç de insancıl değil. Bunun, özellikle politika, politik ilişkiler ve politikanın en önemli aracı olan partilerde gözlemliyorum. Ve politikanın içeriğinin insancıllaştırılması için kadınların çok önemli bir

rol oynayabileceğini düşünüyorum. Çünkü bu alan, binlerce yıldır, insanlığın yarısını dışlayan, iğne ucu kadar geçit vermemiş. Belki de, politika deyince aklımıza gelen olumsuz imajın kaynağında, kadınların bu alana girememiş olması yatıyor. İnsanlığın yarısını dışlayan bir alan, bir araç, bir ilişkiler sistemi nasıl insancıl olabilir, nasıl insancıllaştırabilir? Şu açık, toplumda kadınların olmadığı her yer ergeç yozlaşır. *Kanımca çağdaş toplum, çağdaş politik etkinlik, çağdaş parti gibi kavramlar artık kadınsız söz konusu olamaz. Artık, yeni bir değerler sistemi, kadınların katkısı ve katılımı olmadan üretilemez.*

8- Çağımız, çağımızın yeni dinamiklerinden biri olan kadın hareketi ile çağdaş partinin ilişkisi gibi teorik-pratik bir sorun koydu önümüze. Kanımca ilk söylenebilecekler şunlar: *Çok özel bir yığın hareketi olarak kadın hareketi, feminist hareket, çok parçalı, çok yapılı, çoğulcu, gücünü çeşitlilik içinde birlikten alan bir bütünsellik içinde görülmeli.* Ve kadınlara "destek" olmak isteyen partiler öncelikle bu hareketin gücünü nereden aldığını görüp, gözetmeli. Bu yapılabilirse ardından otomatik olarak, bağımsızlığına saygı ve özen, içeriğini asla tekdüzeleştirmeye çalışmama, harekete bölücü-ayrımcı yaklaşmama, içindeki bir ögenin tarafını tutmama, yönetip, yönlendirme kaygılarından uzaklaşma gibi doğrular sıralanır ve bir anlam kazanır. Kadın hareketi için tek anlamlı kaygı, hareketin yalnızca kadın paydasında yükselmesini gözetmektir. Tek koşul, tek payda: Kadın olmak.

9- *Partilerin kadın hareketini yönetip, yönlendirmeye kalkışması kadar, kadın hareketi içinde yer alıp, çalışan kadın üyelerine direktifler vermesi, nasıl davranacağını öğretmeye kalkışması da yanlış ve zararlıdır.* Çünkü, kadınlık bilinci ile politik bilinci karşı karşıya getirip, yapay sorun ve sancılara yol açıyor. Bunun yanında, her parti, toplumsal yaşamın her alanında olduğu gibi içinde, içindeki kadınların cins ayrımcılığına karşı çıkıp, kadının ezilmişliği için mücadele vereceği somut bir mücadele alanıdır. Tıpkı aileden okullara, sokaklardan gecelere, parlamentodan kitle iletişim araçlarına, etikten estetiğe, bilimden sanata toplumsal yaşamın her öğesinin bir mücadele alanı olması gibi...

10- İdeoloji kavramının günümüz gerçekleri karşısında değişip, genişleyen içeriği gözönüne alınırsa, ayrıca ideolojiyi yeniden tanımlamak gerektiği farkedilirse, feminizm ya da kadınlık ideolojisi *elbette bir ideolojidir.* Yani, paydası sınıf olmayan, ama kadın olan, çok çeşitli sınıf, katman ve politik görüşten kadını birleştirebilecek yetenekte bir ideoloji, bir bütünsel fikirler, önermeler, yargılar, çıkarsamalar sistemidir. Evet feminizm, ya da kadın ideolojisi, daha önceki ideoloji kalıplarını yıkıp, yeniden sorgulamaya zorlayan somut bir gerçeklik olarak karşımızda biçimlenmektedir.

11- Bir parti önerdiği toplumsal ilişkiler modelini önce kendi içinde, yapısında gerçekleştirerek örneklemelidir. Eğer bir parti, kadın sorunu ve kadının kurtuluşu üstüne katılımdan, eşitlikten, söz hakkından söz ediyorsa, önerdiklerini önce kendi içinde gerçekleştirmelidir. Örneğin katılım. Bir parti kadınların katılım sorununu doğadaki oranı gözeterek gündemine almalıdır. Yani: Yüzde 50 yüzde 50. Eğer toplumun yarısı kadınsa ve bu oran toplumun çıkarlarını, geleceğini temsil ettiğini iddia eden bir partide gerçekleşemiyorsa, o parti önce kendini sorgulamalıdır. Ayrıca,

katılım güzel bir temenniden ibaret kalmamalı, bunu gerçek kılacak eşit paylaşım ve işbölümü koşulu önce parti yaşamında ve partililerin özel yaşamında gerçekleşmelidir. Bu bir parti içinde gerçek bir devrim olacaktır.

12- Bir olumlu ayrımcılık örneği olarak, partilerde kadınlara kota tartışması ve kotanın oranı tartışması gündemdir. Bu, bugüne kadar olumsuz anlamda ayrımcılığa uğrayan kadınlara, olumlu ayrımcılık talepleri eşitlik talebiyle çelişmeyen, tam tersine bu talebi tamamlayan, içini dolduran bir gereksinimdir. Kanımca, önerilen kota yüzde 50 bile olsa, eğer bu yüzde 50'yi gerçekleştirecek koşullarla birlikte değilse, yeterli olmayacaktır. Ben, bu konuda bir kadın olarak, sorunu matematik kalıplara sıkıştırmak yerine, *her yerde, her alanda olduğu gibi partilerde de doğadaki oranı, ama ondan da önce bunu sağlayacak koşulları görmek istiyorum.* Ben çağdaş bir kadın olarak, içinde yer aldığım ya da alacağım partide, en temel örgütlerinden en üst örgütlerine kadar her yerde her düzeyde kadın görmek istiyorum. Yani ne erkek, ne kadın, cinsiyetlerinden birini maddi ya da manevi olarak dışlamayan, her ikisine de, kendisini farklılığı ile gerçekleştirme şansı tanıyan insan-partiyi görmek ve gerçekleştirmek istiyorum. (Burada bir parantez açıp, yazı kurulunda yer aldığım **Yeni Açılım** dergisinde bu oranın 1/7 olduğunu, yazı kurulunda tek kadın üye olarak çalıştığımı belirterek, dergimizin önceki sayısında yayınlanan Saadet Özkal'ın yazısının başlığından esinlenerek, erkek düzenin erkek partiler yanında, erkek dergiler de ürettiğini eklemek istiyorum.)

13- Özel olarak, taraftarı olduğum komünist düşüncenin, komünist hareketin kadın sorunu konusunda kendisini sorgulamaya şiddetle ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Tarihinden yola çıkarsak, ülkemizde komünist hareketin tarihi, toplumumuza özgü çeşitli etkenlerin de katkısıyla aşırı erkek-egemen bir tarihtir. Ayrımsız tüm bileşenleri halen böyledir. Geçmişte ve bugün yönetim kademelerinde zaman zaman, birkaç kadına rastlanması durumu değiştirmiyor. Tersine daha da vahimleştiriyor. Çünkü, bu kadınlar, manevi kuşatılmışlık yanında, fiziksel kuşatılmışlığın baskısı altında, adeta cinsiyet dışı, cinsiyetsiz bir kimlikle ortaya çıkmak zorunda kalmışlardır. *Cinsiyetten kaçış (kadını ve erkeğinde), cinsiyet fobisi ülkemiz komünist hareketinin dün daha açık, bugün biraz daha örtük olarak süregiden karakteristik bir öğesidir.* Bu öğe, son çözümlemede, cinsel ayrımcılıktan ileri gelen sorunların sürekli gündem dışı bırakılmasını (ertelenmesini) kolaylaştırmıştır ve kolaylaşt ıyor.

14- Çağımızın özgürlük, katılımcılık, çoğulculuk, demokratizm gibi insanlığın evrensel değerlerinin öne çıktığı bir çağ olduğu gözönüne alınırsa, bireyin artan önemini bilince çıkaran her partinin, her yapının, her kurumun bu önemi bir de, özel bir birey olan kadın için somutlaması gerekiyor. Bu bağlamda, kadın erkek eşitliği, eşitlemek için aynılaştırmaya çalışmaktan kaçınarak söz konusu olabilir. Aynıların eşitliğinden söz etmek anlamsızdır. *Şimdi ayrıları aynılaştırmaya çalışmak yerine, tam tersine farklılığın altını çizen, farklıların kendini geliştirip gerçekleştirmesine olanak verip güvenceye alan bir eşitlik anlayışına yönelmek doğru olacak.* Toplumun insancıllaştırılması, olumsuz ayrımcılığa karşı mücadele yanında, olumlu ayrımcılığın desteğiyle gerçekleşebilecek. Ve elbette, kadınlar farklıdır ve katıldıkları her yere de farklarıyla katılacaktır.